

XOCOLATES

ELS MÉS VELLS
D'ESPANYA

Casa fundada l'any 1800

127 anys d'èxit creixent

Xocolates des de 1'50 a 4 ptes. els 400 grams

DEMANEU-LOS ARREU

Els èxits obtinguts durant
la temporada 1927-1928 per

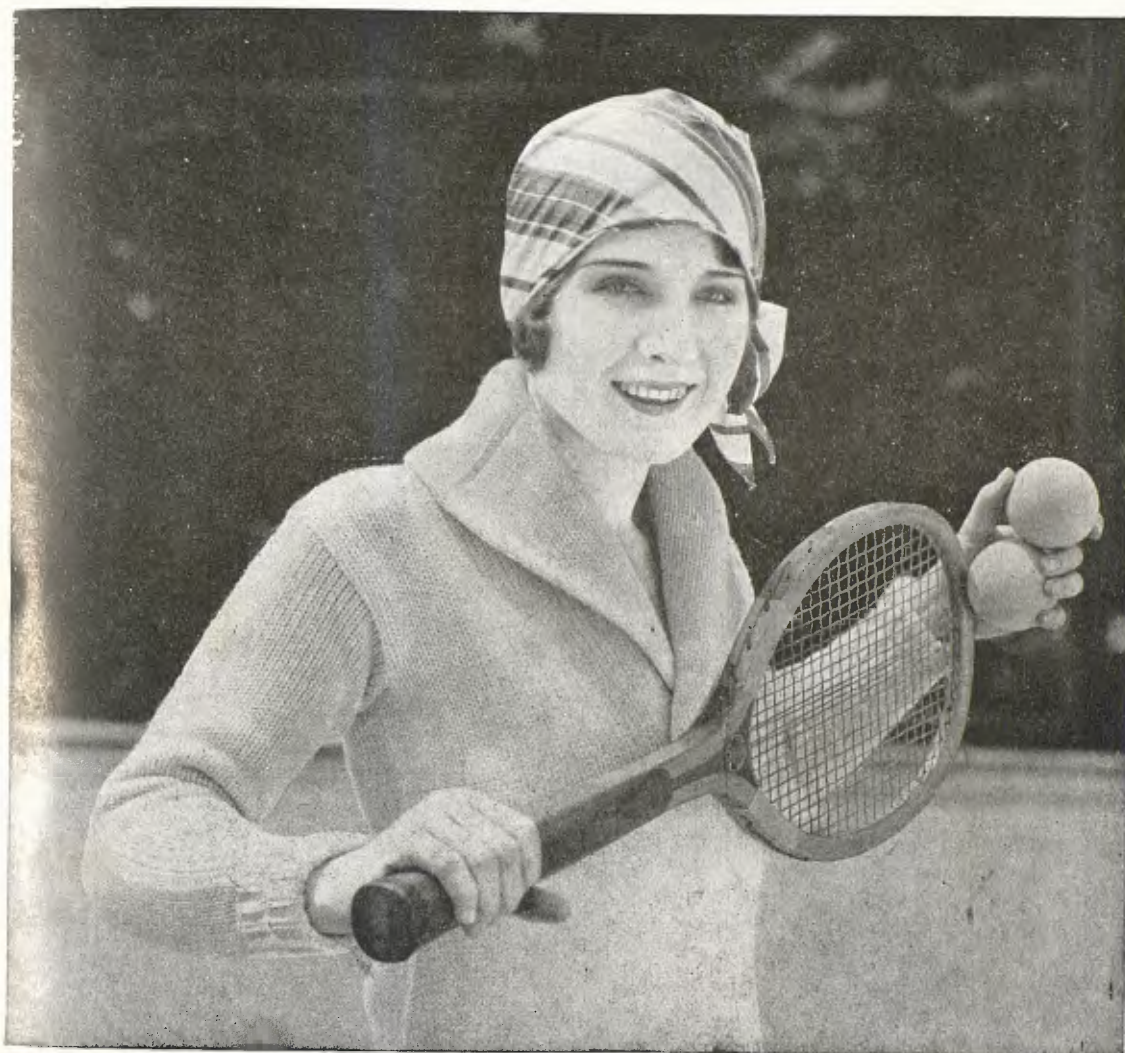
METRO GOLDWYN MAYER

seran encara superats pels de
la vinent temporada 1928-1929

la marca "d'élite"

(Atenció de Metro Goldwyn Corporation)

NORMA SHEARER
jugant al tennis.

L'ART I LA LITERATURA ANECDOTICS

PER X, Y i Z.

Les sabates a mida

Un jove pintor català, més desconegut del que es mereix — però tard o d'hora allò que és bo sobresurt —, dotat d'un sentit crític (volem dir Alfred Sisquella i Oriola, que ara, no sabem ben bé per què, el veiem anomenat Oriol Sisquella), ens deia no fa gaire parlant de certes manifestacions artístiques ultranceres:

—S'han posat les sabates de Picasso i no els vénen a mida; els fan mal i per això no poden caminar bé.

Incompatibilitat

El nostre Manolo—que, dit sigui de passada i amb molta alegria, millora la seva salut gràcies als banys de Caldes de Montbuy —, amb la seva facúndia inestroncable, no para de contar anècdotes, ni d'emetre judicis alhora justos i profunds sobre les coses més diverses.

Una vegada, explicava no fa gaire, un senyor volia convertir-lo a l'espíritisme.

—Tinc reuma i ja em dóna prou feina; no em cerqueu noves ocupacions, va fer-li el nostre escultor.

Dites de Voltaire

La majoria dels bons mots són coses repetides.

Les petiteses de la vida privada poden anar aplegades amb l'heroisme de la vida pública.

És propi dels grans homes tenir enemics miserables.

LE COURRIER DE LA PRESSE

“LIT TOUT”

“RENSEIGNE SUR TOUT”

CE QUI EST PUBLIÉ
DANS LES JOURNAUX
ET PUBLICATIONS
DE TOUTE NATURE
ET EN FOURNIT
LES EXTRAITS SUR
TOUS SUJETS ET
PERSONNALITÉS

Ch. DEMOGEOT, Directeur

21, BOULEVARD MONTMARTRE
PARIS (2e)

Avui l'avi ha portat **Ovomaltina**

La joventut creu que el gaudir de bona salut és una cosa ben natural; els vells, en canvi, saben apreciar-la. Perxó les persones experimentades donen Ovomaltina a llurs fills o a llurs nets; car volen veure'ls sans i forts i ben armats contra les vicissituds de la vida. L'home fort és optimista i estima la vida què és la dot dels qui tenen bona salut.

El nombre de les persones de constitució malaltissa és ben petit, comparativament al d'aquelles ai-

tres qui malméten llur salut per una alimentació impròpia o un gènere de vida irregular. "Ens emmetzinem amb metzines cares, per curar-nos amb altres metzines", digué un literat. Si, enlloc d'això, preneu Ovomaltina, aquest fortificant natural concentrat a base d'ous, llet, malta i cacau, us permetrà de suportar la vostra tasca diària, per feixuga que sigui sense fadiga, mantindrà l'equilibri de les vostres forces i us preservarà de malalties persistents

Una fassa

d' **OVOMALTINA**

al desdèjuni

crea sang, múscles i nirvis.

Llaunes de 250 i 500 grams a les farmàcies i drogueries.

Fabricants: Dr. A. Wander, S. A. - BERNA (Suïssa)

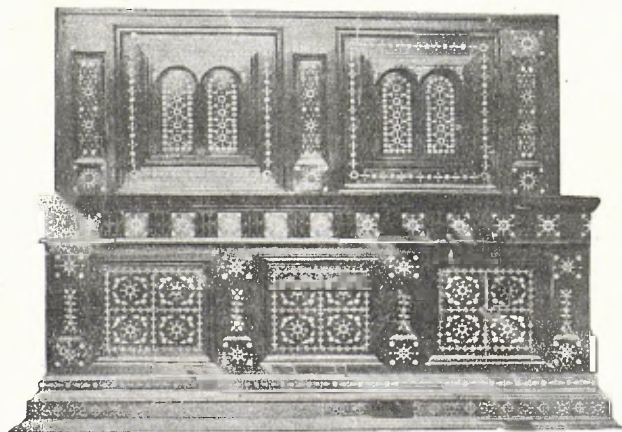
MONITOR MÈDIC

«El metge que només sap Medicina ni Medicina sap», ha estat dit. Per això aquesta revista presta atenció a una sèrie de qüestions i de problemes aptes a donar als seus lectors, no sols una informació mèdica, sinó de cultura general, fugint de l'estricta especialització.

Administració: SALA PARÉS, Llibreria, Petritxol, 5
Redacció: ROGER DE LLÚRIA, 96, pral., 1.^a

G. HOMAR

CANUDA, 4

Mobles - Làmpares - Decoració - Antiguitats

CAMBRES DE BANY

I LLURS ACCESSORIS

BANYERES, LAVABOS, WATERS, BIDEYS, DUTXES, AIXETES, ETC.

PREUS REDUITS

ENRIC CARDONA

BARCELONA

Carrer Vergara, 1 Comte Asalto, 39 a 43

BRILLANTS

TOTS TAMANYES I QUALITATS

J. ROCH

RAMBLA DEL
CENTRE, 33.

Passatge Bacardi, 2.

JOSEP MARIA DE GARGANTA

El finíssim traductor de Leopardi, com apreciaren els nostres lectors no fa gaire, moria a Olot deixant en la memòria de tots els que s'honoraren amb la seva amistat un record inesborrable d'aquest literat senyorívol, retirat de la vana agitació per consagrar-se al seu innat amor de les lletres.

El nostre volgutíssim Josep Maria Capdevila en parlà als nostres lectors, i després d'ell tota paraula nostra és sobrera. Vegeu, a més a més, en aquest mateix número, les *Pàgines antològiques*, on són reproduïdes unes poesies de J. M. de Garganta.

Teatre de la naturalesa

El Museu Municipal de Brunswick conserva un cartell de teatre de l'any 1743 que il·lumina singularment els costums del "bon vell temps". Sota de l'anunci de l'espectacle, hi ha aquest text en negretes:

"Per la comoditat del públic, és obligatori que el primer rengle d'espectadors s'estiri a terra, el segon s'agenolli, el tercer estigui corbat repenjant-se, el quart estigui dret. Així tothom hi podrà veure. Està prohibit riure, car es tracta d'una tragèdia."

Ara que ve l'estiu i tornarem, qui sap, a veure anunciades sessions de teatre de la naturalesa — sortosament, ja no abunden tant com estius passats —, heus ací una manera d'estalviar despeses de graderia.

*Una màquina
per a tota la vida*

Underwood
GUILLEM TRÚNIGER, S. A. - Balmes, 7 - Barcelona

Així que topava, o només que pressentia una objecció, un dubte, el pare de Balzac s'exaltava, i amb tota la seva vèrbola meridional, negava el seu contradictor sota un diluvi d'arguments incopsables i de sarcasmes que feien riure la galeria, a despesa de la justícia, de la raó i de la veritat. Havia acabat per creure's infal·lible i, cansat de les vanes disputes, deia:

—Ja no sé discutir sinó amb persones de la meua mateixa opinió.

Per la tranquil·litat d'X. Y. i Z.

El lema "bé o malament, el cas és que se'n parli" compta, de fet, amb més seguidors de paraula que d'obra. Per això el cultiu de l'anècdota és perillós, entre nosaltres potser més que enlloc. Recents experiències ens ho confirmen. Heus ací per què és preferible, a risc de perdre en acidesa i interès, recórrer a l'estranger i, millor encara, a coses succeïdes fa tants d'anys que ja ningú no se'n sent molestat.

Una idea comercial de Corot

Pocs saben potser que a Corot és deguda una idea que ha fet molta fortuna entre els botiguers.

Un matí Corot trobà un amic seu, botiguer de novetats per a senyores. Tot parlant, aquest li explicà que tenia una gran existència d'una certa roba que els seus competidors venien a 4'50 fr. el metre, quan es podia vendre a 4 fr., com ell en tenia intenció.

RICARD VINYES

El seu gran amic Léon Bloy li deia, per plaseria, "L'Almogàver", segons el mateix Vinyes explica entre les mil coses que sap del "Pelegrí de l'Absolut", amb qui l'uní llarg temps una relació íntima i cordial. El record de Bloy és vivíssim en Vinyes i tots recordem com en parlà, una nit, ja fa mesos, a l'Ateneu Barcelonès.

No és aquesta, però, la sola amistat prestigiosa de Vinyes; en podria citar moltes i moltes més, no solament de músics, sinó de tota mena de conreadors d'activitats espirituals. És un dels catalans més europeus que coneixem, d'una vastitud de lectures sorprenent i coneixedor de tot el que val la pena de conèixer.

És, principalment, un esperit jove, en constant enriquiment i un gran estimulador de vocacions. Prou que en parlà, en el text del número anterior, el nostre col·laborador Manuel Blancafort.

—Amb aquesta rebaixa, acabà, el meu èxit és segur.

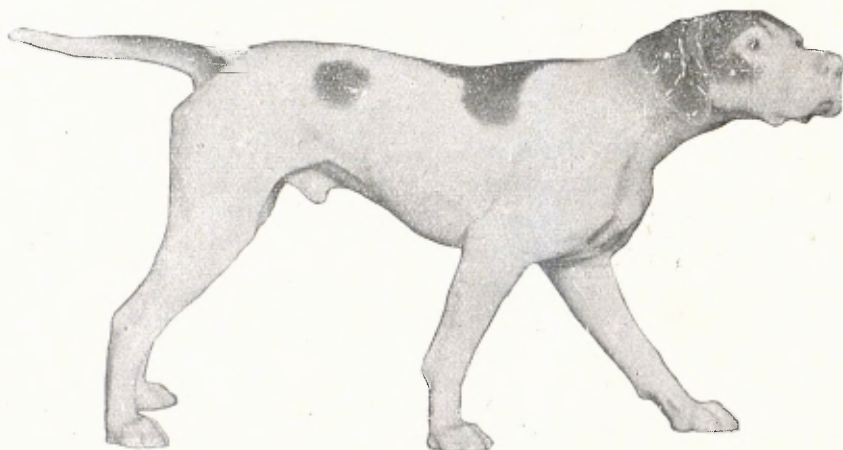
Corot s'hi pensà una mica i li aconsellà:

—Si voleu que encara sigui més segur, anuncieu-la a 3'95 fr., però amb el 3 molt gros i el 95 ben petit.

La pensada, com se sap, ha fet fortuna.

PORCELLANES
DE
COPENHAGUEN

VENDA EXCLUSIVA
URALITA S. A.

==== SUCURSAL: =====

PASSEIG DE GRÀCIA, 90

LA PINACOTECA
DE GASPAR ESMATGES

MARCS I GRAVATS
Exposicions permanents

P. GRACIA, 54 - Tel. 5043 A - BARCELONA

BALNEARI DE CARDÓ

Asma · Bronquis · Larinx · Pell · Diabètic

VIATGE: FERROCARRIL FINS A MORA LA NOVA
Tren ràpid de Madrid Autocars al Balneari

INFORMACIÓ

LA IDEAL SAMARITANA. Arcs, 10. Tel. 5149 A.

LEMIC, S. A. Mallorca, 236. Telèfon 2154 G.

A VALENCIA

ERNEST FERRER, Barcas, 2. Telèfon 117

CORRESPONDENCIA

Per Mora La Nova

Telèfon 3 de Cherta

ANUNCIANTS

LA NOVA REVISTA és llegida cada dia més profusament i és exposada i conservada en nombrosos despatxos particulars, oficines i biblioteques.

La publicitat del nostre Suplement és la més distingida i eficaç de les publicitats.

MOBLES
BUSQUETS
DECORACIÓ

PASSEIG DE GRACIA, 36 - BARCELONA

SALA PARÉS

ESTABLIMENTS MARAGALL

EXPOSICIONS D'ART

PRESENTS

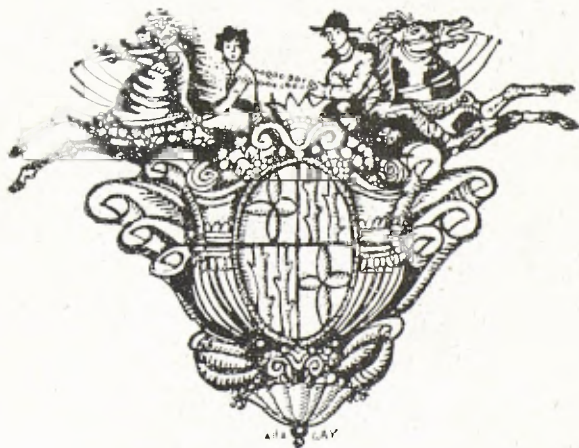
LLIBRES

MOTLLURES

MARCS

Petritxol, 5 — BARCELONA -- Tel. 3523 A.

JAUME MERCADÉ

JOIER

BARCELONA

Passeig de Gràcia, 46 Telèfon 1373 A

AVIAT

ALES

L'EPOPEIA DE L'AIRE

D'aquesta pel·lícula ha dit RUIZ DE ALDA:

“ALES és una pel·lícula meravellosa. Dóna al profà en matèries d'aviació una idea exacta de la realitat. La seva tècnica és perfecta. Tot el que es digui per enaltir-la és poc.”

SI ÉS UN FILM PARAMOUNT
ÉS EL MILLOR DEL PROGRAMA

CHARLES ROGERS

(Atenció de Paramount Films)

Estrella de la Paramount amb el seu gos, en una escena del film "Ales."

BADRINAS

*MOBLES
MODERNS*

*AGENÇAMENT D'HABITACIONS
CÈRAMICA : CATIFES : VIDRES
TELES ESTAMPADES
PORCELLANES*

DIAGONAL, 460 - TELÈFON G. 1679
ENTRE PASSEIG DE GRÀCIA I R. DE CATALUNYA
Tallers: Neptú, 2 i Dr. Rizal, 36 (G.)
BARCELONA

LA
NOVA
REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL DE LITERATURA I D'ART

PÀGINES ANTOLÒGIQUES

A MISTRAL

*POETA de florida cabellera,
blancor de neu en terra assoleiada:
vós sou del vostre poble, a la vegada,
el verb, el patriarca i la bandera.*

*En vostre front el geni reverbera,
i uniu força i dolcesa en suau llaçada,
com els arpegis que la mestralada
modula en el fullam de l'olivera.*

*Per vós el Rose és riu de poesia,
i de vostres estrofes l'harmonia
escampen, ell, al mar, i al cel el vent;*

*vós de Provença heu fet reina Mireia,
ungida amb l'oli sant de l'epopeia,
per l'Homer de la Grècia d'Occident.*

KEEPSAKE

*E*RA un llibre d'aromes delicades,
com un boscatge que l'amor perfuma...

*En el parc solitari d'una villa,
una tarda de maig clara i serena,
l'encís misteriós de les estrofes
inundà nostres cors d'emoció pura,
com dolç oreig de matinada estiva.
Tenyí el rubor vostre semblant de fada,
brillaren els esguards en el silenci,
i a l'ombra inquieta de les verdes frondes
com un somris florí l'amor primera.*

*Ara un abís nostres destins separa,
i en el neguit de les maternes cures
heu oblidat, potser, l'amor d'un dia.
Jo la remembro encar, i quan l'onada
dels ensomnis suaus d'adolescència
m'arriba com reflux d'un mar pretèrit,
vostra figura virginal hi flota,
reina de les vernals tardes florides.*

*Si un dia, bella dama, dins l'escrini
que els vostres juvenils records estoja,
trobeu el llibre que en penyora us dava
amb mà que el tremolor feia insegura,
torneu a fer memòria d'aquella hora,
i a l'evocar mon nom un dolç somriure,
tribut gentil, visiti vostres llavis.*

L'ESPOSA DEL MAR

*E*L Bucentaure, orgull de l'alta Senyoria,
majestuós avança al llarg del Gran Canal.
Les gòndoles s'aparten quan ve la nau ducal
portant al mar el Dux, que és arribat el dia

de la festa, en què el sol llueix més refulgent,
posant en els palaus tons d'or, nacre i evori,
i amb el mar que la banya Venècia armipotent
cada any renova el llaç del místic desposori.

Passa la comitiva seguint l'excelsa nau,
percutint amb els remes les ones escumoses,
que brillen i es decoren de verd, d'argent i blau,
en enviar-hi el sol cascades lluminoses.

Les flàmules onegen a l'aire del matí;
els navegants esguarden, els llavis emmudeixen
i càndides colomes aletejant segueixen
com per nimbar la glòria de l'urbs del mar llatí.

I ve l'hora esperada, l'instant solemniat:
el Dux llença l'anell dins les aigües pregones,
i amb ritme de pregària, sobre les glauques ones
les frases pronuncia del ritu nupcial.

Així l'alta Venècia totes les primaveres
proclama aquell domini que no li don ningú,
i arborant orgullosa el ceptre de Neptú
triomfalment passeja l'estol de ses galeres.

I revestint sos actes de pompa i majestat,
mestra en l'art d'usurpar, com en la hipocresia,
sota un brillant mantell de gràcia i poesia
sap ocultar misteris de negra iniquitat.

LA VIGÍLIA DE SANTA AGNÈS

(DE LORD TENNYSON)

SOBRE el convent l'albor de la nevada
 llueix al clar de lluna aquesta nit.
 Al cel puja el boirim de l'alenada.
 Pogués volar-hi prompte l'esperit!
 L'esvelta silueta, llarga, ombriva,
 projecta el campanar sobre la neu,
 dient l'hora que passa fugitiva
 i l'ànima encamina cap a Déu.
 Senyor! feu que reflecti la puresa
 del gèlid cel d'hivern mon esperit,
 doneu-li la blancor i nitidesa
 dels flocs de neu que es posen en mon pit.

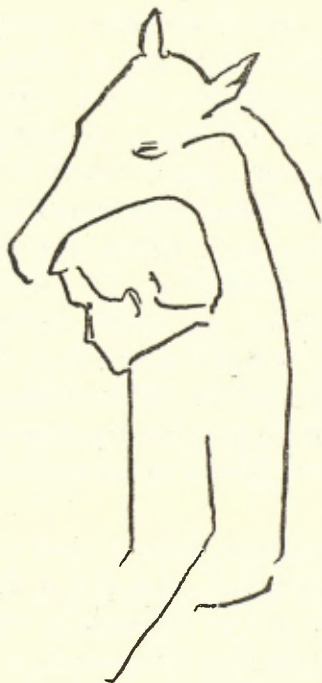
Com roba aquí sollada i obscurida
 que al cel cobra la pristina blancor,
 com flama terrenal esmortüada
 que a dalt brilla amb eterna resplendor,
 a Déu s'eleui l'ànima ja pura
 i l'esperit davant l'Anyell diví
 quan munti de la terra vers l'altura
 i la beata Llum pugui fruitir.
 Obriu-me les regions de l'estelada
 i feu que més enllà del firmament
 en vesta de blancor immaculada
 me dugui a Vós un astre refulgent.

Davant les àuries portes de l'Empiri
 l'espai inunden flames siderals,
 i obertes ja les voltes de porfiri
 fulguren les clarors celestials.
 I encara més amunt. La porta closa,
 ja l'última, cedeix davant de mi.

*L'Amat espera al lluny la seva esposa
a qui amb la Sang divina redimí.
Dissabte de la Glòria! Nits supremes,
profundes nits d'excelsa claredat!
Reflecta el mar fulgors de clares gemmes.
L'Espòs té ja l'esposa al seu costat.*

JOSEP MARIA DE GARGANTA

LA NOVA REVISTA ret, amb les poesies precedents, el seu homenatge al senyor de les lletres que fou Josep Maria de Garganta, el poeta olotí mort suara, al qual Josep Maria Capdevila dedicava, en el nostre número anterior, una nota, i del qual publiquem el retrat en el nostre suplement.

F. DOMINGO

PRÒLEG ALS "HERÈTICS"

(*Acabament*)

CHESTERTON és un escriptor catòlic, sense que es pugui dir que sigui estrictament un apologeta. Ell no discuteix les coses des d'un punt de vista particularment religiós. Això seria demanar a l'adversari de venir al seu terreny; i aquesta no és, generalment, la seva tàctica: la seva tàctica, aventurada, generosa i lleial, és d'acudir ell al terreny de l'adversari. Si en algun aspecte l'hem de tenir per un apòstol, ha d'ésser com un apòstol de gentils. En realitat ell és senzillament un catòlic que a l'hora de pendre una posició pren naturalment la que escau a un catòlic. I en això no té res d'allò que hem convingut a anomenar respectes humans. Ell no presenta excuses per la seva fe ni cerca subterfugis per conciliar-se l'esperit del temps. El seu catolicisme és una cosa relativament recent; però, si hem de judicar pel testimoniatge de les seves obres, Chesterton, abans d'incorporar-se formalment al gremi de l'Església, era ja catòlic pel seu ideari, sobretot en tot allò que aquest té de relacionat amb les virtuts socials. Les coses que ell repugnava essencialment es troben, en llur major part, entre les coses que separen Roma del protestantisme. Així el seu pas al catolicisme sembla un senzill acte d'autodescobriment, i un es pot imaginar que hi deuria arribar sense altre trasbals que la pura i simple sorpresa d'un infant que tot d'una s'ha adonat que camina.

El nervi de la ideologia chestertoniana és el seu interès per l'home, allò en què s'afirma la seva unitat essencial, a desgrat d'allò altre — com el talent o la riquesa — en què descansa la seva diversitat accidental. Chesterton no accepta la idea d'una desigualtat bàsica entre els homes; es resisteix sempre a valuar-ne uns més que els altres. Ell és profundament democràtic i cristià en considerar tots els homes com igualment i infinitament importants. Per això les seves raons, els seus exemples no van mai adreçats a una "élite". La seva argumentació apella constantment a allò que és patrimoni universal de la humanitat: el sentit comú. Tampoc no creu en l'eficàcia directriu de les minories

selectes. És fia més del seny natural de l'home vulgar, de l'home de carrer, com ell l'anomena; l'home senzill i sense massa complicacions, que té unes necessitats i unes aspiracions i un complex de bé i de mal comú amb la majoria dels homes. Ell posa l'home davant de tot i té la sana valentia de situar-lo com una realitat única, a part de totes les altres, infinitament delicada i perillosa de tractar amb els mateixos mètodes i instruments mentals que fan lúcid el coneixement del món exterior. D'aquí ve la seva oposició a moltes coses que els moderns tenen una candorosa tirada a decorar amb el nom de Ciència, però que no són la veritable Ciència. De la veritable Ciència, de la Ciència que ha descobert la gravitació universal i ha revelat les meravelles de l'electricitat i el radi, per exemple, ell no en té res a dir. Allò que ell discuteix i tot sovint combat és aquella ciència que té la pretensió de sotmetre l'home d'una manera exclusiva a l'acció investigadora d'uns mètodes i uns instruments prou adequats a l'estudi del món físic, però grotescament insuficients per a mesurar l'esperit humà; aquella ciència que congria en els seus tèrbols gresols una mena de monstre col·lectiu per atribuir-li una vida de lleis immutables i fatals dintre les quals és ofegada o ignorada tota la tràgica i poderosa llibertat i responsabilitat de l'ànima humana; aquella ciència que ens ve a demanar, en nom de les seves conclusions provisòries i fluctuants, la negació d'uns fets espirituals que nosaltres sentim com una realitat de la nostra existència. En aquesta actitud, Chesterton no anirà mai sol. No anirà mai, almenys, sense la nostra companyia. Si mai s'arriba a un conflicte entre les deduccions de la ciència que hem d'acceptar per una mena de fe i les realitats de la nostra ànima que coneixem per l'experiència directa de tots els moments de la nostra vida, nosaltres no ens quedarem la ciència i negarem la nostra ànima. Nosaltres ens guardarem l'ànima i regalarem la ciència a qui la vulgui.

Aquest interès per l'home, aquesta visió tan humana de les coses és allò que lliga Chesterton amb el Cosmos; és allò que dona valor universal a la seva obra. Veient-ho tot a través de l'home, no pot prescindir mai dels grans problemes que assetgen la vida de l'home. Així, per efímer i local que sigui el pretext d'un escrit seu, tenim la seguretat que ell s'hi ha d'eleva al pla de les qüestions eternes i fonamentals. Si parla de política, parlarà de la política anglesa que és la seva realitat immediata, però si hem de treure una ensenyança d'allò que diu, serà una ensenyança que es podrà aplicar a tot el món. Si combat un escriptor, pot ésser que sigui un escriptor poc conegut o que només

interessa a un medi molt circumscrit; però estiguem segurs que allò per què ell el combat és quelcom que interessa tots els homes.

D'aquesta peculiaritat n'és potser l'exemple més notable aquest llibre que oferim avui al nostre públic. En ell un escriptor poc conegut per aquestes latituds, Mr. George Moore, li dóna lloc per parlar de les tres virtuts cristianes de la fe, l'esperança i la caritat. Un poeta només conegut en els medis estrictament literaris, l'oriental Omar Khayyam, li permet d'oferir-nos una magnífica i sana teoria del beure. El pseudo-paganisme d'un Mr. Lowes Dickinson li és motiu d'exposar la seva pròpia visió i concepte del paganisme. Les seves millors idees sobre l'aristocràcia i la democràcia es troben en els assaigs on critica dos gèneres novellístics particularment pròspers a Anglaterra.

És per això que aquesta obra, on abunden les allusions estrictament personals i un cert localisme anecdòtic, pot ésser gustada per tothom sense prèvia documentació. No ens ha d'espantar la desfilada de valors i figures poc familiars. Darrera d'ella el pensament de Chesterton resplendeix universalment entenedor.

Potser tot això que hem dit haurà permès al lector d'endevinar que l'obra de Chesterton té una altra qualitat particularment encomanadissa i particularment saludable i tonificant. És allò que gosariem anomenar el seu optimisme, si la paraula no s'apliqués també a una diguem-ne filosofia còmoda i simplista que tot ho arregla negant el mal. L'optimisme de Chesterton dista tant d'aquesta mena d'optimisme com del pessimisme determinista. Allò que podríem anomenar el seu optimisme no li ve de negar el mal o de negar el bé. Ell creu en totes dues coses i en té un concepte definit. Allò que podríem anomenar el seu optimisme ve de la seva fe en la llibertat de l'home per triar entre aquestes dues coses i fer efectiva la tria amb les determinacions de la voluntat. Ell fa una crítica dura de moltes coses; presenta quadros del present social poc riolers; parla de progressos alarmants i moviments perniciosos; però no diu mai, després de plantejar un problema, que és insoluble; no diu mai, després de denunciar un mal, que és inevitable; no creu en l'existència de cap mal que no es pugui combatre.

Això vesteix d'una mena d'atmosfera de bon humor les seves més serioses condemncions; i fa que els seus anatemes siguin de vegades apocalíptics, però mai amargs. Les imperfeccions del món no el giren contra el món; les flaqueses i deficiències dels homes no li lleven un sol gra del seu amor a la humanitat. Sota una ampla i comprensiva fe en la Providència ell té una gran fe en la voluntat dels homes.

Això ens porta per contrast a considerar incidentalment una altra mena de literatura que també és tinguda per optimista. Volem dir aquella literatura dita estimulante que pretén ensenyar els camins de l'èxit — de l'èxit en l'empresa única d'assolir poder i riquesa. Aquesta mena de literatura, que quan l'escriuen els pobres és servil i quan l'escriuen els rics és insolent, ho basa tot en una cosa que també anomena voluntat; darrera de la qual hi ha només la supressió i anihilament de les aspiracions bàsiques i els gaudis naturals de l'ànima humana; una mena d'ascètica que crema no solament les passions, sinó els més lloables impulsos en l'altar d'aquesta deïtat lívida, monstruosa i insensible que és el diner. A aquesta mena de literatura nosaltres oposaríem tota l'obra de Chesterton. Ell no ens promet aquest producte d'ànima esterilitzada que anomenem el milionari; aquest producte del qual fins la generositat és ofensiva; ell ens promet quelcom infinitament més excel·lent: ell ens promet, senzillament, homes.

Per més que aquestes notes no tenen la pretensió d'ésser un complet estudi crític, sinó solament una modesta guia pel lector, no ens podem estar de deturar-nos abans d'acabar a remarcar quelcom que fins aquí no hem trobat manera d'introduir.

En pocs escriptors com en Chesterton l'home va tan lligat amb l'estil. Pocs escriptors són, en aquest sentit, tan espontanis; i en dir això no volem pas donar a entendre que ell escrigui a la babalà i sense responsabilitat. Volem dir que les qualitats més ressortints del seu esperit són presents en la forma, tant o més que en el fons dels seus escrits. Així, per exemple, hi ha en ell una força interior que fa sortir les idees a pressió i es manifesta en la seva abundància no gens estudiada; però es manifesta encara més en la descurança amb què de vegades insisteix magníficament sobre una idea, girant-la i regirant-la de tots costats, i altres vegades concentra en una plana, amb una arrauxada prodigalitat, tot un món de suggestions, d'idees tot just esbossades, en cada una de les quals hi ha el germen d'una altra obra. I això és una cosa tan viva, molts cops l'enteniment del lector es sent tan poderosament sol·licitat per aquestes suggestions, que no pot passar endavant sense explorar primer pel seu compte les lluminoses travessies que se li obren a banda i banda. Tots els que han llegit quelcom d'aquest autor, tant si els ha plagut com no, han experimentat aquesta influència que nosaltres posem entre els efectes saludables de la seva lectura.

Si s'ha pogut dir d'alguns autors que literàriament vivien d'un

capitalet limitat que administraven avarament i parsimoniosament, això no serà mai veritat de Chesterton. En aquest aspecte, ell és, principescament, un mà foradat.

Amb aquesta nota d'abundància va lligada una nota d'entusiasme i generositat que es revela en l'afecció als qualificatius vehements i en una certa tendència a la hipèrbole. Ell sovint magnifica les coses: és un expedient com qualsevol altre per fer-les veure clares. Hi ha aspectes amagats, hi ha relacions, hi ha fets de comunió íntima entre les idees com entre els fenòmens materials que només amplificant els termes es poden fer albiradors. Però el lector una mica avesat a Chesterton s'adona que el procediment no és, per ell, un mer recurs expositiu o demostratiu, sinó que respon a una necessitat molt forta del seu temperament que el duu no a enamorar-se d'allò que és gran i negligir allò que és petit, sinó a veure tot l'univers en unes proporcions tals que, dintre d'elles, fins les coses més petites ens poden aparèixer grans. Per això si de vegades sembla que la seva visió deforma les coses, només és que les amplifica. Els estats d'esperit, les situacions morals, els paisatges anímics descrits per Chesterton donen gairebé sempre aquella sensació de gegantina irrealitat que trobem en les coses quan les mirem a través d'un microscopi.

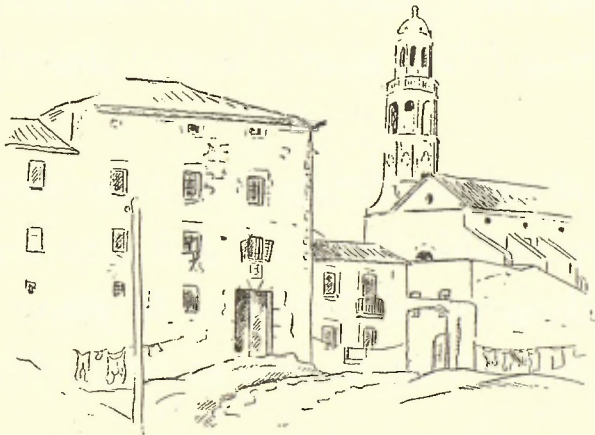
I ara sigui'ns permès un mot final. Nosaltres creiem honestament que Chesterton pot fer molt de bé als seus lectors; però en el cas particular de casa nostra la seva lectura ha de tenir entre altres una excel·lent exemplaritat. Nosaltres som una gent que en general defugim de tocar els problemes massa vius per por de barallar-nos. Ens costa molt de conservar una actitud cordial envers l'adversari. Ens costa molt d'exercir la veritable tolerància que consisteix a combatre les idees i respectar les persones; i essent com som, gent de bona pasta, deixem que les idees se les campin com vulguin per tal de conservar la pau de la família. Però com que les diferències no es poden evitar sempre, així que tàcitament hem renunciat a lluitar per les coses que realment valen la pena, ens molestem i piquem les crestes per les coses sense importància. En el nostre món de les lletres i de les idees, excepcionalment es lliura un combat digne d'aquest nom, però en canvi cada dia hi ha picabaralles.

Ara bé: els que llegeixin Chesterton veuran com aquest autor fixa les seves posicions d'una manera molt clara i definida; no hi ha problema fonamental sobre el qual ell no tingui una opinió concreta i no ens demani que la tinguem nosaltres. I ell defensa aquestes opinions

amb una rotunda intransigència, amb una noble i arborada passió. Però ell tracta els enemics del seu pensament com els amics del seu cor. Ell s'esforça a fer-los una justícia íntegra i total. Hi ha en el to mateix de les seves investides un no sé què que diu que ell estima a l'adversari, que ell l'asseuria a la seva taula i s'hi partiria el pa i el vi. Si un moment en les seves polèmiques hom sent una minva de cordialitat, és quan se les heu amb la gent que dubta, amb la gent que no es vol comprometre, amb la gent que vol quedar bé; en resum, la gent pedant i pretensiosa.

És aquest esperit o quelcom d'aquest esperit allò que nosaltres voldríem que les nostres lletres guanyessin amb la incorporació de l'obra chestertoniana; i és amb l'esperança que així sigui que nosaltres ens acomiadem del lector i li demanem perdó per l'estona que li haurem fet perdre.

PAU ROMEVA

E.-C. RICART

DOLÇA MALENCONIA...

*DOLÇA malenconia,
malenconia del jardí,
d'aquell jardí de Londres que guaria
el meu enyorament i el meu llanguí!*

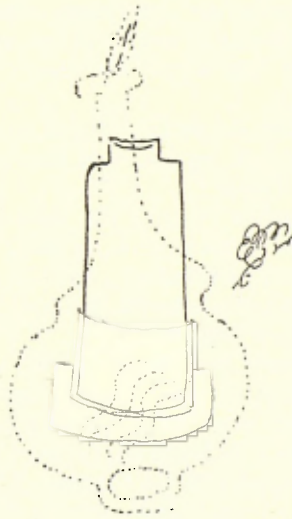
*¿Quin poema el dirà l'encís d'aquelles roses,
d'aquelles malva-roses tan pobres de color...
malaltes vora meu, dintre el jardí descloses,
descloses sense febre, morint-se sens dolor?*

*¿Quin vers el cantarà l'encís de l'herba blana,
l'encís imperceptible, que venç, que plau, que puny...
l'encís tan llangorós de boires en la plana
que fan el verd més tendre, que es fonen allà al lluny?*

*Ai las!, qui el pogués dir l'encís d'aquelles roses,
de l'herba i de la boira, la plana i el jardí!...
l'encís que guanya el cor, que venç totes les coses,
que al cor colga entre boires la rosa del sofrí!*

*Dolça malenconia,
malenconia del jardí,
d'aquell jardí de Londres que guaria
el meu enyorament i el meu llanguí!*

J. CARNER-RIBALTA

F. DOMINGO

UN CONTISTA ES CONTA

(Continuació)

NOTA III

DONCS, com deia, el pare està confortablement instal·lat en aquella calentona sala de la granja, després que ell i el seu company han menjat bé a la taula d'un granger — tenint davant seu allò que s'estima més que res: un públic atent i encisat. La dona del granger deu estar profundament emocionada per la sort d'aquell fill del Sud pel qual el meu pare s'ha fet passar; pel que fa a Tilly — mentre ell, en el quadro imaginari que pinta, pateix de fred i d'humitat davant la porta de la mansió sudista, només el cel sap el que passa en el cor de la pobra Tilly. Qualsevulla que siguin els seus sentiments, sagna de simpatia, hom pot estar-ne segur.

Però mentre el pare xerra en aquella granja ¿què fa la seva veritable família per la carn i per la sang, la família que ha restat en un poble de l'Ohio, mentre ell es llença a fer d'actor?

Bah, la família no pateix gaire. És debades malgastar simpatia per aquesta família. Encara que el meu pare no hagi estat mai allò que nosaltres, a l'Ohio en diem "un bon avituallador", tenia els seus costats bons, i jo almenys, un dels seus fills, no el canviaria pas de gaire bona gana per un pare més previsor, més sagaç i més formal.

De totes maneres, l'hivern ens devia portar algunes angúnies, a la mare almenys, i a propòsit d'aquest hivern i d'altres que el seguien, se m'ha acudit sovint un pensament bastant divertit. Anys més tard, quan començava el meu camí en el món com a contador de històries, he estat acusat moltes vegades d'haver rebut dels russos la meua inspiració de contista. L'allegació és plausible. En alguna part, té un fonament de raó. Quan vaig arribar a home i els meus contes començaren de sortir en els magazines més audaciosos, com *The Little Review*, *Les Masses* de la primera època i, més tard, en *The Seven Arts* i en *The Dial*, com que era acusat sense parar d'estar sota la influència dels russos, vaig voler llegir aquests russos per veure si els que això deien tenien raó.

Vaig descobrir que en les novel·les russes els personatges no fan sinó menjar sopa de cols, i no dubto que els escriptors russos també en mengen.

Això fou una revelació per a mi. Hi ha molts contes russos que fan referència a la vida dels camperols, i un crític de Boston escriví una vegada que jo havia introduït el pagès americà en la literatura; ara que és versemblant que els escriptors russos, com tots els escriptors que hagin mai viscut sense prostituir-se a un públic àvid d'històries sentimentals, han tingut sort quan han pogut viure tan bé com els pagesos. "El que diuen els crítics potser és cert", vaig dir-me dintre meu; "car, com tants d'escriptors russos, he estat en gran part criat amb sopa de cols."

Deixeu que m'expliqui.

El petit poble agrícola de l'Ohio en el qual jo vivia quan era criatura no posseïa, en aquella època, cap fàbrica, i els botiguers, menestrals, advocats i altra gent del poble eren tots propietaris de terrenys i els arrendaven a parcers o bé venien als grangers les mercaderies o els serveis de què aquests tenien necessitat. La terra de les granges escampades al voltant del poble era una lleugera greda sorrenca en la qual es feien bé certes fruites, el blat de moro, la civada i les patates, però el que hi anava millor eren, sobretot, les cols.

Resultat: el conreu de les cols s'ha convertit en una mena d'especialitat del país, i crec que ara, al poble on he nascut, hi ha tres o quatre fàbriques pròspères dedicades a la fabricació d'allò que abans de la guerra se'n deia "xucruta". Més tard, per ajudar a aconseguir la victòria, aquest producte rebé el nom de "col llibertat".

Jo em recordo de quan començà en el nostre país de l'Ohio l'especialització en el conreu de les cols, i en les bones anyades hi havia camps que arribaven a produir vint tones de cols per acre.

Com més anava més s'estenien els camps de cols, i jo i els meus germans, quan ja érem grandets, anàvem a treballar als camps. A la primavera, plantàvem les llavors de col, i a la tardor, anàvem a tallar cols. No les arrencàvem, sinó que tallàvem llurs enormes caps rodons i durs i els tiràvem a un home que els apilotava sobre una carreta farratgera; moltes vegades he vist, a la tardor, vint i trenta carretes carregades cada una de dues o tres tones de cols, esperant que els toqués el torn d'arrambar-se als vagons de mercaderies sobre les vies mortes. Esperant-se per descarregar, les carretes feien d'allò més nosa pels nostres carrers, com les carretes carregades de fulles de tabac fan nosa a la tardor pels carrers dels pobles del Kentucky, i en les botigues i els magatzems no es parlava de res més, durant un temps, sinó de cols. "Què donarà la collita als mercats de Cleveland o de Pittsburg?"

Pittsburg, per una raó que no he arribat a entendre mai, tenia una passió per les cols; i que Pittsburg no hagi produït més escriptors del gènere dit "realista", a la manera russa, és una cosa que tampoc no he arribat a entendre mai.

Però deixem aquets problema als psicòlegs moderns.

La tardor d'aquell any, doncs, mentre el pare portava la vida aventurera de l'actor, la mare féu una cosa que no havia fet mai encara. Amb un cop d'estratègia procurà a la seva família una provisió de cols per a l'hivern, sense gastar un xavo.

La tardor avançava, el pare era fora i arribà la festa del poble dita "Hallowe'en".

La quitxalla del nostre poble, sobretot la que vivia en les granges dels voltants, tenia el costum de fer participar les cols en la celebració d'aquesta festa. Com que aquella quitxalla vivia en ple camp, disposava de cavalls i buggies, i el dia de Hallowe'en n'engaxaven per venir al poble.

Pel camí es deturaven pels camps, i com que en alguns d'ells trobaven gran nombre de cols encara per tallar, les arrencaven amb arrel i tot i les ficaven al cotxe.

Rient per endavant només de pensar com es divertirien, així que eren al poble el cotxe es quedava a la carretera i un en baixava amb una col a la mà i anava cap a un carrer tranquil. Com que la col havia estat arrencada i no tallada, encara duïa la seva llarga arrel enganxada al cap. El noi triava una casa, com més fosca millor, i això volia dir que els estadants, cansats de treballar tot el

dia, ja eren a dormir. Acostant-se a la casa amb precaució, feia voltar la col per damunt del cap agafant-la pel tronc i després la deixava anar. Es tractava de tirar la col al bell mig de la porta tancada de la casa. Hi topava amb un soroll de tro. La suposició general era que els habitants es desvetllarien amb sobresalt, materialment aixecats del llit per aquell soroll. Realment, quan un robust minyó de pagès tirava la col, el soroll obtingut era alguna cosa de formidable.

Un cop tirada la col, el minyó corria cap a la carretera, saltava al seu buggy i, pegant el cavall amb les xurriaques, s'allunyava en triomf. No hi havia gaires probabilitats que tornés, i aquí fou on intervingué l'estratègia de la mare.

A la nit, en lloc de fer-nos anar al llit, ens manà que seguíssim sense fer soroll. Havent sopat apagàrem tots els llums i ens posàrem a esperar, mentre la mare anava darrera la porta, de la qual tenia el pom el mà. Sense dubte de cap mena, a uns xicots de la nostra edat ens havia de semblar ben estrany que una persona tan dolça i reposada sentís tant de ressentiment perquè tiressin una col contra la porta de casa nostra.

Però el simple fet de la situació ja era una temptació suficient. El carrer tot just començava d'ésser fosc, que veiérem acostar-se un xicot. Valia la pena de tirar cols a la porta d'una casa així. El que ho feia era perseguit, injuriat, amenaçat: "Prova de tornar, que el guàrdia rural t'empaitarà. Ja ho veuràs; si n'atrapo un li daré una bona llisada." La meva mare també tenia una mica de cosa de l'actor.

Quina nit per als xicots! Vet ací alguna cosa que pagava el tret de basquejar-se, i el xivarri va durar tota la vesprada. Els cotxes no s'acostaven pas fins a la casa, sinó que s'esperaven a l'entrada del carrer. Tota la quitxalla del poble anava als camps de cols a procurar-se municions per pendre part en la gresca. La mare cridava, rondinava i sortia a fora brandant una escombra, mentre nosaltres marrecs, des de dintre, ens divertíem qui sap lo amb la batalla — i quan aquesta s'hagué acabat, ens posàrem tots a arregar la collita. A cada sortida la mare portava la darrera col tirada — quan podia trobar-la; i més tard de la nit, quan tots els nostres turmentadors se n'hagueren anat, els xicots sortírem amb un fanal i recollírem la resta de la collita. Moltes nits d'aquestes rebérem de dues a tres centes cols, i les arreglegàrem amb cura. Eren arrencades de terra senceres, amb totes les fulles, i com que encara tenien l'arrel, anaven molt bé per ésser conservades. Obriem una llarga vall en el jardí de darrera la casa i hi colgàvem les cols, arreglerades l'una al costat de l'atra, com, diuen, és costum d'enterrar els morts després d'un siti.

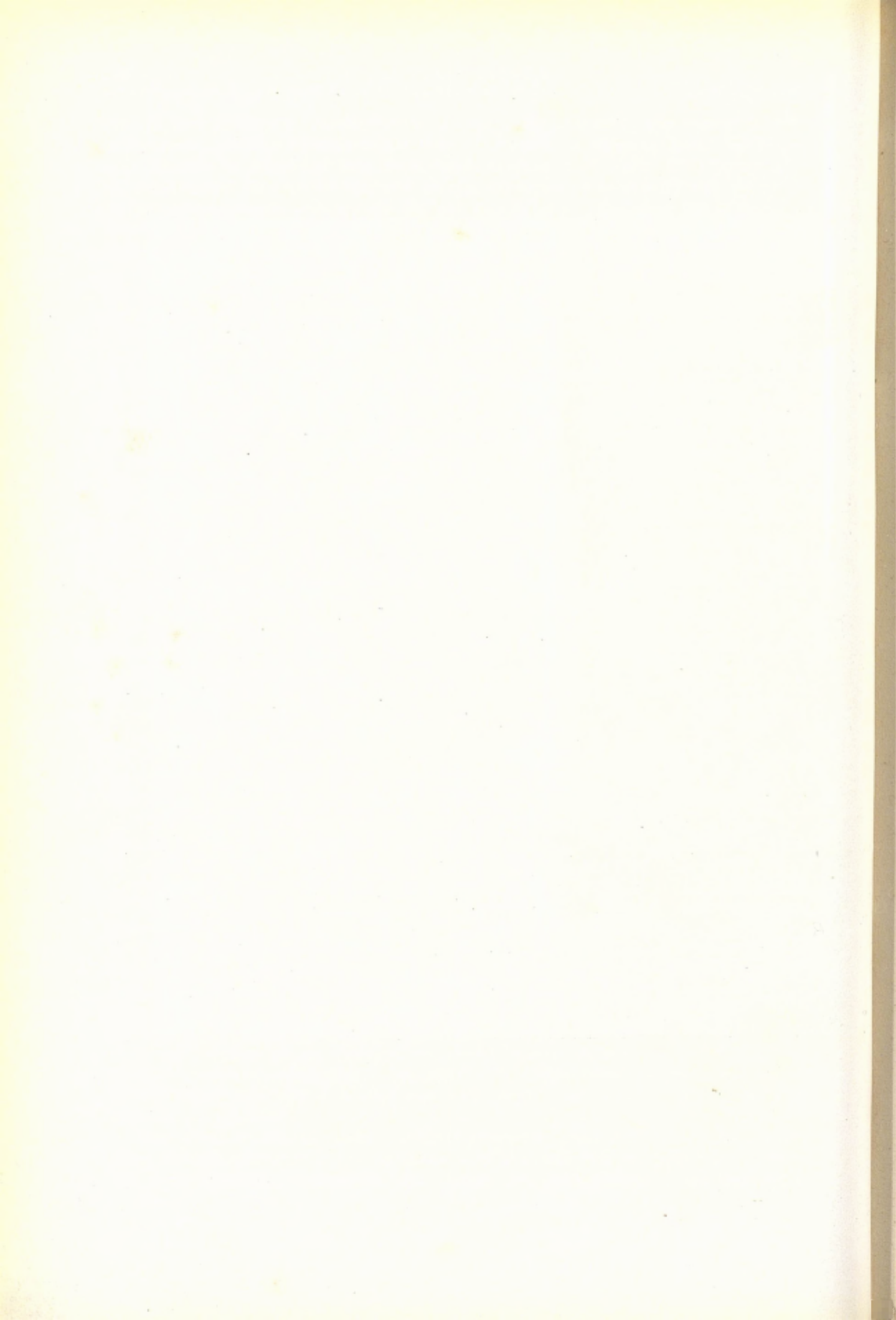
Potser encara ho fèiem amb més miraments dels que es tenen amb els morts després d'una batalla. Les cols no eren per a nosaltres dispensadores de vida? Les ficàvem en el sot amb cura i tendresa, el cap avall, les arrels amunt, sota la vigilància de la mare, i entorn de cada cap posàvem un tou de palla — en capes concèntriques. Un paller d'un camp veí ens proveïa de palla — n'hi havia prou amb anar-hi de nit i n'arrencàvem tanta com en volíem, sense pendre's la molèstia de pagar-la, ni tan sols de demanar-la.

Quan l'hivern ja era damunt, com solia succeir després de "Hallowe'en", la mare comprava mongetes i cansalada i feia una sopa espessa, de la qual no ens vèiem mai tips. Les cols eren una reserva que teníem. Ens daven una sensació de seguretat.

Ens daven també la sensació d'haver acomplert alguna cosa. Al país on vivíem no calia pas tenir grans ingressos. Tot al nostre voltant, hi havia de menjar, i en quantitat, i nosaltres que vivíem tan precàriament sobre una terra

PL. N.º IX. — BODEGÓ (ESCOLA HOLANDESA, S. XVI)
(COL·LECCIÓ GERMANS MARAGALL)

d'abundància, ens havíem procurat, gràcies al bon sentit de la nostra mare, una bona reserva de menjar sense haver de treballar per recollir-la. L'orgull que sentíem en comú de la nostra habilitat ens mantenia units.

Les nits d'hivern, quan la terra era coberta de neu, anàvem al jardí de darrera de la casa i miràvem al voltant nostre. Ja llegíem llibres, l'estesa de camps coberts de neu sota la lluna d'hivern ens inspirava pensaments estranys i torbadors — de viatgers atacats pels llops en les estepes de Rússia — trens d'immigrants perduts en mig dels remolins d'una tempestat de neu en els deserts de l'Oest, el nostre país, coberts de mates de sàlvia — homes errants, desesperats i afamats, en tota mena d'indrets horribles sta la lluna d'hivern — i nosaltres? L'indret on les cols eren colgades feia un llarg monticle blanc de part a part del jardí, i en contemplar-lo hom tenia la sensació que la plenitud i l'abundància regnaven al país. Hom recordava que sota la neu, colgades amb palla, hi havia aquelles llargues rengleres de cols. Les daines, els bisons, els cavalls salvatges i els bous de llargues banyes, tan salvatges com aquelles bèsties, allà en les llunyanes planes de l'Oest, no s'inquietaven pas de llur aliment pel fet que la terra fos coberta de neu. Amb les peüngles grataven la neu i trobaven colgades sota d'ella les dolces tofes d'herba que de nou feien cantar en llurs cossos la calor de la vida.

Era un pretext perquè la nostra imaginació jugués, vagabundegés i es divertís. Ens plaíem a figurar-nos la casa on vivíem com una fortalesa, situada ben lluny, sobre les fronteres de l'Oest. Les cols eren sota terra, el troncs ben drets, com sentinelles. Després de mirar-les, hom podia tornar a la fortalesa i dormir en pau. Els soldats eren a llur lloc, fermes i introntollables. ¿Per fora, en l'obscuritat blanca, rondaven enemics? Podíem estar ben tranquils. ¿No hi havia les sentinelles en peu, a fora, tranquil·les i fermes? Hom podia tornar-se'n a la fortalesa i dormir en pau acariciant aquest pensament.

Per nosaltres que estàvem a casa, el pare formava sempre part, d'una manera bastant estranya, de les nostres vides, tot no formant-ne part. Entrava i sortia de bursada, tal com un ocell entra i surt d'una bardissa, i estic convençut que, en tots els anys que durà la nostra infància, no li passà mai pel cap de demanar-se, quan empenia una de les seves campanyes d'hivern, si hi havia de què menjar a la casa. La tardor arribava amb les seves neus, amb aquella petita terror rampant de la veritable fam per a la seva niada, que sovint devia haver preocupat la nostra mare, seguida de la primavera, les pluges calentes, una promesa d'abundància i el retorn del pare. Si no diners, duia sempre alguna cosa — un pernil, bresques de mel, una pitxella de sidra, potser un quarto de bou i tot. Havia tornat, i hi havia de menjar a taula. Feia un gest que semblava com si volgués dir: "Jo ho veieu, aquí ho teniu. ¿Qui pot dir que no proveeixo a les vostres necessitats?"

Hi havia històries a explicar, i el contador d'històries era ell. "Ja n'hi ha prou. L'home pot viure només de pa? Ara hi ha menjar a taula. Mengueu. Atipeu-vos. Ha vingut la primavera i hi ha rètols per pintar. La nit ha passat, comença una nova diada. Sóc un home de fe. Us dic que no caurà un pardal a terra sense que jo me n'adoni. En faré un conte — diré per què i com ha caigut. Es podria fer la història més meravellosa del món explicant la caiguda d'un pardal i explicant-ne les causes. ¿El treballador no és digne del seu jornal? I què dir dels lliris dels camps, eh? No treballen ni filen — no és veritat?"

*Salomó en tota sa glòria
era vestit com un d'entre ells?*

Em recordo que un dia, a principis de primavera, ens veiérem obligats a desocupar una casa per ocupar-ne una altra. Feia temps que no pagàvem el lloguer de la casa en la qual havíem viscut tot l'hivern, i la mare no tenia diners. El pare acabava de tornar d'una de les seves llargues expedicions, però a primera hora del matí del dia de mudar de casa desaparegué de nou. Com que no ens podíem permetre el luxe d'una conductora, la mare i nosaltres, la seva quitxalla, transportàrem el poc que teníem a coll i be.

Quant al pare, havia pogut manllevar a un veí un cavall i un xarret i se n'havia anat. La casa en la qual anàvem a viure era lluny, de les darreres del poble, i, al costat d'ella, hi havia un camp en el qual s'alçava un gran paller — una gran comoditat, perquè calia buidar els nostres matalassos de la palla que s'havia esmicolat de tant servir i posar-n'hi de nova.

Quan ho haguérem fet i estàvem ja definitivament instal·lats en el nostre nou estatge, vet ací que el pare arriba al jardí amb el xarret. Havia remarcat, ens va explicar, una palla d'una mena particular en una granja cosa d'unes cinc milles lluny, en una localitat que havia visitat en el curs dels seus vagabundeigs de l'hivern que acabava de passar, i havia pensat dar-nos una bona sorpresa procurant-se d'aquesta palla per omplir els nostres matalassos.

Havia sortit a punta de dia i, mentre traslladàvem els mobles, ell havia esmorçat amb el granger i la seva família, i ja el teníem de retorn. Per bé que ja tinguéssim els llits fets, calgué baixar-los, treure'ls la palla i posar-n'hi de la nova que ell havia dut. “Ja veureu”, ens deia amb un dels seus gestos prestigiosos, mentre pujàvem, morts de cansament, els sacs plens de nou i que la nostra mare ens mirava somrient amb un xic de ressentiment potser, però somrient tanmateix; “ara veureu com s'hi dorm sobre aquesta palla. No hi ha res massa bo en tot el món per a la meva quitxalla.”

NOTA IV

Però tornem al pare i a la història que conta, assegut, una nit d'hivern, en aquella granja. Sóc massa el fill del meu pare per deixar una tan bella història suspesa indefinidament en l'aire.

Doncs succeí, aquella nit de la seva joventut, quan estava sota la pluja, davant la porta de la seva casa pairal, i sa mare, l'orgullosa dona del Sud, escopí sobre d'ell i els seus companys de misèria, i un esquitx de l'escopinada li caigué a la barba — on, deia, romangué com una espurna que li cremava l'ànima —, succeí, dic, que va poder escapar-se de la sort que el tenia entre les urpes.

Començava d'apuntar el dia quan els dos oficials confederats sortiren de la casa i donaren ordre de prosseguir la marxa.

“En la grisor de la matinada, ens allunyàrem de la casa, pujant la vall, i, dalt del turó, vaig tombar-me per mirar”, explica el pare. Pàllid, esgotat i mig mort de fam, mirà endarrera. ¿Què importava que caigués mort de fam i de fatiga, si el camí no devia dur-lo sinó a un camp de presoners? La llum de la seva vida s'era extingida. Mai, ell ho sabia, no havia de tornar a veure ningú de la seva família.

Però tot mirant així, es va adonar d'alguna cosa. El destacament s'havia deturat a fer un curt repòs, a dalt de tot del turó, on bufava un vent agre. Allà baix, al fons de la vall, apuntava el dia i a l'escassa llum de l'alba el pare pogué entreveure la massa grisenca de la seva vella casa pairal i, destacant-se sobre aquest gris, a la galeria, una petita taqueta blanca.

Ja heu comprès que era la seva jove i innocent germana que havia sortit a mirar la carretera per on se n'anaven els presoners, l'evident misèria dels quals havia tocat el seu cor.

Això, el pare s'escarrassa a explicar-ho, fou un dels cims més alts de la seva vida, potser el més alt que hagués d'atènyer mai durant la seva esgotadora marxa cap a la tomba.

Estava dret a dalt del turó, balb de fred i mort de gana — precisament en aquell estat d'abjecta desolació i de fatiga en què no gens menys hom se sent de vegades més vivent — és a dir en què els sentits són més vivents que mai. Sentia en aquell moment, com qualsevulla home deu sentir-ho en un moment donat, que un lligam invisible junyia les parts més profundes del seu ésser a les d'una altra persona. Arriba l'amor. Una sola vegada en tota una existència, un estat sensorial devé una cosa tan material com un mur de pedra que hom toca amb la mà.

És aquesta sensació mateixa la que el pare experimentava en aquell instant a dalt del turó; i que la persona per la qual l'experimentava fos una dona i aquesta dona la seva pròpia germana, heus ací el que augmentava encara la realitat de la sensació. Hauria pogut expressar-ho dient que, com per miracle, el turó s'havia aplanat i ell es trobava sobre un terreny sec i pla davant la seva germana petita, tan a prop d'ella en realitat que, el més fàcilment del món, hauria pogut allargar la mà i tocar-la. Tan forta era la sensació, que perdé un instant la de la seva presència entre els presoners, la del fred, la de la fam i la de la fatiga d'aquella hora, i — exactament com ho faria, amb un perfecte ridícul, un actor de segona classe al cinema — sortí del rengles de presoners, i, estenent les mans i brillant-li els ulls, avançà uns quants passos per la pendent del turó; però un dels guardians el deturà amb un reneç.

En la sala de la granja, quan arriba a aquest episodi, s'aixeca de la cadira i fa alguns passos endavant. En el fons el pare era quasi tan comediant com contista, com ho és inevitablement tot contista digne d'aquest nom.

Però vet ací que sent el reneç del guardià, i veu que aixeca el fusell, a punt de pegar-li un cop de culata al cap, i el pare torna al seu lloc entre els presoners. Barboteja una excusa: "Volia mirar només" — i heus-el ací caigut de les altures a les quals la seva imaginació l'havia hissat, i altra volta enfonsat en les fatigues d'un viatge sense esperança aparent. Se n'han anat per sempre, pensava aleshores, la germana que estimava, la infantesa amb tots els seus records, tota la seva vida passada; però això no era rigorosament exacte. Car el pare s'evadi de debò. Quantes de vegades, en imaginació, no s'ha escapat de les urpes de l'enemic durant aquella guerra de Secessió! Com que vivia en un poble d'agricultors bastant arran de terra, li agradava, ja m'enteneu, que les històries que contava tinguessin almenys un petit aire de versemblança.

Vet ací com la Guerra de Secessió devingué la tela, els tubs de color i els pinzells de què es servia per pintar els seus quadros. Potser fóra més ben dit que la seva imaginació era el pinzell, i la Guerra de Secessió, el pot de pintura. Tenia una inclinació per les evasions, com d'altra banda també tinc jo mateix. Les meves històries, tant les que ja he contat com les que no he contat mai encara, són plenes d'evasions — fugides sobre l'aigua, a les fosques i en un vaixell tot ple de forats, fugides davant certes situacions, fugides per escapar de la monotonia de les coses, de la simulació, de la greu feixuguesa dels mig artistes. Quin és l'escriptor d'històries que no adora les evasions? Són l'aire que respirem.

És possible que en aqueixa ocasió, el pare hagi explicat al seu públic que la

vista, real o imaginària, de la seva germana li havia donat aquell matí una esperança nova.

Ja el veieu caminant altra vegada per la carretera, el cap alt, pensant en tota mena de projectes d'evasió, pensant en sa germana. Acabava de rebre alguna cosa, trobava de nou gust a la vida. Un raig d'esperança havia penetrat en la negra nit de la seva situació. Caminava amb més de coratge.

*El coratjós Cortès...
silenciós sobre un pic a Darien.*

Justament el coratge amb què caminava fou allò que li permeté d'evadir-se—aquella vegada. Tot aquell dia, els altres presoners caminaren capcots, xipollejant pel fang amb què són cobertes, a l'hivern, les carreteres del Sud; el pare — ell — caminava amb el cap alt.

Vingué altra vegada la nit, i de nou es trobaren en un bosc, sobre una carretera obscura i solitària. Els guardians anaven per les cunetes i de vegades es confonien amb les ombres projectades pels arbres — mentre que els presoners formaven una massa fosca al mig de la carretera.

El pare ensopegà amb un bastó, una branca d'arbre, morta i trencada pel vent, i, ajupint-se, l'arreglegà. Alguna cosa, que potser no era altra cosa que l'instint del soldat, l'empenyé a posar-se aquell bastó a l'espatlla, a portar-lo com un fusell.

Heus-el ací doncs, caminant amb orgull entre aquells que no estaven gaire orgullosos — és a dir entre els altres presoners — i sense cap mena de pla — acontentant-se, m'atreveixo a dir, de pensar en la seva germana, la verge que romanía allà baix; i l'un dels dos oficials que manaven el destacament li parlà amb bondat.

— John, no caminis tan a prop dels yanks, pel mig del fang, digué l'oficial; és millor caminar per aquí. Per la cuneta aniràs millor. Posa't darrera meu.

Gràcies al seu orgull havia pogut sortir dels rengles de presoners. En aquesta situació, l'esperit del pare funcionà amb rapidesa. Mormolant un mot de remerciament, es posà a caminar per la cuneta, com si fos un dels guardians. La tropa arribà a la carena d'un altre pujol i, altra vegada, en la vall que des d'allí es dominava, aparegué la feble llum d'una granja. L'oficial de més edat féu parar la tropa i manà a l'altre oficial que destaqués un home fins a la casa la llum de la qual els arribava, a veure si els presoners i llur escolta podrien reposar-hi algunes hores i procurar-s'hi de què menjar. L'oficial, doncs, digué al pare dant-li un copet a l'espatlla: "Vés-hi i torna a dir-nos el que hi hagi."

El pare s'allunyà, posant correctament el seu bastó a l'espatlla com si fos un fusell, fins que conegué que ja no el veien. Llavors llençà el bastó i es posà a córrer.

Diabre d'home! Coneixia cada pam de terreny. Magnífica ocasió d'escapar-se! Un dels seus amics d'infància habitava la casa a la qual li havien ordenat que anés. Sovint, en la seva infància o, més tard, quan ja estudiava en aquella escola del Nord, durant les vacances s'havia passejat a cavall i havia sortit a caçar per aquell mateix camí que trepitjava en aquell moment. Sí, era conegut dels gossos i dels negres de la localitat com llurs amos mateixos.

Així doncs, corria com un boig, però també com un que coneix el terreny que trepitja. Ja ho crec si el coneixia bé! Quan s'adonarien de la seva fugida, potser llançarien gossos sobre la seva pista.

Baixà el pujol corrent, apartant-se dels arbres, tallant camps a través — el

fang moll se li enganxava als peus — voltà la casa i arribà a una riera i la seguí a les fosques, per espai d'una milla, caminant per l'aigua freda que segons on el cobria fins a la cintura. Això, fins les criatures ho saben, ho feia perquè els gossos li perdessin la pista.

Dant una gran volta, tornà a la carretera que havia seguit amb els altres presoners en deixar la mansió paterna. Havien fet una dotzena de milles durant el dia i començament del vespre, però la nit no era gaire avançada, i al cap de tres o quatre milles, pogué pendre una drecera a través dels boscos que li estalvià un recorregut d'unes quantes milles.

A fi de comptes, ho deveu haver endevinat, el pare tornà a la seva antiga llar i pogué veure la germana que adorava. Començava a fer-se de dia quan hi arribà, però els gossos el coneixien, i els negres també. El mateix negre que aguantava la llum quan la seva mare escopia damunt els presoners, l'amagà a les golfes i li portà de menjar.

I no solament de menjar: també un vestit que s'havia deixat a casa seva.

Tres dies sencers restà amagat a les golfes; després vingué una altra nit plujosa i molt fosca.

Se n'aprofità per escapolar-se, amb les provisions necessàries per al viatge que anava a emprendre. Sabia que al cap d'una milla, seguint la carretera que menava al camp llunyà de l'exèrcit unionista, trobaria un negre sota uns arbres amb un bon cavall ensellat. A més de mitja tarda, el negre havia sortit cap a un poble allunyat, sota pretext d'anar-hi a cercar el correu. Els camarades d'aquest negre l'havien de lligar a un arbre, i fóra descobert més tard per un escamot de negres enviat a la seva recerca. Oh! tot era previst — tot arranjat en els més petits detalls per evitar als servidors que l'havien socorregut la còlera de la mare.

Fou, doncs, una nit plujosa que el pare, amb una capa fosca tirada a les espatlles, sortí de l'estable i es dirigí cap a la casa. Davant la finestra d'una de les peces de la planta baixa, la seva germana petita era asseguda tocant l'orgue. S'acostà a aquesta finestra i restà llarga estona dret mirant. Ah! vet ací una cosa per accontentar una ànima àvida d'escenes de cinema. ¿Per què, per què el pare no ha pertangut a una generació més tardana? Quina prosperitat potser hauria conegut! La vella casa pairal, la dels seus avantpassats, el foc cremant en la xemeneia, una mare severa i inflexible i, a fora patint fred i humitat, el pare, el fill foragitat pels seus, el desposseït, el sense llar, a punt d'allunyar-se negra nit dalt del seu cavall per servir la pàtria — i no tornar més.

Allò que la seva germana tocava a l'orgue, devia ésser *La darrera anella és trencada*, i a fora s'estava el pare, les galtes mullades de llàgrimes — per allunyar-se després en la nit, muntat en el seu cavall, a tornar a defensar la bandera que estimava, aquella bandera que per ell era més que una llar, més que una família — ah! fins més i tot que l'amor de la dona que, força més tard, havia d'entrar en la seva vida i aconsolar-lo una mica de la pèrdua de la seva bonica germaneta.

Perquè ell l'estimava, molt, moltíssim. ¿No és estrany, quan hom examina la qüestió, que la bonica germana que hauria estat la meva tia i que potser no ha existit mai, sinó en la imaginació del pare, mes sobre la qual li he sentit contar tantes d'històries entenedidores — no és estrany que jo no hagi mai pogut trobar-li un nom satisfactori? El pare — si la meva memòria és fidel — mai no li donà nom, i jo mateix no he pogut aconseguir-ho mai.

Quantes de vegades ho he provat en va! Ofèlia, Cornèlia, Emília, Violeta, Eunice. Ja us doneu ben bé compte de la dificultat. Calia que el nom tingués un so singular i ben meridional, calia que suggerís — què no havia de suggerir?

Però la història que conta el pare ha d'acabar amb un desenllaç apropiat. Per això hom pot reportar-se al contista. Hagués viscut als temps del cinema, el desenllaç hauria espatllat completament la seva història — per a un públic de cinema, almenys en les ciutats del Nord, que haurien presentat el mercat més aprofitable — àdhuc davant de totes les dificultats a les quals per sort no havia de plantar cara, hom pot estar del tot segur del desenllaç.

I ell en feia alguna cosa espaterrant.

Era durant l'aterridora batalla de Gettysburg, que es lliurà cap a la fi de la guerra, un 3 de juliol, data fatídica. Els confederats tenien el mal costum d'estar de mala lluna justament la vetlla de la nostra Festa Nacional. Vicksburg i Gettysburg, per celebrar el Quatre de Juliol. Vet aquí una cosa que durant el conflicte mundial, hom hauria titllat de "mala psicologia de la guerra".

Com que no hi ha pas cap mena de dubte que el pare hagi servit d'una manera o altra durant la guerra de Secessió, era natural que donés a la seva història un desenllaç ben militar, arribant fins a sacrificar la ben amada i innocent germana petita a l'efecte que desitjava produir (per retornar-la a la vida, moltes de vegades després, i fer-la servir de nou en les innombrables històries que havia de contar encara).

És el segon dia de la gran, de la terrible batalla de Gettysburg que el pare havia escollit com a marc per al desenllaç de la seva història.

Aquest sí que era un instant memorable. En tot el Nord sencer el poble esperava, dempeus; els grangers, deixant la feina dels camps, se n'havien anat tots a les ciutats veïnes a espiar el repic dels petits instruments telegràfics; els metges rurals, abandonant llurs malalts al llit, eren com tothom al carrer; ningú no entrava a les botigues, ningú no en sortia. Tot el Nord sencer s'estava dret, esperava, escoltava. No era el moment de xerrar.

Ah! aquell Lee, aquell general confederat — aquell meticulós i apacible superintendent de les escoles dominicals, a hores d'ara el primer d'entre tots els generals! Hom no podia mai preveure el que anava a fer. ¿No estava tot disposat perquè la guerra es desenrotllés tota sencera en territori sudista? — i vet-el ací que, al cap d'un gran exèrcit compost de les seves millors tropes, havia penetrat ben endintre del Nord.

Tot el món esperava parant l'orella. El Sud devia esperar i parar l'orella igualment també.

No es tracta ja de debats entre Lincoln i Douglas. "Una nació no sabia existir mig esclava mig lliure."

A hores d'ara és el rodolar dels daus dintre el gobelet. Seran tirats els daus que decidiran el destí de la pàtria. En una humil granja, en ple Nord, molt de temps després d'haver-se lliurat aquesta terrible batalla de dos dies, aquesta batalla que a hores d'ara és mig oblidada, el pare també havia agafat el gobelet de daus. Ell, però, és amb paraules que el remena. Sembla que nosaltres, pobres contistes, tenim també les nostres grans ocasions. Com els grans generals que, plantats sobre llurs corsers al cim dels turons, llencen llurs tropes a la lluita, nosaltres llencem petites paraules-soldats en les nostres batalles. Per a nosaltres, res d'uniformes, res de genets saltant a portar ordres, entremig de la gris boira que forma el fum de les batalles. Hem d'estar-nos en granges solitàries o a dispaes en pobres cambres de les grans ciutats, davant les nostres màquines d'escriure; però si no ens assemblem a generals, no deixem de fer-nos l'efecte d'ésser tals en certs moments.

El pare deixava caure els seus petits mots sonors en els cors del granger, de la dona del granger, en el cor de Tilly també. A Gettysburg una nació es debat en un

agarbonament mortal. La innocent germana, la bonica verge del Sud, també s'hi debat.

Esguardeu els ulls de l'estoic Aldrich. Ara brillen, eh? Ah: és que ell també ha estat soldat. En la seva joventut ell també ha aguantat ferm sota les bales i la metralla; però des de llavors, pobre vell, s'ha d'accontentar de callar com un tronc. Tot el que pot fer és dar voltes a la maneta d'una llanterna màgica o inscriure's al Gran Exèrcit de la República (*) per marxar amb els altres, pels carrers d'una ciutat de l'Ohio, el dia de la Commemoració dels Morts (**), quan la veritable qüestió que preocupa els espectadors és la de saber si és Clyde o Tiffin (Ohio) qui guanyarà el match de baseball aquella mateixa tarda a l'estadi de la ciutat.

Aquest pobre Aldrich no és capaç d'altra cosa sinó de batre's. El dia de la Commemoració, caminarà sense dir res pels carrers polsegosos fins al cementiri i escoltarà el discurs pronunciat per un candidat al Congrés, que havia guanyat una fortuneta fent negoci d'aviram en gros. Tot al més, l'únic que Aldrich podia dir de baix en baix a un camarada, mentre els homes avençaven formats, era una cosa així: "Jo era amb Grant a la batalla del Desert i abans havia estat a Shiloh. I vós? Ah! vós éreu amb Sherman, éreu un dels "ganàpies" de Sherman, eh?"

Aldrich, això i res més — però el pare, ah!

El segon dia a Gettysburg, i els homes de Pickett a punt de donar una memorable càrrega. No era aquest un instant patètic? Quins homes — aquells xicots de Pickett — el bo i millor del Sud — uns joves gegants barbuts, durs com uns atletes, que no costava res d'engrescar.

Comença d'ésser tard, en aquest segon dia de la batalla, i als homes de Pickett els toca de decidir la sort de la batalla. El sol baixarà, aviat s'haurà amagat darrera els pujols que tanquen la vall baixa i plana — aquella vall en la qual, no fa gaires dies, els grangers es preparaven a recollir les collites. A la costa d'un dels pujols un cos de tropes espera, ajagut. És, ell també, el bo i millor de l'exèrcit unionista. El pare en forma part; és allí, ajagut amb els altres.

Esperen.

No tremolen, però darrera d'ells en un miler de pobles, homes i dones esperen i tremolen ensems. La Independència mateixa espera i tremola — la Llibertat tremola. — La frase: "Hom no pot enganyar a tothom tota la vida", tremola com una canya trencada. Tots els nobles períodes, paraules, arengues, allocucions de Dies de Commemoració, missatges al Congrés, discursos del Quatre de Juliol que seran pronunciat durant els dos cents anys que van a seguir, no valen pas en aquest moment vuit cents per dòllar.

Però arriben els homes de Pickett, es tiren costa avall fins al pla, corren per entre els arbres, puguen el pendís. Per aquells topants hi ha un indret conegut en la Història amb el nom de "Reconada sagnant". Allà els homes del Sud toparen amb una tempestat de ferro. Igualment una pluja de ferro caigué sobre els homes del Nord que els esperaven.

El feroç crit de guerra dels Rebels que sortia dels llavis dels homes de Pickett s'esmoreix. Els llavis dels homes de Pickett empallideixen.

Meade ha parlat i vet ací que els homes del Nord es llancen a la vall — el pare amb ells.

És aleshores que una bala el ferí a la cama i el féu caure; en record d'aquesta circumstància, interromp l'explicació que fa en aquesta sala de granja — un

(*) Associació d'antics combatents de la Guerra de Secessió.

(**) *Decoration Day*, dia en què són guarnides amb flors les tombes dels cementiris dels Estats Units.

moment només: el temps just d'alçar el pantalon i ensenyar la cicatriu de la ferida. El pare era un veritable naturalista, li agradava que les seves històries toquessin de peus a terra, d'illuminar-les a la claror de la veritat — certes estones.

Caigué endavant, i els homes de la seva companyia continuaren llur cursa vers una victòria en la qual ell no havia de participar. El lloc on havia caigut s'havia convertit de cop en un recó tranquil entre els arbres, i prop d'ell jeia un minyó confederat, mortalment ferit. Els dos homes es retorcen garfits pel dolor i es miren de fit a fit. Aquells dos homes bescanvien una llarga, molt llarga mirada; quant a un d'ells, aquella mirada és la darrera que ha de fixar en els ulls d'un altre home abans de passar el riu de la mort.

L'home que està estirat, a punt de morir, al costat del pare, és justament aquell que, de jove, havia estat el seu millor amic, el seu camarada, el minyó que vivia a una dotzena de milles de la plantació del seu propi pare — a casa del qual tenia costum d'arribar-s'hi a cavall per divertir-se amb ell. Quines cavalca-des havien fet plegats pels boscos, seguits d'una canilla de gossos, quines estones de xerrar s'havien fet plegats!

Ja heu entès bé que el minyó que està a punt de morir vivia en aquella casa, al costat de la carretera, on el pare havia d'anar el vespre en què s'escapà dels rebels. S'havia allunyat, amb el bastó a l'espatlla — ja us en recordeu — després havia corregut camps a través fins a la seva pròpia casa, i aquí els negres l'amagaren fins a la nit de l'evasió definitiva.

Aquella nit de fosca, mentre se n'anava de casa seva somiava en el retorn, un cop acabada la cruel guerra, un cop tancades les ferides que ella havia fet; però ara ja no podria tornar-hi mai més. Estava condemnat a restar sol per sempre, etern vagabund sobre la superfície de la terrà.

Car el minyó que moria al seu costat sobre el camp de batalla de Gettysburg contava, en la seva agonia, una espantosa i tràgica història.

La família del pare havia estat completament anihilada. El seu pare havia mort en un combat, els seus germans també.

I ara venia el més atroç de la història.

Un destacament nordista d'intendència s'havia presentat a la casa de la plantació meridional, una nit tan fosca i tan plujosa com aquella en què l'hi havien conduït presoner. Havien entrat com les tropes confederades, per l'avinguda central, i en arribar prop de la casa s'havien deturat. Llavors un oficial nordista havia cridat, igual que l'oficial confederat aquella altra nit, i altra vegada el jove negre gegantí havia sortit al dintell amb un llum, seguit d'aquella fogosa dona del país del Sud.

El negre aguantava el llum damunt del seu cap, de manera que, tot i la fosca, hom podia veure les guerreres blaves de les tropes del Nord.

La vella sudista es deturà a dalt de l'escalinata. Comprenia per què havien vingut aquells nordistes, i havia jurat que cap dels aliments produïts a la seva hisenda no entraria en boca d'un yank.

Duia una escopeta de cacera a les mans i, sense dir paraula, sense ni el més petit avís, l'engaltà i féu foc sobre el grup d'homes.

Llençaren un crit de ràbia, tot agafant els fusells. Ressonà una salva — cent projectils esquitxaren la façana de la casa. Escombraren tots els sobrevivents de la família del pare — tret d'ell — i privaren els seus fills d'una orgullosa nissaga d'ancestres sudistes; car al mateix moment de caure la pluja de bales, la jove i innocent germana del pare — dant-se compte, amb aquell segur instint que, com ningú no ignora, posseeix inevitablement tota dona — adonant-se, dic, que la seva mare tenia la mort a prop — la noia sortí, esparverada, i cobrí amb el seu

el cos de la seva mare, just a temps per morir amb ella. Tot el que restava de la família — llevat només del meu pare — acabà allí. El capità de les tropes nordistes — el fill d'un cerveser de Milwaukee (Wisconsin) — plorà més tard contemplant el blanc rostre silenciós de la noia, i tota la vida visqué en el seu cor el record d'aquells joves ulls morts i suplicants; però, com remarcava el pare amb filosofia, Déu nos en guard d'un ja està fet.

Després d'aquest daltabaix restava el pare — home destinat a una vida vagabunda, home colpit i desesperat per sempre. Més tard, és cert, s'havia casat i havia tingut fills que adorava, que considerava com un tresor, ¿però era això la mateixa cosa? Per un home del Sud, qualsevol americà ho comprendrà, una bona nissaga d'ancestres és la cosa més important de la vida.

La puresa d'una dona del Sud no s'assembla a cap altra puresa. És alguna cosa de particular. Quan un hom s'ha trobat sota la seva influència, mai més no pot evadir-se'n del tot. El pare no hi comptava pas. Declarà, quan hagué contat aquesta història que no esperava sentir mai més l'alegria ni la felicitat.

L'únic que esperava, era continuar fent, tot el que li restava de vida, allò mateix que feia en aquell instant. Sí, provaria de dur un xic de joia al cor dels altres homes — cantaria cançons, ballaria petits passos de dansa — s'ajuntaria amb un vell camarada d'armes, un camarada el cor del qual, ell ho sabia, era fidel com l'acer, per donar representacions de llanterna màgica. D'altres homes podrien, gràcies a ell, almenys durant una estona, oblidar l'element de tristesa i de tragèdia que comporta la vida. Però ell, ben entès, no havia d'oblidar-ho mai.

Aquella nit mateixa que jeia mig mort sobre el camp de batalla de Gettysburg, al costat del cadàver del seu camarada d'infància, havia decidit de consagrar la resta dels seus dies a dur tota la dolçor i tota la joia possibles als cors masegats d'un poble esqueixat per la guerra civil. Fins a les dues de la matinada no el recollí una ambulància, i ja la notícia de la gran victòria i del triomf de la causa de la Llibertat s'escampava sobre el país del Nord. Ell, estès allí, contemplant les estrelles, prenia el seu determini. Que d'altres recerquin els aplaudiments del món; ell se n'aniria per les carreteres i els senderols de la vida, en mig de la pols, per dur als humils, als oblidats, la joia d'una mica de diversió en l'aula d'una escola.

NOTA V

Quant a l'espectacle que daven el pare i Aldrich, això ja és una altra qüestió. Sense massa injustícia, hom pot reservar el judici sobre ella. No he assistit mai a cap de les representacions que daven, però un dels meus germans, que tingué l'ocasió de veure'n una, sempre, amb una ferma i meritòria dolçor, s'havia negat a parlar-ne.

Però podem recórrer a la imaginació. Aldrich havia de projectar retrats de Mac Kinley, Grover Cleveland i altres personatges, després el pare havia de dansar i cantar. D'altres clixés seguien, després una altra cançó i una altra dansa. Per acabar, la imatge en colors de la bandera. Si feia bona nit, una quarantena, potser una cinquantena de persones — grangers, llurs dones, obrers agrícoles i criatures — s'aplegaven a l'escola. La representació només costava deu cents. No eren pas víctimes d'una ensarronada gaire gran.

És de plànyer, però, que el meu pare, en lloc d'aquell programa, no contés històries. Potser no li passà mai pel cap que hom hauria pogut escriure-les. Pobre pare! Com a personatge públic, li calia acontentar-se d'exercir un art del qual es deseixí, em penso, més malament que ningú.

El seu cant i la seva dansa resten com cicatrius en el record que he guardat d'ell. A les acaballes de la tardor, abans d'empendre l'aventura, el pare tenia costum d'assajar en veu alta, a casa mateix.

Haviem acabat de menjar, la quitxalla érem asseguts prop del foc, al voltant de la taula de la cuina. La mare havia rentat aquell dia i ara planxava. El pare anava amunt i avall de l'habitació, amb les mans al darrera, com absorbit en profunds pensaments; de tant en tant aixecava els ulls al sostre i movia els llavis en silenci.

Després sortia i el sentíem pujar al dormitori, que era sobre mateix de la cuina. Cap de nosaltres no es movia ni mirava als altres. Fèiem com si llegíssim un llibre, o estudiéssim les nostres lliçons — o bé miràvem fixament l'empostissat.

Per aquell temps l'humour americà — aquest humour del qual estem tan orgullosos — es manifestava per les plasenteries més gruixudes i menys subtils de Mark Twain, Bill Nye i Petroleum V. Nasby. S'havia escampat força un llibre que tothom llegia, grans i criatures, i que tenia fama de divertidíssim: *El petit desvergonyit de Peck*. Explicava, si mal no recordo, les hassanyes d'una bastant mala pinta que posava goma de mastegar o melassa a les cadires, tirava pebre als ulls de la gent, punxava els seus mestres amb agulles, penjava gats per la cua a les cordes d'estendre la roba, en un mot, que feia un nombre infinit d'actes tan delicadament expressius com aquests.

Com ara mateix acabo de dir, aquest infant terrible era tingut per molt divertit, i el llibre que explicava les seves entremaliadures ha degut vendre's de mala manera. El pare, després de llegir-lo, havia compost una balada sobre una criatura de la mateixa mena. Aquesta criatura també transformava l'existència dels seus contemporanis en un veritable infern, i el seu pare n'estava molt orgullós, tant que quan l'infant havia comès una malifeta, i com més pitjor millor, s'hauria dit que son pare volia compartir-ne la glòria.

El cert és que el refrany de la cançó del pare era aquest:

T'assembles cada cop més a ton pare.

Un vespre darrera l'altre, aquestes paraules ressonaven a casa nostra. Ens feien estremir una mica, a nosaltres la quitxalla. El pare les cantava, esbossava sense gaire traça alguns saltirons i tornava a cantar-les.

Nosaltres, com ja he dit, ens quedàvem asseguts a la cuina, mirant a terra. No percebíem les paraules de la cançó, però en coneixíem prou bé el sentit. Potser m'equivoco, però em sembla que, de vegades, a la mare li espurnejaven els ulls tot ajupint-se sobre la planxa.

Al capdavant, però, no podria assegurar-ho. Només puc assegurar que el refrany era aquest:

T'assembles cada cop més a ton pare.

Sigui el que sigui, ens resta sempre un pensament consolador. Quan feia mala nit, devien tenir molt poc públic i Aldrich i el pare devien fer unes recaptés bastant negres. Devia haver-hi nits que gràcies si recollien vuitanta centaus.

Pensar en aquests vuitanta centaus és una cosa que fa estremir; però després us ve un pensament consolador. Podeu estar convençuts d'una cosa, i és que el pare i Aldrich no es deixaven pas morir de gana i sempre trobaven confortables llits per dormir. El pare havia promès a Aldrich que procuraria el dormir i el menjar.

No hi ha dubte que mantenia la paraula.

Baldament el granger i la seva dona es mostressin durs de cor, hom pensa en la quantitat de Tillies que tanquen les granges de l'Ohio. Quan tot els petava als dits, les Tillies devien pendre cura dels trobadors. Hom pot estar-ne ben convençut, goso a dir.

NOTA VI

En el món modern, una cosa es defineix netament des del primer moment per a l'home imgainatiu. La vida se separa en dues parts, i, qualsevulla que sigui la durada de la nostra vida i l'indret on s'escola, el dos caps segueixen flotant cada un pel seu cantó en l'aire buit.

A quina d'aquestes dues existències, viscudes en un cos únic, us donareu? No tenim, ben garbellat, sinó una tria força limitada.

Hi ha la vida de la fantasia. Hom es mou en aquesta vida de vegades amb un fi, a través dels dies ben ordenats. En la vida de la fantasia no existeixen ni el bé ni el mal. Res de puritans en aquesta vida. Les seques germanes dels filistins no entren pas per la porta. No sabrien respirar en la vida de la fantasia. El purità, el reformista que malmena els puritans, els intellectuals eixarreïts, tots els que desitgen elevar la vida, i refer-la segons un pla concebut per un cervell humà, tots aquests, dic, moren d'una malaltia dels pulmons. Farien millor de restar en el món dels fets i esmerçar llur energia a atrapar els bootleggers (*), a inventar noves màquines, a ajudar la humanitat — cadascú segons les seves capacitats — en la seva ambició, lloable sense dubte, de llençar cossos a través de l'atmosfera a la velocitat de cent milles a l'hora.

En el món de la fantasia, la vida se separa amb moviments lents i innombrables gradacions en el bell i en el lleig. El que és vivent s'oposa al que és mort. L'aire de la cambra en la qual vivim ¿és agradable a l'olfacte, o és emmetzinat de lassitud? A fi de comptes, cal que sigui una cosa o l'altra.

Tota moralitat esdevé aleshores una cosa purament estètica. El que és bell ha de produir joia estètica; el que és lleig ha de produir tristesa i una sofrença estètiques.

O bé hom pot esdevenir, com tants de joves americans, un murri i prou, sense humilitat davant les possibilitats de la vida, un home segur d'ell mateix — i d'aquesta manera hom pot ésser tota la vida cec, sord i mut, no sentint res, no veient res. Molts dels nostres intellectuals troben que aquest és el camí més fàcil de seguir.

En el món de la fantasia, cal que ho compreneu, no hi ha cap home lleig. L'home no és lleig sinó en el fet. Ah! vet ací on s'escau la dificultat.

En el món de la fantasia, els actes de l'home més baix assumeixen de vegades les formes de la beutat. Uns nebulosos senderols s'obren de tant en tant davant els ulls de l'home que no ha matat en ell les possibilitats de beutat, mostrant-se massa segur d'ell mateix.

Imaginem un moment (per fantasia) un minyó americà caminant sol el vespre pels carrers d'una ciutat americana.

Les ciutats americanes, i en particular les ciutats americanes del Middle-

(*) Contrabandistes de begudes alcohòliques, molt estesos, pels grans beneficis que la professió reporta, d'ençà de la Llei seca.

West d'ara fa vint anys, no han pas estat bastides per a la bellesa, no han pas estat bastides per viure-hi d'una manera permanent. Un aterroridor desig d'evasió, d'evasió física, ha degut apoderar-se, com una malaltia, dels cervells dels nostres pares. Com han amuntegat les ciutats i els pobles! Quina insanitat! El xicot que acabem de inventar per fer-lo caminar el vespre pels carrers d'una d'aquestes ciutats, per força ha d'ésser més bell que totes les ciutats i pobles bastits de pressa i corrent en els quals pot passejar. La veritable immaturitat del cos i de l'esperit és més bella que la simple maturitat fatigada de l'ésser físic: la maturitat física dels homes i de les dones que no té contrapartida espiritual en ella mateixa cau de pressa en una decadència física i lletja — com les cases de fusta edificades a baix preu en tantes de les nostres ciutats.

El minyó de la nostra fantasia camina pels carrers d'una ciutat construïda de pressa i corrent, s'esforça a somiar els seus somnis, i li caldrà caminar molt de temps en mig de tota aquesta lletja. La construcció a baix preu, de pressa, lletja, de la vida física americana, continua sense aturador. La idea de residència permanent encara no és capaç de dominar-nos. L'amor del sòl natal encara no inflama la nostra imaginació.

El minyó americà que acabem d'imaginar es passeja pels carrers d'un ciutat de l'Ohio. Les fàbriques ja han començat d'instalar-se, l'era del que s'espavila és a punt d'obrir-se. Les cases de la ciutat han crescut de pressa, la gent ha envaït la ciutat com un eixam que no té el més petit pensament de fixar-se enlloc — molta d'aquesta gent s'hi fixarà no gens menys, però, al principi, no en tenen cap mena d'intenció.

Abans del temps del nostre minyó la creixença de les ciutats era molt lenta. La gent d'una generació anterior venia amb lentitud al Middle-West de l'estat de Nova York, de Pensilvània, de la Nova Anglaterra — molts vingueren en mon país, l'Ohio, de la Nova Anglaterra. Havien vingut lentament, com a la deriva, portant romanalles de llurs antics costums, de llurs dites, de llurs religions o de llurs prejudicis. Els joves agricultors vingueren de bon principi, alegrant-se de trobar una terra lliure i rica, un clima més amable — d'aquests robustos joves mascles n'havien de venir tants, que la Nova Anglaterra, amb els seus camps estrets i el seu sòl més magre i més pedregós, es tornà un poblet de velles solteres — però aquesta civilització de vella soltera estava destinada a ésser el fonament de la nostra cultura americana. Una por dement de la carn, una punta de transcendentalisme, un continu impuls vers el cel. A terra, sota els peus, no hi ha sinó temuda pobresa, proves. És en l'aire que cal mirar sempre.

En tot això ¿quin és el paper de l'amor sensual per la vida, per les superfícies, pels mots que deixen bon gust de boca, l'amor pels colors, pel setinat de la pell femenina, pel joc muscular dels homes?

La por crida — "s'hi amaga el pecat".

En aquella època reculada, hi ha massa homes en el país nou. Els carrers de les petites ciutats, aixecades entre el bosc, al llarg dels rius o al costat de les carreteres per on passen les diligències, són plens de fang. A les tavernes es reuneixen homes barbuts, de mans rasposes. Abe Lincoln demostra la seva virilitat aixecant un barril de whisky per beure'n a raig. El bandit de la frontera, pare de l'apatxe de les nostres ciutats modernes, demostra la seva virilitat matant — Blinky Morgan de l'Ohio, Jesse James del Missouri, aquell Slade de la carretera que, travessant el continent, porta als camps d'or i d'argent del Far West — tals eren els herois d'aquella vida.

Una lenta cultura creixia però — creixia com sempre ha de créixer la cultura — sota les mans dels treballadors.

Als pobles arribaven els artesans—el baster, el carrosser, el carreter, el ferrer, el sastre, el sabater, i, amb ells, els constructors de cases i de granges.

De la mateixa manera que Slade i James havien d'ésser els pares de l'apatxe modern, aquells havien d'ésser els pares dels artistes de les generacions futures. Entre llurs dits naixia l'amor per les superfícies, l'amor sensual pels materials, sense el qual no pot nàixer una veritable civilització.

I després, com una vasta inundació estenent-se sobre tot això, l'arribada de l'industrialisme modern.

Velocitat, treball febrós de l'obrer, automòbils barats per a homes barats, cadires barates dintre cases barates, cases de pisos de lloguer en les ciutats amb sales de banys enlluernants, el Ford, els trens ràpids, la Guerra mundial, el jazz, el cinema.

La joventut americana moderna surt al vespre per passejar-se entre tot això. Una tensió nerviosa nova i més terrible, la velocitat. L'aire vibra entorn nostre.

El problema és de sobreviure. Si cal que la nostra joventut incorpori a la seva consciència aquest amor per la vida—que no ve a l'home sinó per l'amor de les superfícies, sensualment sentides pels dits—el problema que se li planteja és el d'escorcollar sota totes les distraccions superficials i fragmentades de la vida moderna per retrobar aquest vell amor de l'artesanat d'on sorgeix la cultura.

NOTA VII

Quan feia prop de dos anys que la mare era morta, la família estava a punt de dispersar-se. Ja no ens assèiem en la cuina prop del foc durant les llargues vesprades de tardor i d'hivern mentre la mare estava atrafegada plantant. La nostra cuina era freda i sense alegria. L'esperit de la família havia fugit. S'havia colgat sota terra amb aquesta dona el cos vivent de la qual havia dat la vida a cinc robustos xicots.

La mare havia mort de pressa, en gran misteri, sense avisar. Semblava com si un matí de tardor, després de llevar-se hagués mirat llargament els seus fills i s'hagués dit: "Sembla que els ha arribat l'hora de fer llur camí en el món. Ja he exercit tota la influència que podia tenir sobre llurs destins. No em queda temps per pensar en una altra finalitat a donar a la meua existència; a més a més estic massa cansada. Com que ja he viscut la meua vida, vaig a morir."

Semblava com si, després d'haver dit alguna cosa per aquest estil, hagués deixat la seva vida com es deixa un llibre acabat de llegir. Un dia de tardor, trist i plujós, després d'estendre la roba a secar sobre les cordes arrecerades, aparegué a la porta de la cuina amb el seu somriure tranquil, amb una de les seves vives i dolces remarques plenes d'ironia, purificant com sempre amb la seva presència l'aire de l'habitació en què entrava.

Aquests matins plujosos de tardor ella sempre era així, tal com viurà per sempre en la memòria dels seus fills: després, dues i tres setmanes més tard, un dia de tardor tan trist i tan plujós com aquell, va morir.

El meu pare no era home per mantenir la nostra unitat. Ningú no se l'hauria imaginat mai defensant aquesta fortalesa—la nostra llar—, ni la nostra ni cap altra. No era pas aquest el seu ram.

Hi hagué un període d'espera. El fill gran ja havia trobat el seu lloc en la vida. Ja era allò que havia de restar fins al capdavall, un artista, un pintor. El dibuixar monuments funeraris per comerciants de poble no havia estat sinó

un episodi. Potser havia estat, en aquells moments, l'única forma d'expressió que podia trobar en els nostres pobles algú que com ell tenia inclinació per a les arts plàstiques.

El seu destí estava traçat, doncs — però el nostre? No tocàvem aquesta qüestió, ni gaire sovint ni obertament, però era clar que calia fer alguna cosa, i fer-la de pressa. Les poques vegades que en parlàrem en la nostra llar desfeta, mentre l'única noia de la família corria amb el trasteig de la casa (havia de morir abans que la seva vida hagués realment pres forma), el pare opinà amb energia que havíem d'aprendre un ofici manual. Parlava de llargs anys d'aprenentatge, i, d'acord amb la seva naturalesa, tot parlant-nos-en, es convertia imaginàriament en un d'aquests artesans. Començava un aprenentatge, lent i segur, fins arribar a fadrí, i després anava de taller en taller a veure treballar els més traçuts de l'ofici. "Tenir una cosa així al darrera, és tenir una cosa amb què es pot comptar. L'home que sap un ofici pot anar amb el cap ben alt entremig dels altres homes", deia el pare.

Era veritat això? Tot escoltant-lo cada u seguia pensant pel seu compte. Pel que fa al pare, havia arplegat, per ci per lla, coneixements superficials de molts oficis; i amb quina eloqüència el car manejador de mots sabia parlar-ne, sabia descabdellar l'argot dels oficis! En diferents èpoques de la seva vida havia estat baster, pintor d'edificis, mediocre pintor de rètols, el còmic que ja he explicat i havia tocat el cornetí en l'orfeó del poble.

En realitat era contador d'històries, però entre nosaltres això no era pas un ofici. Els contadors no estaven pas sindicats. La Lliga dels Autors, les Dones de la Ploma, el Club dels Poetes, etc., eren societats que no existien encara, o que, si existien, no havien arribat al centre d'Amèrica. En aquella època ni tan solament no havia començat de córrer el rumor de les grans sumes que hom pot guanyar conjuminant amb habilitat històries de peripècies per als magazines o per al cinema.

D'altres històries que semblaven més versemblants flotaven no gens menys en l'aire. Un heroi d'una espècie nova, l'esclat del qual havia d'apagar-se després, enlluernava la gent. Quan quitxalla encara, passàvem pel carrer Major, uns ciutadans, plens d'un interès afectuós envers aquests fills sense mare, ens paraven a cada pas. Cada un hi deia la seva. "Feu el vostre camí. Guanyeu diners. Arribeu a dalt de tot. Cinc cèntims que s'estalvien, cinc cèntims guanyats. És pels diners que l'ase tira el carro."

*Si estalvieu els diners i no llenceu res
sempre tindreu tabac dintre la petaca,*

cantava Sil West, el ferrer, tot ferrant un cavall al mig del carrer de darrera les botigues del carrer Major.

Les fàbriques daven el cop. Treballant en una fàbrica, hom feia el seu paquetet; per mica de traça que tingués, hom arribava a contramestre, director tècnic, associat, es casava amb la filla del banquer i, un cop feta la fortuna, cap a París a cometre els pecats que no hi havia hagut temps de cometre durant una adolescència i una joventut tan atrafegades.

Això tenia per tothom no sé quina mena d'aire de cosa enraonada i que estava bé. Aprendre un ofici demanava molt de temps; i tothom tenia pressa. "Afanyem-nos", aquest era el crit de guerra del dia.

I l'era de les fàbriques estava a punt d'obrir-se. En aquella època envaïen en gran nombre l'Ohio i els altres estats del centre de l'Amèrica. No hi havia

cap ciutat que no acariciés l'esperança d'esdevenir un centre industrial. Va venir la bicicleta, i després l'automòbil. El nou esperit de velocitat penetrava àdhuc les tranquil·les carreteres camperoles.

Hi havia alguna cosa en l'aire. Un alè nou entrava als pulmons. El paradís, que més tard havia de trobar la seva expressió en el Ford, la casa de lloguer amb sales de bany enrajolades, el tren subterrani, el jazz, el cinema — ¿el paradís no era a l'abast de la mà? Jo mateix, molt més tard, he assajat de donar, en una novella intitulada *Poor White*, un xic la sensació de vida que hom experimentava en aquella època en els nostres pobles.

A l'Ohio, el petroli i el gas sorgien de terra. La descoberta del petroli i del gas significava l'arribada de les fàbriques, presagiava una Edat Nova, la prosperitat i la creixença, en una paraula, el progrés. “Endavant, la Brigada Lleugera! Mori tot el que és vell, lent i meticulós! No s'han de demanar raons! No hi ha més: conformar-se a la regla nova, o a morir!” — la Brigada Lleugera es componia de tot comerciant, metge, obrer o advocat del nostre poble que tenia quatre quartos arreconats per col·locar en alguna empresa. Les nostres orelles brunzien d'anècdotes pertocants a l'engrandiment sobtat de Lima, de Gibsonburg, de Finley, pobles de l'Ohio esdevinguts ciutats en un tres i no-res.

I que senzill que era! Bastava fer un forat a terra i en sortia la riquesa — petroli o gas — seguida de la invasió de les fàbriques. Si nosaltres, en el nostre poble, no reeixírem, si no assolírem la cima, si no arribàrem a ésser un altre Akron de dolços perfums o un altre paradisiac Youngstown, no fou pas per falta de provar-ho, certament.

Hom estava a punt de trepar un pou a l'acabament del poble, en un camp a prop d'un grup de nogueres on en altre temps, a la tardor, collíem nous i caçàvem esquiroles. Aquest camp — un prat — també havia servit per jugar al baseball i de vegades els circs ambulants hi havien plantat llurs tendes. El forat arribava — en passava i tot — a la profunditat generalment requerida, però no n'havia rajat res. Circulaven rumors. Els foradadors de pous venien dels voltants de Gibsonburg. Feia cosa d'una setmana o dues, que un estranger havia baixat del tren, s'havia passejat pels carrers i havia anat al lloc on trepaven el pou. Havia estat vist parlant amb els obrers. Sense cap mena de dubte, els foradadors de pous estaven en combinació amb els Rockefeller, els Morgan o algú de la colla. Qui sap? Era potser John D. en persona que havia rodat per allà d'incògnit. Qui hauria pogut negar-ho? Coses més estranyes havien succeït. Ens havíem de deixar sorprendre adormits? Hom determinà de procedir a l'operació anomenada “dinamitar el pou”.

Un brivall com nosaltres podia, sense desprestigiar-se, interessar-se per una cosa així. Misteriosos xiuxiueigs al vespre, pels carrers, amb els nois més grans; complots i contraastúcies; tenebroses maniobres dels Capitalistes — “enrera, traïdor, deixa estar aquesta bonica noia: les nostres esperances i els nostres somnis” — ah! una explosió a l'hora misteriosa de l'alba, al si de la nostra mare la Terra. La riquesa, les fàbriques, en un mot, l'Edat Nova, tot a punt de rajar.

Ningú no es demanava quina participació tindria en aquestes glòries noves, i en tot el poble no hi havia ningú més sobreexcitat que el pare, que no havia mai posseït la més petita acció de qualsevulla empresa que fos. Deixà de parlar d'oficis i es limità a moure el cap apesarat: “Ah! deia, si pogués tornar a viure d'aquí dos cents anys només! Vaig a dir-vos una cosa: una gran ciutat ben diferent d'aquesta que veieu s'aixecarà aquí mateix — en l'indret on sóc és ben probable que hi hagin construït un gegantí gratacels. I per què no?”

Tan forta era la seva convicció, que la riquesa de l'esdevenidor esdevingué

en el seu cervell cosa del present, què dic? del passat. Se sentí magníficament ric i, un dia que havia begut, nosaltres els seus xicots, indignats del que nosaltres consideràvem una indignitat per part seva, li havíem, afront suprem, oposat un menyspreu silencios, s'encoleritzà. Arribà la nit, una nit plujosa. El pare pujà a les golfes de la casa on vivíem aleshores i en tornà a baixar amb un feix de papers a la mà. ¿Eren velles lletres d'amor que havia rebut en el temps de la seva joventut, o comptes de l'adroguer per pagar? Misteri que potser no serà mai esclarit.

Sortí a l'eixida de darrera la casa i cremà solemniament aquells papers. Nosaltres estàvem abocats a la finestra de la cuina per mirar. Una petita flama sorgí; sobre d'ella, el rostre sever del pare — després la fosca.

Tornà a entrar, però abans d'anar a acabar de passar la vesprada a les tavernes xiuxiuxejant amb d'altres homes sobre les riqueses de l'esdevenidor, ens explicà el que havia pasat. "Sabeu què eren aquells papers?" preguntà amb un to sec. "Eren els títols de propietat sobre el barri de negocis de la ciutat de Cincinnati. Us havia amagat que posseïa aquells papers, amb la intenció de deixar-vos-els en herència, però... Com que m'heu tractat amb poc respecte, els he cremat."

I sortí picant de peus.

Novella i misteri. Imaginàvem aquell personatge, el "dinamitador de pous". L'operació s'efectuava amb nitroglicerina. Hom posava junts la "nitro" i la "glicerina", almenys així ens ho imaginàvem, i té, quin formidable resultat. Ignoràvem el que era la "nitro", però tots havíem vist i palpat glicerina. "Ah! la química. Espereu un xic i veureu el que es podrà fer gràcies a la química", deia el pare.

Teniu, heus ací un home capaç de seduir la imaginació d'un brivall, el dinamitador de pous, aquell tipus que se n'anava desgairadament en el seu xarret. Està inquiet? Gens ni mica! Encén la seva pipa. Lluca les estrelles. Canta una cançoneta. "Ma bona amiga és a l'altra banda de l'oceà. Ma bona amiga és a l'altra banda de la mar. Ma bona amiga és a l'altra banda de l'oceà. Oh, porteu-me la meva bona amigaaaaa."

En el xarret, darrera la seva esquena, *allò*. Un sotrac, que se li trenqui el fusell, i aleshores...

Nosaltres la quitxalla en xiuxiuxegem entre nosaltres pel carrer. Un dels marrecs aixeca el dit gros: "Veus la meva ungla? Doncs bé, amb un pessic d'aquella cosa, petit que no arribaria a tapar aquesta ungla, ja n'hi hauria prou per engegar-lo, ell i xarret, als cent mil dimonis." La pregunta que hom es feia era aquesta: ¿a quina distància més gran encara una tona d'aquella cosa llençaria el xarret i el seu ocupant? ¿Hi havia un país, tan allunyat dels cent mil dimonis com les estrelles ho són de la terra, on pogués anar a parar aquell home, en un tancar i obrir d'ulls?

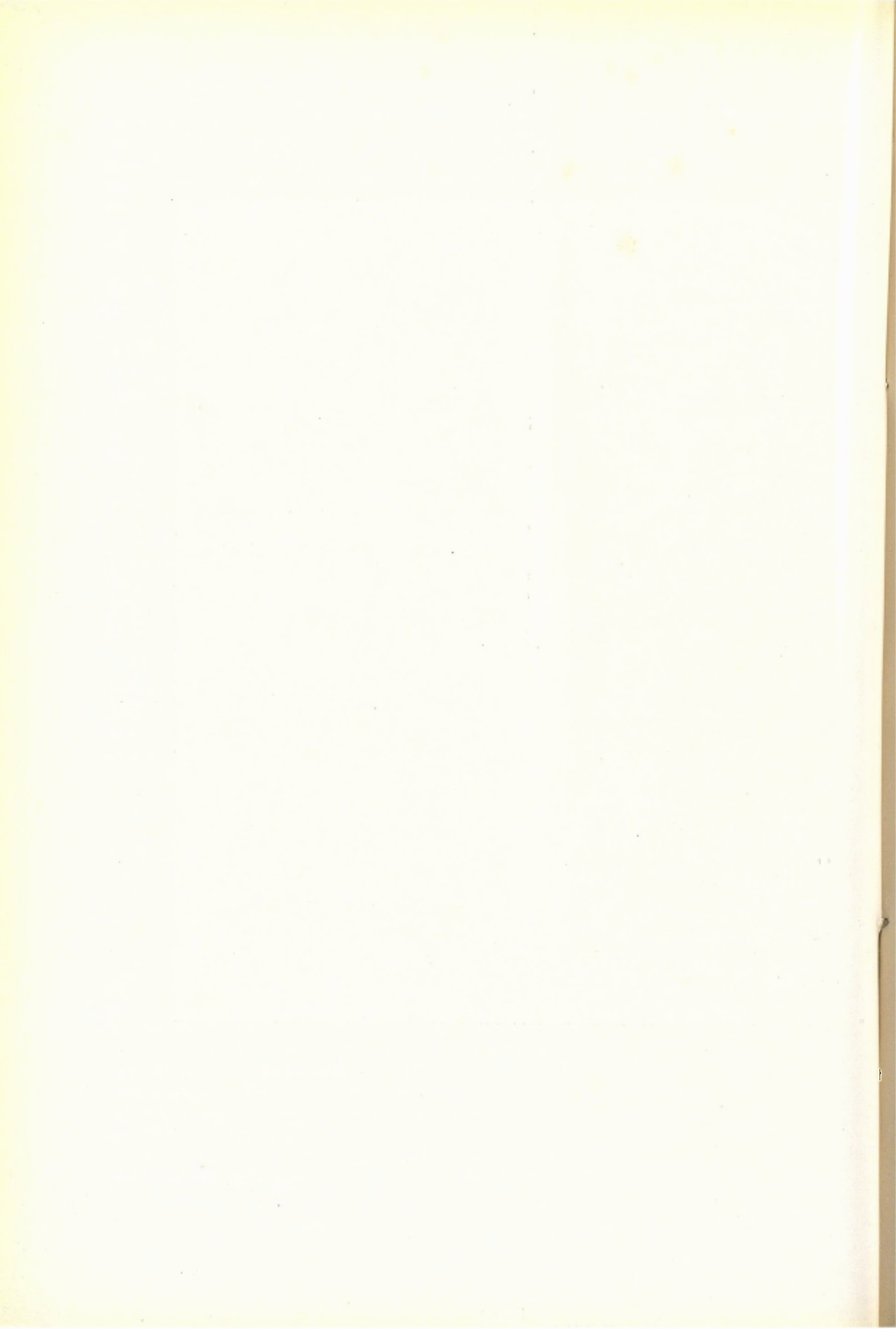
Una visió de l'infinit s'afegia a la nostra sobreexcitació, a tot aquest misteri.

La meva primera visió de l'Édat Industrial — amb un germà meu vam sortir del llit un matí, abans de fer-se clar, i cap a veure dinamitar el pou, ajaguts sota uns arbres. Uns quants companys se'ns ajuntaren. El pare d'un de nosaltres, que posseïa accions en la companyia que feia foradar el pou, havia deixat escapar el secret tan ben guardat de l'hora en què l'aterridora cosa s'havia de produir.

Doncs, érem deu o dotze que ens amagàvem sota els arbres. L'alba començava d'apuntar. Els ocells i els esquiroles es desvetllaren en les branques de damunt nostre. Sobre la carretera que sortia del poble aparegueren cotxes — bug-

PL. N.º X. — BODEGÓ (ESCOLA HOLANDESA, S. XVI)
(COL·LECCIÓ GERMANS MARAGALL)

gies i surries. Els visitants fermaven els cavalls a una gran distància, prop d'una vella serradora, tocant el poble, i arribaven a peu al camp.

Mentrestant feia tan clar que hom podia reconèixer els homes que componien el gup, homes sòlids i respectables, que tenien diners al banc. Eren allí Penny Jacobs, que tenia una petita pastisseria; Set Mac Hugh, el caixer del banc; Wilmott l'advocat, una dotzena d'altres. Em Harkness també devia ésser-hi, però no n'estic pas segur. Tenia un petit basar i era, crec, el germà d'aquell altre Harkness que havia d'arribar a immensament ric i ocupar una gran situació en la Standard Oil. Ell fou qui posà els diners per elevar un monument commemoratiu a Yale, i si el nostre poble no ha conquistat en l'Édat Industrial la plaça preponderant en la qual somiàvem tots en aquella època, teníem almenys entre nosaltres un parent de la família reial. Un Harkness era un Harkness, i teníem un Harkness.

Però tornem a l'esdeveniment que s'ha de produir en el camp. Ajaguts en el bosc i amagats a les mirades de les persones grans, callàvem com morts. La solemnitat planava sobre les nostres joves ànimes. Prou de riures ofegats, de xiuxiueigs. Vèiem el dinamitador de pous; no era sinó un camioner barbut com un altre qualsevol, però això ens era indiferent.

Coses més grans i més significatives eren imminents. Els ocells mateixos cessaren de cantar i els esquiroles de xerricar.

Ara ficaven a terra un llarg tub, que sens dubte contenia la nitroglicerina, i els espectadors afavorits travessaren el camp a grans gambades per refugiar-se entre els arbres, prop del nostre amagatall.

Aquelles persones greus i serioses anaven vestides com per un casament o un enterrament. Penny Jacobs mateix s'havia posat allò que entre nosaltres se'n deia "una camisa bullida".

Quin esdeveniment! Nosaltres, tots els que ens estàvem drets o ajaguts sota els arbres, érem una cosa i res més; però aviat es produiria una aterridora explosió en les profunditats de la terra, sota nosaltres mateix, ajaguts sobre l'herba humida — aquella explosió es produiria, i aleshores ¿no esdevindríem tots en aquell moment alguna cosa diferent?

"Bum!" entrariem a l'Édat Nova — vet ací el que pensàvem tots. Davant les persones grans que vèiem a prop, silencioses, nosaltres la quitxalla ens dàvem un xic de vergonya dels nostres vestits esparracats, de les nostres cares sense rentar. Alguns d'entre nosaltres devien haver freqüentat l'escola dominical i coneixien la paràbola de les verges que no vigilaren que llurs llànties estiguessin preparades i guarnides.

De vergonya amagàvem les cares davant la gloriosa visió que teníem davant nostre. Érem presents, nosaltres fills de pintors d'edificis, de fusters, de sabaters, de gent d'aquesta mena. Els nostres pares havien treballat amb llurs mans. Una feina grossera els havia embrutat vestits i cares. Pobres homes senzills! ¿Què coneixien ells d'allò que Mark Twain ha anomenat "el gloriós segle braolador, el més gran d'entre els segles"? Un home era capaç de fabricar un carro que podia tenir-se dret, de ferrar un cavall o de construir una casa a poc a poc i mirant-s'hi, però i després?

Tot això eren romansos! Ara es produiria una explosió espantosa en les entranyes de la terra, després vindrien les petites màquines astutes. Els homes es passejarien tot fumant cigars de vint-i-cinc centaus; ficarien el dit gros a l'escot de l'armilla i riurien del passat. Els homes volarien pel cel, se submergirien en la mar, esmorzarien a Cleveland (Ohio) i dinarien a Londres. Impossible de preveure el que anava a succeir.

Potser i tot ningú no treballaria més — almenys allò que se'n diu verament treballar. Alguns dels nostres pares havien llegit un llibre intítulat *Mirada endarrerera*, i n'havien parlat per les botigues i per les cases. Nosaltres la quitxalla també n'havíem parlat. Segons aquest llibre, un sortiria de casa seva el matí i arribaria en cotxe fins al centre de la ciutat a voltar algunes manetes i moure algunes palanques. Després aniria a divertir-se, flirtejar amb qualsevol mossa bonica o a passar la tarda passejant per Egipte a veure les Piràmides o visitant la Terra Santa. Un té necessitat de fer-se venir gana per sopar, què diable!

En fi, heus ací com ens figuràvem l'esdevenidor. Tot esperant, érem allí. El dinamitador de pous deixà anar alguna cosa en el forat i es posà a córrer cap al bosc. Quan arribà a mig prat, l'explosió roncà al si de la terra. I dins l'aire brillant del matí s'elevà un raig de fang i d'aigua fangosa que arribava d'allò més amunt. Tot en fou cobert: la grua de sobre el forat, l'herba del prat, i fins una gran quantitat en caigué sobre nosaltres, en el bosc. La pitrera emmidonada de la camisa de Penny Jacobs en fou tota esquitxada.

El fang caigué també sobre nosaltres quitxalla, però ¿què se'ns en donava d'això? Cap de nosaltres no s'havia posat el vestit de les festes. Les persones grans, que representaven entre nosaltres la classe capitalista, s'acostaren al pou i restaren una bona estona al seu voltant. Després se n'anaren tristament a la carretera a desfermar llurs cavalls per retornar al poble.

Quan sortirem del bosc ja no hi havia ningú, només que el dinamitador de pous, però era suspecte i, el que és pitjor, estava de mal humor, perquè encara no havia esmorzat. Aquells d'entre nosaltres els pares dels quals no havien arriscat diners en l'empresa, tenien tendència a considerar l'afer com una encisadora plaserteria, però constituïen la minoria. Restàrem allí algun temps mirant el dinamitador de pous, enfeinat a arreplegar els seus trastos. Després se n'anà també cap al poble.

"M'hi jugo tot el que vulgueu que aquest dinamitador de pous és un cràpula", va dir un dels meus companys, el qual, me'n recordo, tenia una gran quantitat de fang a la cara i als cabells. Continuà planyent-se fins que ens allunyàrem. "Hauria pogut fer explotar la seva nitroglicerina a mitja alçària, sí, vet aquí el que hauria hagut de fer." La idea, que més tard fou adoptada amb entusiasme pel poble tot sencer, la trobàrem encertada. Era tan evident que el dinamitador de pous no era pas l'heroi que esperàvem! No tenia pas l'aire d'un heroi. "Saps, el meu pare diu que el coneix. Viu a Monroeville i s'emborratxa i pega a la seva dona, és el meu pare qui ho ha dit", declarà un dels brivalls.

Això era una solució bastant satisfactòria al nostre problema. Quan hom no pot oferir-se un heroi, per què acontentar-se d'un vulgar camioner?

Valia infinitament molt més heure-se-les amb un dinamitador de pous mal intencionat els complets maquiavèlics del qual fornien un pretext a la nostra imaginació per entretenir-se amb voluptat.

SHERWOOD ANDERSON

(Acabarà)

DES que escriví, no fa gaire, sobre *La Conspiració Oberta*, el darrer llibre de Mr. H. G. Wells, l'he tornat a llegir amb més fort interès i immediata atenció; perquè, de fet, la meua primera crítica es referia només a un petit punt. Tot el llibre es mereix una distinguda crítica, i malgrat això no és fàcil de criticar. Potser valdria més començar pel començament, i plantejar la cosa en els termes més senzills.

Mr. Wells creu que el món ara necessita una pau mundial, i que palesament la necessita més que qualsevol altra cosa. El món sempre ha necessitat una pau mundial i sovint l'ha necessitada molt; solament que (i aquesta és la cosa) ni certament llavors, ni possiblement ara, la necessitava més que qualsevol altra cosa. I és a aquesta distinció que Mr. Wells, em sembla a mi, presta massa poca atenció. Europa ha sentit aquella necessitat d'unitat tan fortament que quatre o cinc vegades l'ha intentada, i dues o tres vegades pràcticament l'ha realitzada. I la cosa curiosa és que quan una vegada entre tantes ha arribat a realitzar-la, Mr. Wells no fa gaire estima de la realització. La unitat d'Europa fou amplament realitzada en l'esfera material per la Roma pagana, i Mr. Wells detesta la Roma pagana. Fou amplament realitzada en l'esfera moral per la Roma cristiana, i Mr. Wells abomina de la Roma cristiana. El seu establiment fou intentat per Carlemany; i em sembla que no té Carlemany per gran cosa. El seu establiment fou tornat a intentar per Napoleon; i jo sé que ell escumeja de ràbia només de sentir el nom de Napoleon. Ell es troba així en una relació una mica difícil amb tota la marxa general de la Història; perpètuament afirmant que una certa cosa s'ha de fer i perpètuament maltractant tothom que l'ha provat de fer. Sant Agustí digué en broma: "Confosos siguin aquells que diran per endavant allò que jo volia dir." Mr. Wells sembla trobar necessari de dir seriosament: "Confosos siguin aquells que faran per endavant allò que jo volia fer." Naturalment l'obra d'aquells és inacabada, com la d'ell és encara per provar. Però és eliminant les idees d'ells com ell ateny la seva pròpia idea alternativa.

Ell suggereix que hi ha un tercer camí de dur a terme la unificació internacional, i és allò que anomena la conspiració oberta. Jo no puc dir que m'acabi de convèncer com una cosa capaç de convèncer la humanitat. Em sembla a mi que si no podem aconseguir que s'accepti una regla general com la de la Roma d'August, hem d'aconseguir que s'accepti una general filosofia moral, com la de la Roma de Gregori. És a dir: o hem de sotmetre'ns a una cultura comú o hem de convenir en un credo comú; això és la cosa més pròxima que podem obtenir a la creació d'una autoritat que pugui realment arbitrar i trobar acceptat el seu arbitratge. Així i tot, no podem fer el conflicte impossible. Però podem fer la controvèrsia possible. Podem fer racional d'argumentar i debatre, avenint-nos respecte els primers principis sobre els quals debatem, i acceptant un cert standard de valors. Altrament el conflicte serà sempre possible perquè la controvèrsia és impossible.

Suposem que hi ha un prussià que pensa que res no importa excepte Prússia, i un bolxevista que pensa que res no importa excepte el bolxevisme. És absolutament inútil de demanar-los que discuteixin i no es barallin. Sobre què han de discutir? Amb què han de discutir? ¿On suposem que ha de començar la discussió i on suposem que ha d'acabar? Podem dir al "junker" que la seva arrogància perjudica l'internacionalisme; però a ell tant se li'n dóna del que passa a l'internacionalisme. Podeu dir al comunista que el seu internacionalisme destruiria el patriotisme; però ell ja vol destruir el patriotisme. No hi pot haver cap mena d'avinença, no hi pot haver cap mena de discussió; no hi pot haver, certament, cap mena d'acceptable arbitratge entre gent els *valors* fonamentals de la qual són diferents. Jo prenc la dura i estreta mena de patriotisme que s'anomenava prussianisme i la dura i estreta forma de collectivisme que s'anomena bolxevisme, perquè s'escauen d'ésser els dos millors exemples moderns de noves filosofies del tot separatistes i del tot self-existents. Val potser la pena de remarcar que són les dues filosofies pertanyents a les dues grans comunitats que no han estat mai dintre el sistema ni de la Roma pagana ni de la Roma cristiana.

Sigui com sigui, Mr. Wells confronta prou lleialment el fet que ell desitja que es faci quelcom que diverses persones han provat de fer i que ell no pot suportar llur manera de fer-ho. I és això que fa el llibre extremadament interessant i no gaire convincent. Ell no és

certament en cap sentit un socialista rígid o fanàtic a la manera d'un bolxevista. Ell demostra prou bé que no creu en la barroera simplificació comunista; que ell creu, com diu ell, que la Revolució Russa fou una desatinada eventualitat marginal i un accident al flanc del veritable progrés. Jo crec que és veritat que el bolxevisme és més feble perquè ha vençut. La utopia sempre venç millor en allò que és, en un sentit diferent del welsià, una guerra per l'aire. Quan el reialme celestial esdevé un paradís terrenal, de vegades tendeix a ésser un infern sobre la terra. Però de vegades tendeix a ésser allò que és pitjor encara, una molt terrenal imitació de la terra. Mentre una revolució és un fracàs, tots sentim que conté la promesa de l'èxit. És quan és un èxit que és tan sovint un fracàs.

En tot cas Mr. Wells el deixa de banda com un fracàs; encara que només sigui perquè no li plau cap d'aquestes definides solucions, velles o noves. Ell avorreix els Romans perquè tenien un control militar, i els Papes perquè tenien un control moral, i àdhuc els marxians perquè, com els calvinistes, tenien, si més no, una mena de control lògic. És el seu instint que qualsevol mena de control és massa controlador. És associat en el seu esperit amb allò que jo anomenaria tirania i ell probablement mal anomenaria autoritat. I com que ell no vol establir un ordre universal controlant, ell el vol establir a les palpentes. Per un procés que francament reconeix com a casual, esporàdic, fragmentari, i fins parcialment inconscient, s'ha d'anar produint una tendència general cap a l'establiment d'un control mundial.

Però em sembla que podrien passar moltes altres coses si no hi ha res per controlar el moviment cap al control: Les idees es poden pervertir prou fàcilment fins quan són idees estrictes; jo no puc veure com les preservarem de perversió només convertint-les en idees vagues. Una cosa com el sistema catòlic és un sistema; és a dir: una idea equilibra i corregeix l'altra. Un home com Mahoma o Marx o, a la seva manera, Calví, troba aquell sistema massa complex i ho simplifica tot a una sola idea. Però és una idea definida. Ell naturalment edifica un sistema una mica desequilibrat amb la seva sola idea definida. Però jo no puc veure per què hi ha d'haver una major probabilitat d'èxit per un home que provi d'edificar un sistema equilibrat amb una sola idea indefinida. I la universalitat no és solament una idea indefinida; la universalitat és també una idea esquifida. És tot en una nota; no és la veritable harmonia, que és la justa proporció entre

l'universal i el particular. "Déu no és l'infinit", diu Coventry Patmore profundament, "és la síntesi de l'infinit i el límit".

Hi ha dues altres dificultats que jo trobo en aquesta glorificació del govern mundial. Una és el fet molt senzill que la real dificultat d'un govern representatiu és com fer-lo representar, àdhuc en la més petita de les petites nacionalitats, àdhuc en el més pròxim consell municipal. Per què hem de parlar com si haguéssim de tenir *més* influència sobre autoritats governant tota la terra des de Ginebra a Chicago, jo no ho he pogut veure mai. Mr. Wells es pot estendre descrivint com "els controls mundials" ens controlaran. Ell sembla relativament vague sobre com els controlarem nosaltres. L'altra objecció és menys senzilla i necessitaria una descripció més atmosfèrica, però és encara més real. Mr. Wells és arrossegat a una perpètua detracció del patriotisme i els records militants, i no obstant la seva crida sempre s'adreça a l'històric orgull de l'home. Ara, gairebé tots els homes normals han rebut de fet llur civilització a través de llur ciutadania; i perdre llur passat seria perdre llur lligam amb la gènere humana. Un anglès que no és anglès no és europeu; un francès que no és completament francès no és humà. Les nacions no han estat sempre segells o taps tancant el vi vell del món; han estat els vasos que l'han rebut. I, com passa amb molts vasos antics, cada una és una obra d'art.

G. K. CHESTERTON

(Traducció autoritzada per l'autor
i la revista *Illustrated London News*.)

BUTLLETINS DEL TEMPS

I

ENTRE els llibres de memòries, l'estímul dels quals ha tingut darrerament molt bona premsa a casa nostra, i els llibres de viatges, l'estilització dels quals a l'abast de la nostra llum ha trobat la perfecció amable en certes pàgines de la tria dels Fulls de dietari de Carles Soldevila i l'ajust lírico-burgès més confortable en les Cartes de lluny de Josep Pla, hi ha un possible lloc per als llibres que serveixin la curiositat sense decantar-se a l'erudició ni a la xafarderia, sense pactar amb l'estratègia ni amb la crítica i sense contradir — sinó ajudant-los una mica i tot — els reportatges de records i les anècdotes dels viatgers de la intel·ligència.

Mario Puccini en el seu *De D'Annunzio a Pirandello*, Arturo Lanocita en el seu *Scrittori del tempo nostro* i *Andrenio en el seu Pirandello y Compañía* ens mostren de diversa manera i amb variada finalitat exemples de la mena de llibres que volen abudir.

Mario Puccini, fidel a la constatació simple, valorador de l'obra dels homes per desindividualització en la continuïtat del paisatge. Lanocita, suggeridor del pintoresc que ondula les geometries esquemàtiques de l'abstractesa. Gómez de Baquero (*l'Andrenio* que ha ennoblit i renovat el periodisme castellà), conscient dels deures de la claredat dels tractes amb el públic, desobsessionat de la tirania del detall que fou el cansament de l'obra de Taine, però molt d'acord amb els propòsits d'aquell escriptor quan desitjava que el públic digués d'ell: hi ha un animal de dos peus i amb una ploma al seu abast, el qual té les idees de tal color i l'estil de tal manera; aquest bíped dirà, potser, a propòsit de tal tema, coses clares i noves. Llegim.

L'exemple de llibres com els que hem esmentat, amb la triple radiació que hem procurat assenyalar, ajuden a fixar els horitzons dels Panorames de les lletres — ara també de moda — i entonen la mobilitat de les perspectives que el dia de demà emmarcaran els exercicis d'examen de consciència de les generacions arribades, utilíssims complements de la crítica, com ho és per a les generacions portugueses — diguem com exemple, tot recordant els estudis de Ramon M.^o Tenreiro — avui en plenitud —, el llibre discutit i hostilitzat de Fidelino de Figueiredo: Sob a cinza do tédio, la traducció castellana del qual per José M.^o de Cossio ha de divulgar les preocupacions mo-

ral dels nuclis de la juvenesa madura afirmadora de la decisió de triar, contra el perill d'abastar-ho tot.

Gosaria dir que els capítols L'esperit de la nova generació, del llibre de Puccini, Giuseppe Antonio Borgese, del llibre de Lanocita i certes associacions com la que es refereix a la novella Fortunata y Jacinta de Pérez Galdós en un dels estudis de l'assaig Pirandello en España, del llibre d'Andrenio, permeten d'arribar a la constatació que aquesta nota registra.

La reacció satírica contra l'excessiva serietat d'unes conclusions massa rotundes, sempre la trobarem si convé en la prosa de pamflets estilitzats com l'Excursió al país dels Artícoles, d'A. Maurois. I si retornem als Panorames estrictes, just serà esmentar el llibre de Maurice Vaussard, Sur la nouvelle Italie i el de B. Crémieux sobre les lletres italianes contemporànies.

II

De l'intellectualisme desesperat de Julien Benda de La Trahison des clercs, ens guarirà la lectura de la correspondència esperançada de Jacques Rivière i Alain Fournier.

Del cinisme, que la caritat no ombreja mai, del Diari íntim de Jules Renard, ens en guarirà el sentit cordial de la Vida de Manolo que Josep Pla ha incorporat a la nostra creixença literària normal.

De les abstracteses del no-jo i de les curiositats clíniques dels jocs pronominals d'ell i ella amb perspectives de paisatge dramàtic sota una llum glaçada, ens en guarirà la salut de l'instint agradada de les vocacions nominals i de la llum del sol.

III

La dita que al desmenjament dels nostres dies convindria una nutrició fonamental a base de narro i de catecisme, comporta una gradació d'estudis i de lectures que en confirmen la substancialitat sense desvirtuar-ne la intenció.

El Sant Pare en triar, per al lot de llibres que regalà a la seva neboda amb motiu del casament, obres com la Història dels Papes de Pastor i l'Any litúrgic de Dom Guéranger, La vie spirituelle i Journal et pensées d'Elisabeth Leseur, el Sant Francesc i la Santa Caterina de Siena de Joergensen i la Divina Comèdia, ens dóna una lliçó de bon gust que no disminueix cap amplada de l'esperit i ens proposa una direcció sense timidesa, robusta de religiositat i arivada pel costum de la grandesa. L'empranzida no desarrela l'esperit, quan les arrels són ja una intenció de volada.

I això que diem, no és cap paradoxa.

J. M. LÓPEZ-PICÓ

ORIENT I EXTREM-ORIENT

ELS DEBUTS DELS TEMPS HISTÒRICS EN L'ORIENT I EN L'EXTREM-ORIENT

II (1)

EN el N.O. de l'Índia, cap al Nord d'Haiderabad, en la regió del Sind, en la riba dreta de l'Indus, descobrí, ara deu fer sis anys, un Sr. Bangeri, restes d'antigues civilitzacions. L'emplaçament d'aquestes restes era a prop d'un llogarret anomenat Mohenjo-Daro (2). Aquesta descoberta fou denunciada al Servei d'Arqueologia que el govern anglès sosté en l'Índia, i el Director General d'aquest servei, Sir John Marshall, emprengué tot seguit l'exploració d'aquell lloc. Poc temps després hom descobrí restes arqueològiques semblants en un lloc anomenat Harappa, situat uns 500 km. més cap al N., en la riba esquerra de l'Indus. Les excavacions d'aquests dos jaciments arqueològics han durat sis anys. A hores d'ara el resum d'aquestes excavacions és impressionant de bo de bo, més impressionant que el que tenim reportat de les excavacions d'Ur de Caldea. Es compendrà que l'extensió d'aquestes excavacions ha d'ésser gran si tenim en compte que el Servei Arqueològic de l'Índia és molt actiu, està molt ben dotat i en aquesta ocasió treballà febrament i gairebé sense interrupció. A Mohenjo-Daro l'àrea de les excavacions és de 5.260 metres quadrats. En profunditat aquestes excavacions són també treballoses perquè ço que s'hi explora són ruïnes estratificades en tres capes o períodes. La capa superior, la primera o sigui la que es troba a flor de terra, revela una antiquíssima civilització eneolítica i del bronze. Les altres dues capes van acostant-se a l'edat de pedra, amb la particularitat que la capa segona és més perfecta que la primera, i la capa tercera o última, la més antiga, revela la cultura més rica i, sense paradoxa, la més avançada. L'edat més moderna, la de la capa arqueològica trobada a flor de terra, és datada de 3000 ab. C. L'edat de la capa més profunda serà de vers 3500. Les tres capes revelen ciutats bastant populoses i policiaades, i la darrera és representativa d'una civilització, d'un art i d'una ciència sor-

(1) La primera part d'aquest reportatge es troba en el n.º 16 de LA NOVA REVISTA.

(2) El lector pot consultar el mapa publicat en la susdita crònica d'Orient del n.º 16.

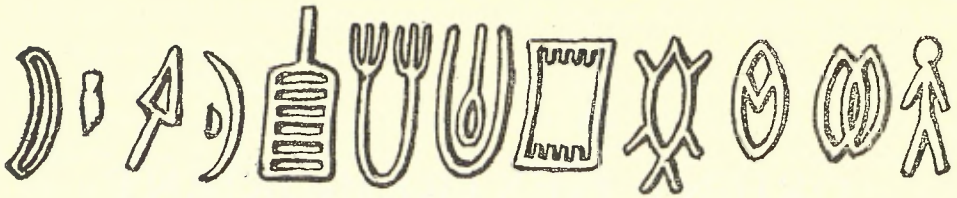

FIG. 1. — Alguns tipus d'ideogrames de Mohenjo-Daro i Harappa.

prenentment esplendoroses. Aquesta cultura inferior més rica i desenvolupada és aquella a la qual ens referirem preferentment, per no dir exclusivament. Les tres ciutats, àdhuc la més decadent de la capa superior, són construïdes amb bon maó cuit, i, quan les parets són molt gruixudes, llur estructura és de dues potents muralles de maó cuit separades per una altra de més gruixuda, de maó cru, la qual fa de farciment.

Les poblacions de Mohenjo-Daro i d'Harappa practicaven els enterraments per incineració. Les cendres són dipositades en grans recipients d'argila, junt amb petita vaixel·la d'ofertori; de vegades els recipients que fan d'urna cinerària són més petits i en forma de les construccions que mols segles després les religions indostàniques anomenaran *samâdhis*. També hom trobà gran quantitat de joies i atuells de metalls fins i ordinaris. Diuen els antropòlegs que les figures esculpides, i demés algun crani, que hom ha trobat a Mohenjo-Daro i a Harappa, són pronunciadament braquicèfals, però en canvi la majoria d'esquelets que han escapat casualment a la incineració són dolicocefals (1). Això indicaria potser una superposició de races. Els dolicocefals serien, doncs, els invasors i destructors de la cultura de la més antiga Mohenjo-Daro. Aquesta més antiga ciutat sembla haver estat destruïda al cap de poc temps d'ésser edificada, perquè les arestes dels edificis són fines com si fossin acabades de construir.

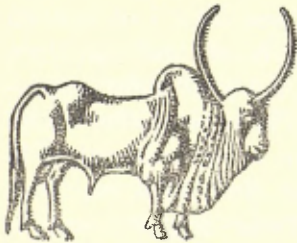

FIG. 2. — Bisó gravat en un segell de pedra dura trobat a Mohenjo-Daro.

L'arquitectura d'aquestes tres ciutats és ordenada en carrers, amb edificis destinats a habitació i altres que semblen botigues, demés d'alguns grans edificis de caràcter religiós. Aquests temples són edificats damunt de sòcols, com les grans construccions religioses i monàrquiques de la Pèrsia i de la Mesopotàmia clàssiques, molt posteriors a aquesta civilització que ara referim. Això s'ha de tenir present perquè la nostra intenció en reportar aquestes descobertes extrem-orientals, és la d'informar als nostres lectors, però també la de treure'n conseqüències o relacions. Els temples susdits tenen les parets gruixudíssimes, ço que redueix a petits espais les àrees de les cambres. El gruix enorme d'aquestes parets sembla indicar que aquells grans edificis eren

(1) En un edifici de Mohenjo-Daro s'han trobat nombrosos esquelets apilotats, probablement víctimes d'alguna venjança o d'algun accident.

coberts amb volta o bé tenien diversos pisos; o qui sap si eren parets gruixudes per aquestes dues raons alhora. Un gran pati quadrat voltat d'habitacions en els quatre costats deu ésser també un edifici religiós o destinat a algun altre servei col·lectiu. Un altre d'aquests grans edificis de caràcter social

FIG. 3. — Segell amb representació de l'arbre de la vida (Mohenjo-Daro).

o religiós amida uns 49×40 metres. Les ruïnes dels grans edificis en qüestió solen ésser quelcom menys desfetes que les de les cases particulars. Aquest edifici suara mesurat ens dóna una planta quelcom complexa, amb nombrosos corredors i patis estrets disposats en dues sèries paral·leles, amb una gran nau al centre, disposició rara, les funcions de la qual són difícils d'advertir si no és relacionant aquests patis i corredors paral·lels amb els que ens ofereixen els magatzems dels palaus minoans de l'antiga Creta. Altres relacions es poden establir entre la civilització descoberta a Mohenjo-Daro i la cretenca

— i sobre això tornem a cridar l'atenció del lector.

A Mohenjo-Daro les construccions més importants s'agrupen al voltant d'una eminència, al cim de la qual hi ha una *stupa* (1). Els arqueòlegs anglesos que exploren ara aquestes regions suposen que en l'interior d'aquest turó deu trobar-se en conseqüència el temple principal de Mohenjo-Daro. Entre aquestes construccions que rodejarien la principal, situada en el turó, es troba aquella ja esmentada en forma de pati voltat de cel·les. En el centre d'aquest pati hi ha un estany rectangular, d' $11 \times 6,50$ metres, per 2'30 de fondària, amb graderia descendent en els dos costats menors. El paviment d'aquest estany és de rajoleria fina, perfectament ajustada i cimentada. Aquest estany està servit per bones conduccions i amplis desguassos en forma de corredors coberts amb falsa volta volada: l'alçada d'aquests corredors de claveguera és de prop de dos metres. Els maons crus, o sigui cuits al sol, són units amb fang. Els maons cuits són units també amb fang o bé amb un morter de guix. Les grans muralles de triple cos, farcides de maó cru o cuit al sol, tenen les cares anterior i posterior, que són de maó cuit al foc, arrebossades amb aquest morter de guix. La cara posterior, o sigui la que dóna a l'interior del recinte o de l'edifici, ultra aquest arrebossat en té un altre de betum, d'uns 3 cm. de guix. En la comarca hi ha, com en la llunyana Mesopotàmia, jaciments de

FIG. 4. — Estatueta de divinitat femenina, de terra cuita (Mohenjo-Daro).

(1) Mausoleu búdic cobert amb cúpula massisa, per tant, posterior de moltes centúries a la civilització que ens ocupa.

betum. A tan enorme distància de Caldea trobem doncs la construcció de maó, la volta volada i l'ús arquitectònic del betum, que són característiques de l'arquitectura caldaica, ço que també cal retenir. Altres grans edificis s'endevinen en les ruïnes de Mohenjo-Daro, edificis que serien anteriors a

tots els altres, perquè foren enrunats, i després les ruïnes terraplenades per servir de fonament a petites construccions d'ús particular.

Aquestes petites construccions són les més abundants: habitacions particulars o botigues. L'ur construcció és tan acurada i sòlida com la dels grans edificis, i totes elles revelen no solament un gran benestar i bon govern, sinó àdhuc cultura i lletres en un estadi molt més avançat de civilització que el que durant un parell de milenis succeirà en l'Índia. Les cases dels ciutadans de Mohenjo-Daro deurien ésser de cobertes planes, probablement de fusta, la qual no és escassa en aquella regió i molt menys escassa degué ésser en el quart mileni ab. de C., ja que els geòlegs que han intervingut en aquestes excavacions han cregut poder-ne deduir que en temps de la més antiga ciutat la regió del Sind havia d'ésser més pluviosa que ara. El gruix escàs que tenen les parets de les cases particulars de Mohenjo-Daro no hauria pas suportat cap mena de volta, ni la falsa volta volada. Aquestes cases, com les d'Ur de Caldea, degueren tenir un pis almenys, perquè s'hi veu l'arrencada d'escales de

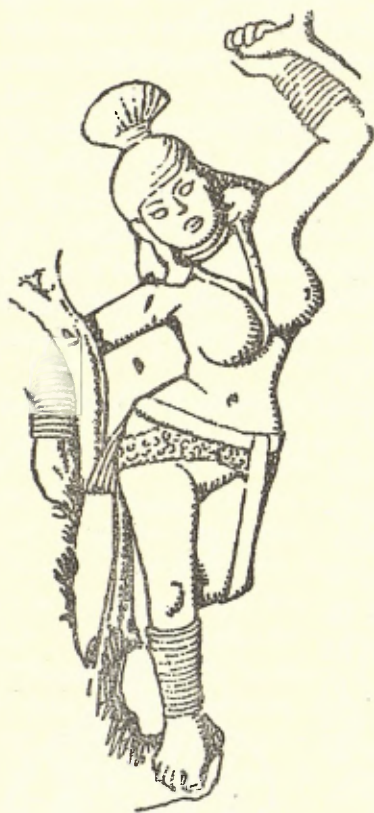

FIG. 5. — Porta oriental de la *stupa* de Sanxi (272-231 ab. C.).

maó (1). Gairebé totes tenen pou i bany amb desguàs. Els claveguerons ixen al carrer i convergeixen, per grups, en pous morts que es troben a distància regular al centre del carrer, el qual està pavimentat amb maó. L'interior de les cases és enrajolat; ni la pavimentació ni el desguàs no es troben pas en les cases particulars sumerianes o caldees, ni en les egípcies ni en les gregues. El bany està pavimentat també, però de rajola més fina i més perfectament unida. Aquestes cases són construïdes amb bon maó cuit al foc i fonamentades així mateix amb maó dur.

Els carrers són amples, amb cases a banda i banda, adherides amb profusió les unes a les altres. Les cases tenien una entrada comú a unes quantes,

(1) Els graons d'aquestes escales tenen l'aresta protegida per llata de fusta arrebosada amb betum.

a dues almenys. Aquesta porta, elevada damunt tres o quatre graons, s'obria allí on escau la partió de dues construccions, encara que la partió és ideal: a banda i banda del carrer un pa de cases continu no permetia de veure, sinó de conjecturar tan sols, aquesta partió. La porta introduïa a un corredor que travessa perpendicularment la massa dels edificis, i a cada banda d'aquest corredor obren les portes de les cases i de les pseudo-botigues. És gairebé segur que en les façanes hi hauria, demés de les portes, finestres.

En gairebé totes aquestes cases hom troba segells amb belles intalles figuratives i florals i amb epigrafia jeroglífica (fig. 1). Les representacions animals són d'un estil que recorda el millor de Creta i de vegades la més refinada escultura aquemènide, de gairebé tres mil anys posterior. És una escultura animalista que resisteix la comparació àdhuc amb la millor d'Egipte (figura 2). Hi veiem també, amb anterioritat a la Mesopotàmia, el tema gairebé etern de l'arbre de vida a costat de dos animals simètricament disposats, de vegades animals fantàstics com els que després coneixeran tot l'Orient i l'Extrem-Orient (fig. 3). D'aquests segells hom n'ha trobat cosa de dos cents. Com que molts porten epigrafia ¿caldrà deduir que la majoria dels habitants de les cases de Mohenjo-Daro sabien de lletra? ¿O potser aquests segells serien més aviat amulets, i l'epigrafia que s'hi veu seria un encanteri empescat per les classes sacerdotals i lletrades?

La religió sembla haver tingut molta importància en la vida social de Mohenjo-Daro i Harappa. Aquella religió, o els objectes que nosaltres referim a la religió, ens donen, com els que referim a la cultura, una barreja d'etnografia prehistòrica i de premonició de certs fets culturals i artístics que milers d'anys després constatem puixants — tal vegada sense solució de continuïtat, però en tot cas reproduïts de sorprenent exacta manera al través d'aquest enorme lapse de temps i al través de diverses cultures, religions i races. Així en aquesta Índia pre-ària de Mohenjo-Daro ha estat descoberta una placa ceràmica on es representa un home bo i assegut damunt les cames encreuades i adorat a banda i banda per unes figuretes capçades de serpent naga, exactament iguals a la coneguda escena búdica dels Nagas que adoren Çakyamuni! A tres mil anys de distància i al través de les races i cultures nombroses i diverses es repeteix una mateixa inconfusible escena. Però hi ha encara quelcom de més sorprenent i que no admet ja l'objecció de casualitat que hom podria allegar en la placa susdita, i és l'aparició del tipus femení, més aviat budístic que bramanístic, de la ubèrrima dona jova, de cintura molt prima i de sobtades ampulloses anques, de pits esferoïdals, copio-

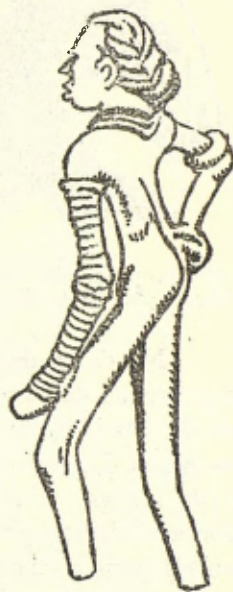

FIG. 6. — Dansarina; estatueta de coure (Mohenjo-Daro).

sament enjoiellada damunt de la sensual nuesa, amb cinyell que cenyeix el ventre en lloc de la cintura (com en el vestit de la dona del nostre temps). Les figs. 4 i 5 seran més explícites: aquella, de vers 3500 ab. de C., aquesta de vers 272 ab. de C. El lector remarcarà que àdhuc el pentinat és semblant en les dues donzelles. I si la de Mohenjo-Daro apareix més enjoiellada no

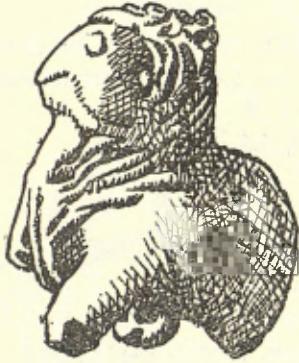

FIG. 7.—Mamífer amb cap humà; pisa (Mohenjo-Daro).

és pas perquè en el s. III ab. de C. les noies del N.O. de l'Índia hi anessin menys, sinó perquè les figuracions de noies nues i enjoiellades a profusió, naturals de l'Índia del s. III ab. de C., que podíem reproduir no donaven idea tan completa del parallelisme que volem fer ressortir com l'ofereix aquesta figura que decora un dels portals de la celebrada *stupa* de Sanxi. És de remarcar en canvi com la factura d'aquesta antiquíssima estatueta de terra cuita que reproduïx la fig. 4 recorda la tècnica escultòrica de la terra cuita de l'edat del bronze en diversos pobles de la Mediterrània. D'altra banda cal potser tenir present que aquest cànon femení tan opulent i sensual és també molt semblant al de l'estatuària femenina de Creta.

No deixa de produir pertorbació en la illació de les precedents idees la figureta de dansarina que reproduïx la fig. 6, obra d'un ritme i d'un cànon de proporcions del tot oposats als ritme i proporcions de la fig. 4. ¿Potser no es tracta d'una dona sinó d'un home? Si doncs el sexe que li atribueix la revista anglesa d'on havem copiat la fig. 6 és equivocat, com sembla, la pertorbació desapareixeria. Aleshores ens trobaríem amb el tipus mascle tal com en els períodes bramànic, búdic i successius, fins avui dia mateix, encara viu en certes regions de l'Indostan: tipus alt i prim i escardalenc, tot ossos, gairebé desnú, sovint molt enjoiat de pit en amunt i amb pentinat trenat. És de remarcar que aquesta pseudo-dansarina no porta anells en les cames, ço que és característica masculina en terres indostàniques. El seu aspecte també és masculí.

Abans que en la Mesopotàmia, que en l'Elam, que en terres de Sumer i Akad, a Mohenjo-Daro apareix també la figuració del bou antropomorf i barbat (fig. 7), fet important i que caldria retenir, encara que en aquell remot quart milenari ens fos alhora conegut en l'Orient clàssic. En canvi, en aquest cúmulo de novetats antiquíssimes ens ve novament a pertorbar un tipus d'escultura que no té cap relació amb el que coneixem de l'Índia i de la Mesopotàmia, o de la Pèrsia, o de l'art quasi coetani del país de Sumer o de l'Elam. D'aquesta sorprenent escultura les figs. 8 i 9 en donen exemples més que colpidors. Unes lleus relacions amb l'art mesopotàmic són la incrustació de petxina (procediment típic de l'art pre-caldaic i caldaic primitiu) i la coqueteria d'artificialitzar les cabelleres i barbes dels homes. En la fig. 9 el pentinat recorda

molt estretament el del casc de Mes Kalam Dug, trobat a Ur, d'època contemporània a aquest cap de pedra, casc que reproduïrem en el n.º 16 de LA NOVA REVISTA. Aquest és un altre dels fets que voldríem fer retenir al lector: que a un tan gran allunyament es produeixen dos fets d'aquesta manera semblants.

La ceràmica trobada a Mohenjo-Daro, a Harappa i en països collindants on aquesta cultura tan interessant es troba escampada, demés de l'estatuària com la que revela la fig. 4, o les joguines matusseres com la que reproduceix la fig. 11, ha donat recipients de decoració pastillada com el que reproduceix la fig. 10, obra avançadíssima i molt original, i àmfores de tipus nou, sense decoració (fig. 12), ultra bona quantitat de recipients de formes variades decorades aspres amb temes geomètrics, animals o florals, rarament figuratius, sobre una coberta d'engalbaroja. L'arqueòleg hongarès Aurel Stein descobrí ceràmica d'aquest tipus al Nord del Balutxistan, al llarg de la frontera de Waziristan, i més esporàdica, en el Seistan, ja en ple Iran. De vegades aquella esmentada monocromia devé bicromia: al negre el pintor ceramista afegeix el roig. L'estil i les formes d'aquesta decoració recorden l'estil i formes de l'admirable ceràmica protoelamita descoberta a començament del segle xx a Susa. Altra concomitància doncs entre l'Índia llunyana i l'Orient clàssic. Però, no s'acaben aquí les relacions o semblances: Mohenjo-Daro ens ha descobert, junt amb aquesta ceràmica aspra, la decoració de la qual és fixada amb foc de baixa temperatura, altra ceràmica de gran foc, més avançada i luxosa, ce-

FIG. 8. — Fragment d'estàtua de pedra calcàrea, trobat a Mohenjo-Daro. És recoberta d'estuc i la mostra de la túnica, en relleu, ressalta per dintre en color ocre roig; els ulls són incrustats de petxina.

ràmica esmaltada a la manera dels revestiments de la Pèrsia aquemènide i de la Mesopotàmia; però així com la ceràmica d'esmalts de gran foc mesopotàmica i pèrsica és policroma, aquesta de Mohenjo-Daro és d'esmalt blau monocrom, com l'egípcia; alguna vegada alterna amb el blau l'esmalt blanc. Aquesta estranya coincidència amb l'Egipte és un dels tants captivadors problemes que les excavacions que reportem despertaren en el món arqueològic. Perquè és el cas que tampoc aquí es pot parlar de casualitat: ja veurem més endavant que aquest aparent o real punt de contacte amb la civilització egípcia no és únic. La placa ceràmica amb l'escena de l'adoració dels Nagas, de la qual parlàvem abans, és així mateix esmaltada de blau.

FIG. 9. — Cap mascle; pedra (Mohenjo-Daro).

I és de remarcar que aquest esmalt blau apareix, en els segells de ceràmica, més refinat que el de l'Egipte mateix, el qual sembla ésser posterior: l'esmalt blau que ara referim és, doncs, en algun objecte, doble; és d'esmalt blau corrent en una capa inferior i d'esmalt més fi en una capa superior. No crec pas que això mai s'hagi produït en la ceràmica blava de l'Egipte. — I ¿com s'haurà produït la superposició, la cocció, d'aquests dos esmalts?... Amb aquest esmalt blau l'orfebreria de Mohenjo-Daro agença petites peces preciosistes que munta en or o que enfila amb la pedreria semipreciosa, ni més ni menys que fa l'orfebre egípcia. També la llunyana civilització asiàtica que reportem ens ha descobert estatuetes esmaltades de blau (fig. 13). La vaixel·la de tot gènere que hom descobreix al N.O. de l'Índia eneolítica sembla ja tornejada — se nyal d'avenç i de civilització; però rarament amb nanses — ço que l'acosta a la ceràmica prehistòrica.

Aquesta cultura, com la de les capes inferiors d'Ur, llinda certament amb la prehistòria, puix si bé s'ha trobat quelcom de bronze a Mohenjo-Daro, els objectes elaborats amb aquesta barreja de metalls són escassíssims, segurament els més tardans, els de les capes arqueològiques superiors. El coure i l'or són, com en tot l'eneolític, els metalls dominants. Res, naturalment, no s'ha trobat de ferro. Els altres metalls trobats en aquestes excavacions són l'estany, el plom i l'argent.

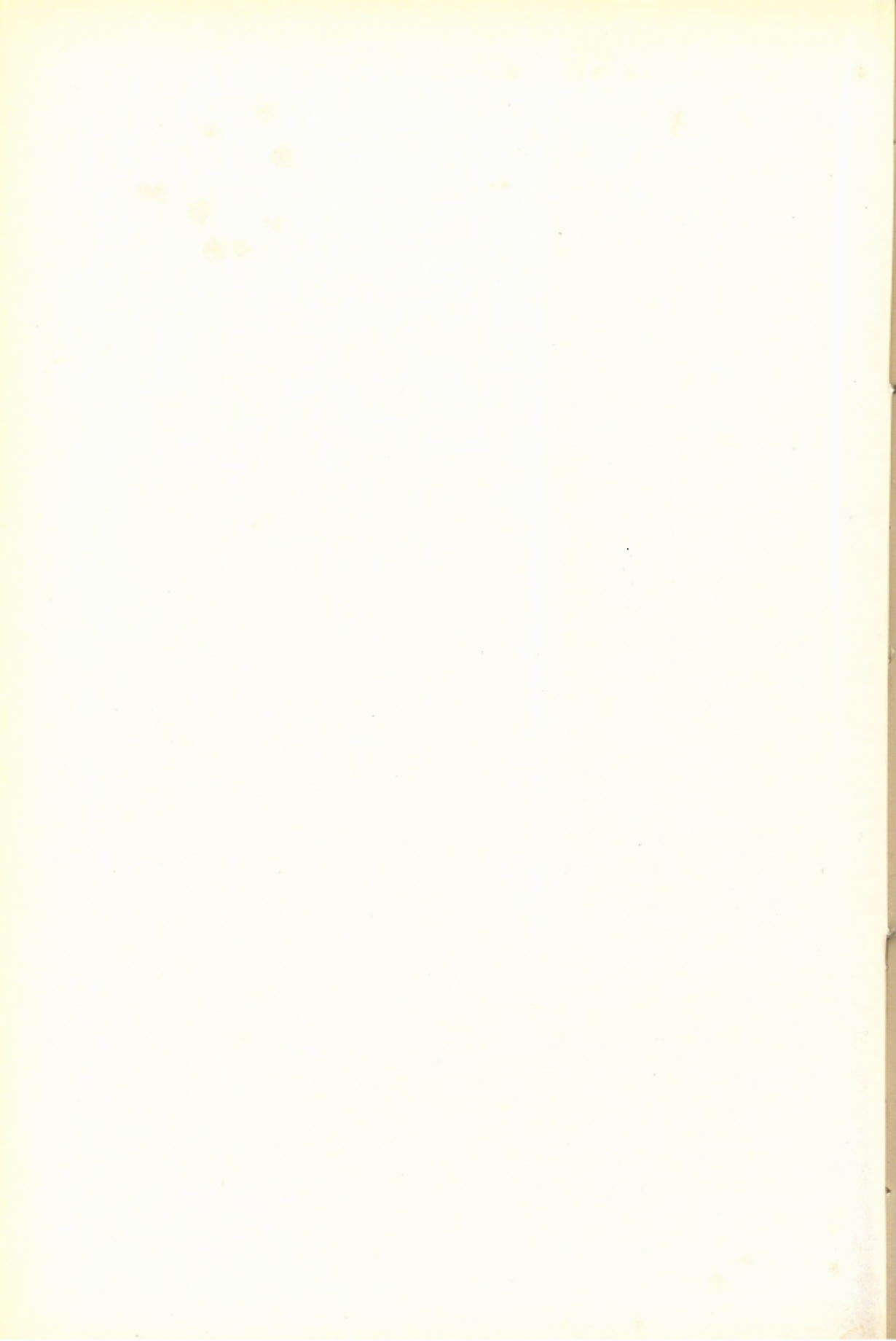
El coure es troba adés fos, adés repujat, adés forjat, adés placat d'or. També sembla haver-se trobat indicis d'argent-viu. Alhora hom descobreix algunes destrals de pedra i quantitat d'eines, joies d'aquest metall tot sol o placades d'or, estatuetes, amulets, filferre, vaixel·la i, molt escassament, armes, algu-

FIG. 10. — Recipient d'argila trobat a Mohenjo-Daro.

PL. N.º XI. — JOAN FIGUERES: JOCKEY NEGRE

nes *celts*. Aquella civilització seria poc batalladora. Algunes d'aquestes armes tenen, gravada, epigrafia jeroglífica. L'orfebreria, que és molt ben treballada i decorativa, s'enriqueix amb esmalt o pasta de vidre blanca i blava, vori, cornalines, jadeïta i pedres multicolors de diverses menes. Els joiells de la gent pobra són de ceràmica o bé de petxina. Els segells de pedra dura són, com a la Mesopotàmia i a l'Egipte, motiu d'orfebreria. A Harappa hom descobrí un carro de coure, de dues rodes, amb vela d'esquena d'ase i amb la figureta asseguda del carreter; probablement la més antiga representació del carro.

També s'han trobat en aquestes excavacions unes anelles de pedra de diverses dimensions, fins a mides prou grans perquè cinc homes forçuts no puguin alçar de terra un d'aquests objectes. En algunes cases d'Harappa i de Mohenjo-Daro se n'ha trobat gran quantitat de mida màxima acumulades en una sola habitació. Les anelles portàtils soien ésser fabricades de ceràmica, d'os o de petxina. ¿Quina utilitat tindrien aquestes anelles? Serien símbol d'algun culte genesiàc? ¿Representació del sexe femení? Conjuntament s'han trobat objectes més indeterminats encara, de forma fàllica. És difícil d'aventurar res sobre la religió d'aquella gent tan llunyana, perquè més aviat sembla dibuixar-se en la cultura de Mohenjo-Daro i Harappa diverses formes religioses, algunes aparentades amb la religió o religions mesopotàmiques i altres aparentades amb el totemisme de l'Egipte

predinàstic. Alguns segells esmaltats tenen representacions de personatges portadors d'estendards totèmics tan semblants als de l'Egipte prefaraònic que hom els creuria d'importació egípcia si al dors no portessin jeroglífics pre-indostànics. És gairebé evident que la cultura exhumada a Mohenjo-Daro havia practicat el totemisme perquè el seu art ens dona figuracions mixtes d'home i bèstia, demés de les representacions de fauna fantàstica.

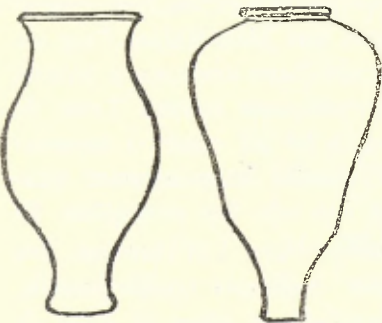
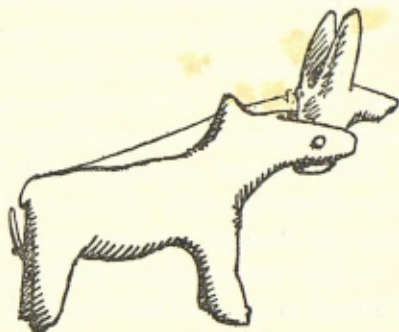

FIG. 12. — Amfores trobades a Mohenjo-Daro.

Ara es planteja un problema de cronologia interessant. L'auroc o bisó que apareix freqüentment en l'art que descrivim i que hi és representat amb la mateixa si no superior mestria que en les coves d'Altamira, és un mamífer que, segons diuen els geòlegs i prehistoriados extrem-orientals, desapareix de l'Índia en època força anterior al quart milenari. Demés del bisó,

bada a Mohenjo-Daro (5000 ab. C.).
FIG. 11. — Joguina de terra cuita tro-

aquest art ens dóna bones i freqüents representacions de l'elefant, del bou i d'altres animals menys agressius. Però les representacions dels més terribles d'aquests animals que ens donen els segells ens fan creure que serien d'animals domesticats perquè sovint són figurats amb un objecte, que sembla una menjadora, a l'abast del morro.

La indumentària d'aquests pobles tan antics del N.O. de l'Índia, pel que es desprèn de les representacions pictòriques de la ceràmica i per les escultòriques, seria, unes vegades, semblant a la contemporània de Sumer i altres vegades semblant, gairebé idèntica, a la de l'Índia del període búdic. Els teixits de cotó (que cal no confondre amb el lli) eren coneguts de la gent de Mohenjo-Daro, perquè se n'han trobat bocins.

Les descobertes esporàdiques permeten d'afirmar que aquesta cultura s'estendria cap a l'Oest fins a conjuguar amb l'elamita i sumeriana, relacionada també amb la més primitiva caucàsica, amb la cretenca i amb l'egípcia; mentre que per l'Est les seves ruïnes es van descobrir per tota la regió del Sind i pel Pendjab i sembla que fins a Cutx i Kathiawar, i fins a la vall del Ganges, cap al Radjputana i al Dekan. Les regions immediates de l'Oest, el Waziristan, el Balutxistan i l'Afganistan, han revelat restes d'una idèntica cultura, amb la particularitat sorprenent que a Nal, en el Balutxistan, els enterraments no són per cremació sinó per inhumació, en sepulcres construïts amb maó cuit al sol.

No és segur que aquesta cultura sigui anterior a les ja esmentades de Creta, d'Egipte, del Caucas, de l'Elam o de Sumer i Akad; pot ésser-ne contemporània. Un gran moviment cultural, que marcaria en aquest meridià càlid de l'Orient mediterrani i del Sud-oest asiàtic el traspàs de l'edat de pedra a la civilització, hauria cristallitzat en aquest univers cultural relativament homogeni. Al seu entorn la barbàrie perduraria durant milers d'anys encara... Però tot això és aventurat, perquè res no sabem de ben concret sobre el que farien la Xina i l'Àsia central alhora que Mes Kalam Dug comandava el seu casc d'or i que la ciutat de Mohenjo-Daro arribava a aquella efímera esplendor que ara se'ns revela. ¿La impressionant cultura Txeu, de la Xina, fou hereva d'aquestes cultures del Sud, o bé pel contrari aquestes aprengueren de les races mongòliques? Perquè aquella impressionant estatueta d'home barbat que reproduceix la fig. 8 té uns ulls ben mongòlics. El que sembla evident és que la cultura de Mohenjo-Daro i d'Harappa fou més avançada i refinada que la dels altres pobles civilitzats contemporanis. Pot fer atorgar prioritat a la cultura de Mohenjo-Daro sobre la d'Ur de Caldea el fet que a Mohenjo-Daro l'epigrafia sigui enterament jeroglífica i que sols en la ciutat superior evolucioni cap a l'escriptura sillàbica de tipus cuneïforme, mentre que a Ur és ja predominantment cuneïforme. Ara que som a parlar d'epigrafia farem remarcar que d'aquestes terres indostàniques i d'aquelles èpoques remotes només s'ha trobat epigrafia en els segells. És possible que l'escriptura més extensa fos damunt de matèries putrescibles.

L'Índia històrica practica l'escriptura sobre fulles de palma, les quals no duren pas segles en el clima d'aquella terra.

Pel que fa a l'Índia la cultura en qüestió podria ésser l'autòctona pre-ària, la dravidiana, la cultura dels Assuras de què parlen els Vedes, cultura que sembla haver estat destruïda vers 2000-3000 pels Àrias invasors.

Ara, a manera d'epíleg, ens preguntarem si és justa la denominació de *cultura de Mohenjo-Daro i d'Harappa*. Perquè si bé en aquestes ciutats es troben restes d'una insospitadament avançada civilització, en canvi no s'hi troba res de grandios i d'imponent en si, com se sol trobar en les ciutats hegemòniques o directors, aquelles ciutats que són seu de la monarquia. D'altra banda les darreres i encara imprecises descobertes arqueològiques de la Pèrsia revelen un art i una civilització del mateix tipus que aquest art i civilització del N.O. de l'Índia; però que pel poc que se'n sap permet d'estimar-los com encara més refinats i perfectes que les troballes de Mohenjo-Daro i Harappa en el seu Orient, d'Ur i de Kish en el seu Occident; art i civilització que també semblen més importants que en l'Elam i en el país de Sumer. És ja una adquisició històrica que, anteriorment a la invasió ària, ço que serà l'Iran havia posseït una civilització i un art avançadíssims, els quals sofriren una decadència mortal, gairebé una anul·lació, cap aquell mileni que veu la destrucció de la cultura dravidiana de l'Índia. Així doncs és aventurable la hipòtesi que el centre de la cultura de Mohenjo-Daro no sigui Mohenjo-Daro, sinó l'Iran pre-ària. D'allí s'estendria cap a l'Elam i la Mesopotàmia i cap a l'Afganistan, al Balutxistan i l'Índia immensa (1).

JOAN SACS

(Dibuixos de l'autor)

(1) *The Illustrated London News* del 23 de juny publica informació gràfica dels descobriments d'Ur de Caldea de què parlàvem en la nostra crònica del n.º 16 de L. N. R.

FIG. 13. — Simi; pisa
(Mohenjo-Daro).

EL PINTOR JOAN FIGUERES SOLER

AMB ocasió de celebrar-se a Sabadell la festa del cinquantè aniversari de la fundació de la seva Acadèmia de Belles Arts, hom pogué admirar un aplec de pintures signades per En Joan Figueres i Soler, pintor nascut a l'esmentada ciutat l'any 1863 i on va morir ara fa uns vuit anys.

En Figueres abandonà la pintura joveníssim, quan la pintura se li havia lliurat sense reserves. Davant les seves obres més reeixides hom sent una vivíssima recança per tantes de possibilitats segades en flor. La sinceritat i sobrietat amb què són executats els seus millors paisatges fan pensar en Corot i els donen una frescor i un interès immarcescibles.

Amb tot, el pintor Figueres no era, en el sentit de limitació temàtica que el mot comporta, tan solament un paisatgista; ans mostrà sempre posseir un alè poderosíssim de pintor integral. El paisatge el cultivà per dir-ho així en hores escadusseres de lleure, o millor, va entretenir-se a plasmar sovint unes apuntacions de viatge, la major part deliciosament miniaturitzades. Les que portà en retornar aquest pintor d'un viatge per ell efectuat al Nord d'Europa, tenen totes un raríssim encís d'articulació diminuta que les fa aparèixer com una filigrana de justa i joiosa execució. Els plans ben posats, amb precisió absoluta, i les brunyides i delicades gravitacions de la llum, fa possible en elles d'estendre-hi una ampla i inefable mirada de conjunt.

És ben possible que el pintor Figueres, en l'avinentsa del seu viatge, hagués vist el tresor pictòric de les pinacoteques d'Holanda. El fet és que si en veritat va veure els pintors holandesos, va saber veure'ls amb amor i sense prejudicis, la qual cosa el portà a copsar de llurs obres l'essència i el goig, l'exactitud i profunditat de llur objectivisme.

Tota la pintura de Joan Figueres i Soler us ofereix, amb caire personal, una mena de ressonància de l'art incomparable del dolç i equilibrat país de Rembrandt, excepció feta de la fase última del pintor en què aquest inicià una manera més idealitzada i enfebrorida. La seva inquietud espiritual sembla voler reaccionar contra el realisme compacte en el just moment en què va desar ja la paleta per tal de posar-se a dirigir els afers comercials de casa seva.

En *Jockey negre*, una de les darreres obres que pintà aquest singular pintor sabadellenc vuitcentista, reproduïda en aquest número de LA NOVA REVISTA, es nota la intenció dinàmica de l'hora actual en la pintura europea;

té en potència tots els elements baronívols que tant van inquietar els primers innovadors i que més tard han sabut resoldre, gairebé definitivament, els grups italians i alemanys post-expressionistes. Hom pot dir, en conseqüència, que el pintor Joan Figueres i Soler ja apareixia, cinquanta anys endarrera, com un trànsfuga decidit del clos i encarcarat conceptualisme academista. I de no haver abandonat de molt jove En Figueres el seu ofici de pintor, Déu sap per quina mena de fatals exigències, és molt possible que la seva personalitat artística fóra avui considerada com la d'un precursor autèntic, justament ponderat per la crítica i per tots els pintors catalans admirat amb el respecte d'un mestre.

JOAN MATES

J.-F. RÀFOLS

EL PARE MIQUEL D'ESPLUGUES

FIGURA d'arrogància cardenalícia, el Pare Miquel d'Esplugues és un estratega de l'esperit. Amb la seva sensibilitat espargida en cent escrits cabdalosos, representa un optimisme en el sentit chestertonian. La seva jovialitat franciscana va lligada amb una gran penetració psicològica, un talent multiforme i un virtuosisme de la paraula. En realitat és una festa conversar amb el P. Esplugues. La testa dominadora; els ulls negats d'un oli lluminós que travessa en sagetes els cristalls dels binocles; la viva claror meridional que irradia dels seus actes rics de cristiana densitat; i tot plegat emmarcat per la barba d'una dignitat fluvial.

Són finíssims els seus trets d'humor i personalíssim l'espurneig de la seva energia creadora. Des del primer llibre al darrer, els seus escrits duen l'empremta de les urpes del lleó en les seves pàgines substancioses i medul-lars. Allí passen els llampecs de l'enginy i també les fulguracions del geni; amb la síntesi i el divagar, atapeïts de cites, de doctrina, d'ensenyances.

El Pare Miquel coneix el poble i sent molt bé el pols de la seva capacitat. L'estima, el comprèn, el serveix, i vora seu ha dreçat la vigilància d'una actitud intel·lectual.

El pensament del Pare Esplugues, deixant de banda la robusta espinada filosòfico-teològica, posseeix una sèrie d'incisos i agregats que donen vigor i expressió als seus conceptes. Sembla que, en escriure, sobreixi pels marges i que les quartilles tinguin afegits d'última hora, supressions, correccions i agregats. *El Pare Nostre* és un arsenal formidable de dialèctica, de comprensió, de lògica i de sentiment.

En tots els actes del Pare Esplugues s'agermana el poeta amb el filòsof. Comprèn, amb la seva admirable intuïció, que el llenguatge de la veritat no val res si no es fa acompanyar del llenguatge gràfic dels sentiments. És també un formidable humorista, que matisa les converses i els escrits amb sals intencionades i amb cabrioles de jovialitat franciscana. Quan parla els seus conceptes es van fent plàstics, i a mesura que això va passant la reserva inesgotable de la seva imaginació els assaona amb una mestria indescriptible.

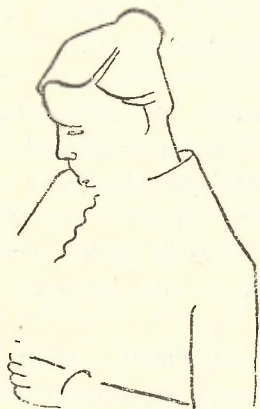
El Pare Esplugues té un ideari transcendent i que comprèn tota la corba d'una evolució, des dels primers assaigs espanyols fins a les seves últimes pàgines catalanes assaonades i colorides.

La seva política és la política de Déu i els seus actes van i vénen de Roma.

D'aquí ve que tota cosa seva estigui cenyida per la muralla inexpugnable de l'escolasticisme i la romanitat. De tant en tant, el joglaret de Déu treu les orelles i fa una tombarella; però de seguida s'amaga darrera d'una cortina espessa de lògica i bon sentit. Té en els seus actes, paraules i obres, una veritable estratègia, traçada amb tots els canons de la llei divina. Essent romans som universals, però conservant la nota pròpia, el caràcter nacional. El Pare Esplugues posseeix trets d'una crua i gràfica meridionalitat, que tenyixen i accentuen les ratlles fines i segures del seu enginy.

Ha sabut guanyar els cors i treballa pel reialme de Déu, però coneix molt bé els reconts íntims del cor humà. Expert escafandrer de les coses catalanes, és un prototipus de les seves virtuts matrius i d'aquest optimisme dens i ric en sorpreses que ell treu en espiral de sota els amples plecs del seu hàbit caputxí. La sal mediterrània assaona la seva prosa i el seu caràcter i d'aquí ve la seva gràcia, el seu vigor, la seva sanitat. Moltes vegades veient-lo ens l'imaginem en una cort del Renaixement, en els dies auris dels Mèdicis, entre doctes humanistes i barons clars i enginyosos, compulsant textos antics i glossant amb madura sapiència els greus infolis bíblics. Ferm i assaonat enginy, el seu exalta la seva catalanitat amb escorços de ferm universalisme i d'un humorisme rarament eclesiàstics, per bé que de pregonia rel cristiana.

R. A. LATCHAM

F. DOMINGO

EVOCANT A MARIAN LLAVANERA

EN el camí de la vida que teixim a l'atzar, amb trama d'amors i ordit d'odis, aturem-nos uns instants davant dels nostres morts, d'aquells que han honorat la terra nostra amarant-se del seu esperit i traduint-lo, per la seva força creadora, en obres mestres. Aquest deure que complim com a homes i com a empordanesos és doblat quan de la mort d'un amic es tracta.

I aquest és el cas de Marian Llavanera, arrenecat de la vida, en plena maduresa, en plena joventut, arrabassat en plena bondat al fervor de la nostra amistat.

Aquesta determinació recordatòria apar ésser la contrapartida eficaç i oportunitíssima d'allò que en diem nosaltres l'oblit desbocat dels catalans.

Com ha estat escrit recentment: "No basta amb tenir a la punta de la ploma alguns noms i algunes obres de gros homenatge — gosariem a dir — exterior, sempre a punt d'espectacle. El que importa és de guardar un culte delicat, una fidel atenció a base de sollicitud renovada, a base de renovat fervor. Cal, en una paraula, que la línia divisòria entre la vida i la mort — intel·lectualment parlant — no sigui una línia de separació àrida i trista, sinó un marge sempre florit de fraternal convivència i de fecund bon record."

Pensem que nosaltres, malgrat totes les reaccions possibles, malgrat totes les naturals diferenciacions possibles, som, vulgui's no vulgui's, solidaris dels nostres morts més immediats. Els uns expliquen els altres. Formem tots part integrant d'un mateix destí espiritual col·lectiu.

Viure i honorar els morts individualment i col·lectiva, vol dir acceptar-los, perfeccionar-los, immortalitzar-los. I per això fer ens cal conèixer-los, estudiar-los, fins a veure la vibració de les seves entranyes, el fimbrar dels seus nervis, tenint en compte els seus defectes, les seves qualitats, els seus entusiasmes i els seus amors.

I això intentarem fer amb l'amic caríssim que és Marian Llavanera, esperit selecte que sabé professar per damunt de tot la religió de l'amistat, "el sol de la vida" com l'anomenà Ciceró. He dit que és la mort no pot pas trencar l'amistat. "Els amics encara que siguin absents són sempre presents, encara que siguin pobres són rics, encara que febles gaudeixen salut, i el que és més encara, més difícil d'assegurar, àdhuc essent morts, són vius"; això fa que En Llavanera encara viu, i sempre viurà, car amem les virtuts d'aquest home, i el seu valer encara no extingit, sinó al contrari, cada dia

s'aferma més, per la glòria seva i de la terra que el veié nàixer i el formà i el nodrí amb el seu espectacle.

En Marian Llavanera, mort suara a Lladó, hi havia nascut el 27 d'abril de 1890. Els seus 37 anys podrien fer pensar en la maduresa d'un cos, però el que és l'ànima restava pura i ingènua com la d'un infant, amb tot l'encantament dels infants, amb tota la seva innocència i tota la seva salvatgia.

La vida d'En Llavanera fou una vida d'íntims dolors, de doloroses lluites, d'etern combatre amb els seus, vida dolorosa com un constant infantar.

De petit, trobant-se per l'atzar entre els esbarzers d'una família dissolta, no tingué la sort de sentir bressar els seus somnis d'infant en la pau dels esperits.

Sembla com si aquell mancament hagués deixat concentrar, en el fons de l'ànima del nostre amic, un tresor de passió insatisfeta que després vessà en tot el que el voltava.

Fetes les primeres lletres al poble nadiu, En Llavanera anà a viure a Valladolid amb el seu pare, que es dedicava a la recerca d'aigües i a la construcció de pous artesianes; allí començà el batxillerat. Als 12 anys retornà a Catalunya: el posaren a pensió en el Col·legi d'interns de l'Institut de Figueres, on continuà els estudis, sense però acabar el batxillerat. L'ésser fill de l'hereu Llavanera semblava estigmatitzar el seu esdevenidor: havent nascut per hereu era fora de raó pretendre ésser altra cosa. I així passà algun temps covant inconscientment el seu geni pictòric insospitat.

Els seus anys de joventesa passaren esmorteïts sota la protecció del seu avi, els molts anys del qual li devien haver exhaurit la plètora de carícies que solen ésser el llevat de les joventuts felices. La incomprensió dels altres, les burles dels altres, l'hostilitat dels altres, que devien existir, contra la mania d'un hereu que vol ésser artista, en un medi tan revés com és un poble petit, ple de prejudicis i anacronismes, devia ajuntar-se a la natural prevenció del vell pagès, que naturalment no podia posar la seva confiança en la valor d'un nét que pretenia trencar tota tradició. En Llavanera no tingué la sort d'En Nonell ni d'En Mercader, que pogueren arribar a copsar la seva meravellosa maturitat gràcies a l'admirable admiració constant de la seva mare, el primer, i a la protecció decidida del seu pare, el segon, posant-los a llur disposició tot el que necessitaven.

El malaurat amic, la inclinació del qual per la pintura es manifestà a l'edat d'home, no trobà ni l'escalf d'una llar serena ni la comprensió i ajuda necessàries en la seva família.

Al voltant dels vint anys fou quan Marian Llavanera es sentí l'ànima arborada per un afany insaciable de pintar, de traslladar a la tela ço que els seus ulls assedegats de llum copsaven entorn seu. No fou un cas de precocitat, no, el d'En Llavanera.

Per això ha mort en plena infantesa, per això el seu art sincer no estava contaminat de concessions ni corcat d'afanys de plaure.

Les primeres lliçons de dibuix les rebé al taller del pintor figuerenc Enric Casadevall, on assistí a intervals copiant làmines i arribant a la còpia del natural.

Començà En Llavanera a pintar quasi sense mestre, copiant làmines de *La Esfera* i *Blanco y Negro* i intentant retratar els qui el voltaven.

Fou en aquell moment de la seva vida que vaig conèixer-lo.

Era un cap al tard d'un dijous. Dels pobles veïns roman sempre per Figueres, fins entrada de fosc, algun pagès escadusser dels que vénen, més que a mercat, a menjar de fonda o d'hostal: per això no m'estranyà veure entrar a la meua botiga un jove desgairat, de passes llargues, cos carrat i faç cantelluda com tallada amb gúbia damunt d'olivera. Barbotejant més que parlant, senyal d'una profunda tímidesa, em digué d'exposar-li unes teles que havia pintat. Malgrat el meu desig d'acollir benèvolament a tothom, confesso que li vaig dir amb certa malfiança que portés les seves teles, per veure el que serien. Quan l'endemà, En Cels, l'ordinari de Lladó, me les portà vaig quedar meravellat, més que pel que eren pel que significaven, per la valor que representaven en un esperit que podríem dir orfe de tot ensenyament.

La nostra pobra ploma prengué un caient de picarol en tritllejar l'adveniment d'un pintor en aquesta terra empordanesa que mai no ha estat fecunda en artistes gràfics, i en el número d'*Empordà Federal*, el portantveu dels federals empordanesos, corresponent al dia 15 de gener de 1916, sota el títol *El cas Llavanera*, escrivíem les següents paraules:

Era en jorns de festes senyalades, Carnaval, les Fires de Santa Creu o cosa consemblant, que l'haviem vist en qualque societat local. El seu rostre, cantellut i rasurat, ens evocava l'esportman anglòfil, i els seus aires desgairats, mes no desproveïts de caràcter, ens feien pensar en els joqueis que havíem albirat en els *pesages* d'algun hipòdrom.

La tafaneria, innata en la gent de la ploma, ens féu un jorn demanar qui era el jove cantellut i foraster que freqüentava espaiadament les nostres societats, i un nom que era tota una filiació ens fou dit: "És el fill de l'hereu Llavanera de Lladó"...

Acostumats a veure per aquestes terres tants d'hereus i fills d'hereu condemnats, per orgull, vanitat o ignorància, a restar eternament *señoritos* o, com se'n diu a França, *fiis à papa*, com si l'ésser fill de son pare fos ja una carrera per obrir-se camí entre la gent culta i instruïda, oblidàrem el nom d'En Llavanera amb la mateixa facilitat que ens fou dit; nosaltres pensàrem: un altre hereu que passarà pel món no deixant cap rastre que justifiqui el seu pas per la terra...

Així pensàrem i així ens quedàrem.

Mes fa pocs dies, compareix l'esmentat jove a casa nostra, i diu que ha de parlar-nos a soles. Naturalment, hi accedim i el nostre Llavanera se'ns apareix dintre un aspecte insospitat. Amb una parla barreja de tímidesa i fe, a batzegades, ens conta que ell pinta, que fa poc temps, molt poc temps que agafa els pinzells, que ha tingut pocs mestres i poques lliçons d'Iu Pascual i Galwey a Olot durant l'estiuada, i ens mostra una fotografia d'un seu quadro, el retrat d'una dama, que ens apareix just de dibuix i sobretot atrevidíssim... Parlant, parlant, En Llavanera ens mostra la seva ànima sadollada de fe, d'aquella força creadora que fa miracles; no és el jove pretensions la petita vanitat del qual han enllepolit uns llepissosos dibuixos o làmines

escolars, no; En Llavanera és un home que se sent la seva ànima abusada pel foc de l'art, és un artista que té necessitat de dir-nos ço que ell sent del món i ses bel·leses i que ens ho dirà, no pas d'una fàisó vulgar, sinó d'aquella manera que mereix la consagració del públic per haver estat un dels elegits creadors de bellesa.

Aquest és l'home que avui vull presentar als nostres lectors.

Les seves obres avui també quedaran exposades al públic en els aparadors dels magatzems Puig París.

Elles són quelcom més que una prometença, són l'afirmació que un nou artista ha eixit en aquesta terra empordanesa... Que En Llavanera ha de treballar molt, ha d'aprendre molt també, ha de lluitar força, qui ho dubta: però cal que trobi l'encoratjament de tots els amants de l'art i de tots els enamorats del nostre Empordà.

Cal encoratjar i aplaudir el novell artista Llavanera, cal que trobi arreu, en sa llar, en sa família i fora d'ella, l'ajuda necessària per portar a terme l'obra que els déus li tenen encomanada.

Aquelles nostres paraules dites en lletra d'impresma — a la qual tanta importància sol donar-se — tingueren la sort de desvetllar l'atenció de l'avi, el qual, en veure tractat el seu nét amb consideració com a futur artista, el deixà des de llavors pintar i dedicar-se al seu art, alhora que infongueren a En Marian la confiança en el seu esdevenidor.

Suara deia Carles Capdevila:

Tots hem presenciats èxits de vint-i-dos anys, proclamacions de genis amb pèl moixí, troballes de temperaments excepcionals que encara no tenien les juntures cranianes solidificades completament; però molts d'aquests astres han tingut una aurora brillant i fugaç, seguida d'una posta inacabable. I ells no n'han tingut la culpa; molt sovint han estat les víctimes d'un afany legítim, però ingovernat. Tothom s'ha volgut donar el goig de descobrir un artista; així que ha sortit un adolescent ben dotat, no ha faltat una mà ambiciosa que l'ha agafat pel clatell com un petit monstre, i l'ha enlairat oferint-lo a l'admiració pública amb crits de joia. La víctima bé prou s'ha alçat de puntetes per correspondre al clam de les esperances, però al cap de pocs anys, l'aire fred de la posta ha començat d'apagar les antorxes de l'altar, i el llarg crepuscle ha començat tan injustament com s'havia encès l'aurora prematura.

Sortosament aquest no fou el cas d'En Marian Llavanera: sortosament per a ell, per a l'Empordà i, permeteu-me que immodestament ho digui, també per a mi.

Consentida la dèria per l'avi, amb el qual vivia, aprofità les lliçons que N'Iu Pascual li pogué donar en els intervals de temps que romangué a Olot, i exposà a Barcelona per primera vegada entre els deixebles de l'Escola de Belles Arts que tan magistralment dirigeix l'illustre i car amic Pascual.

Des de llavors la vida d'En Llavanera fou una lluita de treball tenaç i desesperat contra la matèria rebel, contra la família que el mirava de reüll per ésser l'hereu, contra el seu temperament sensual, contra el seu afany d'estimar i ésser estimat. Si no hi ha res de gran sense dolor, bé podem dir que l'obra d'En Llavanera té una forta grandesa, car fou pastada amb les dolors més íntimes i entre les lluites més pregonas. Els que l'hem vist, ara

cercant uns colors, ara trobant un procediment per preparar les teles, tan aviat preferint la fusta com bandejant-la per proveir-se d'una tela de lli, els que hem vist l'alegria dels seus ulls incisius contant-nos la troballa d'un oli mentre el seu geni pictòric es desvetllava, formava i madurava, fins arribar al mestratge, sabem tot el que patí fins a executar aquelles seves darreres teles que són ja quelcom de definitiu, digne de posar-se al costat de les obres dels grans mestres.

La fortitud del seu esperit pictòric es topà amb la claredat del paisatge empordanès, que ell coneixia de memòria, i el féu expressar-se amb una precisió de volums i amb una simplicitat expressiva digna del més ponderat impressionisme. L'art d'En Llavanera, tot instint, tot natura, fou de pintura moderna, percebé el cezannisme abans de conèixer Cézanne; però, fidel al fil racial de la nostra pintura, no sofrí els trontolls de l'avantguardisme per la lliçó d'aplom i serenitat que li donava el seu model, aquesta plana empordanesa rublerta de platejades oliveres damunt les terres rogenques que es limiten a l'horitzó per l'espadat Pireneu ben sovint esmaltat per la neu canigenca.

Un crític barceloní deia del nostre pintor, comentant-ne una exposició:

En Llavanera és un pintor que pinta amb el cor a la mà. Aquesta actitud, que molt sovint resulta incòmoda i fins perjudicial per anar pel món, és el que fa que la seva pintura, essent d'una senzillesa i d'una sinceritat exemplars, resulti difícil per a molta gent que potser hi descobriria més qualitats si l'autor els la servís amanida amb les espècies d'alguna escola d'última hora, tapabruscs amb el qual moltes vegades l'autor no fa altra cosa sinó amagar la seva falta de convicció.

La força i la dificultat de la pintura d'En Llavanera vénen d'això, precisament: de la profunda convicció amb què està planejada i de la cordial sinceritat amb què és dita. En els anys que fa que el seguim amb veritable interès no l'hem vist vacil·lar ni contradir-se mai; s'haurà aturat o distret en alguna facècia extrapictòrica i infantil, però no ha reculat ni s'ha desviat una passa de l'esquerpa drecera que va emprendre des de bon principi. I és que ell, al contrari de molts que es fan pintors seduïts solament per les possibilitats del llenguatge plàstic, va adoptar la pintura com a única expressió viable de tot el que el cremava per dintre. L'artista va precedir de molt el pintor; el descobriment tardà de la seva vocació el privà de les metòdiques preparacions disciplinàries, i per això, en adonar-se que havia d'ésser pintor, se n'anà de dret a dir el que volia dir, abraonant-se a la naturalesa per extreure-li de les entranyes tot allò que ell hi sabia i que solament podia explicar pintant. Però la falta de preparació, la turbulència de l'instint, la susceptibilitat emotiva, li plantejaven d'una manera gairebé tràgica el gran problema de l'estil, de l'elaboració de la fórmula expressiva que satisfés totes aquestes legítimes exigències i fos prou clara i completa per fer-se entenedor de tothom. Avui En Llavanera ha superat aquest problema i assistim a la consagració definitiva d'un art personalíssim, robust i senzill, conquistat humilment sense absurdes preocupacions.

En les obres darreres, En Llavanera es manté fidel als seus temes habituals, però comparant-les amb les anteriors, fàcilment s'hi descobreix una major unitat, tant en cada una de les teles com en el conjunt. Les ombres, que sempre han estat una cosa característica en les teles d'aquest pintor, han adquirit un vellut que sense fer-les perdre el pes i la densitat d'abans, les fa ressonar amb més dolcesa; els cels han guanyat

transparència i profunditat, i la llum — aquella llum que és la nota més original d'aquest pintor — s'ha diversificat tot purificant-se.

En Llavanera havia arribat a ésser un dels pintors més forts i més personals de la darrera època de la pintura catalana. Les seves teles havien envaït amb tots els honors les millors col·leccions barcelonines i el seu nom es cotitza com un dels valors més sòlids del nostre mercat artístic.

L'art d'En Llavanera s'havia afinat de mica en mica: des d'aquell pintar *a la voleia*, com ell l'anomenava i que és el seu pintar característic, pintar fugat i gras, però clar i diàfan (com és el retrat de l'avi), a la seva darrera faisó (que trobem en la noia del llibre), en la qual la concreció havia adquirit un avellutament sols comparable als mestres holandesos, quin progrés hi havia en les pintures d'En Llavanera! El seu art intens i robust, plètòric de vida sempre, havia adquirit una afinació aristocràtica de gran senyor pagès. L'instint havia esdevingut mestratge. En Llavanera s'ho sentia ço que havia esdevingut i amb aquell seu parlar a batzegades ens deia:

—Ara veurà si en sé de pintar. Ara que ho he trobat, quines coses faré...

I parlant amb un amic pintor afegia:

— Ja veurà... ja veurà. Quan l'hi hagi explicat, vostè també pintarà bé... és molt senzill... la qüestió és trobar-ho, sap...

Els que hem seguit els onze anys de lluita que són la vida pictòrica d'En Llavanera, hem contemplat l'eclosió d'aquella meravella que fou el seu geni pictòric.

Com sofria el bon amic quan el seu pinzell d'autodidacte no obeïa el seu cor... Però quan el *quid divinum* traspuava al seu quadro, llavors la seva faç s'auriolava com la d'un infant en matí de Reis i, vibrant d'emoció, ens deia:

—Fixi's... Eh? què me'n diu?...

Car el seu èxit no fou pas assolit sense mèrit, sinó conquerit per l'esforç i per la perseverança, fonamentat aquell en la fortalesa i voltada aquesta per la dignitat.

Convençut del que volia i d'on anava, no trontollà mai malgrat alguna crítica poc entusiasta, ni mai claudicà per servir els gustos, a voltes passatgers i morbosos, de la multitud. Fort en la seva torre de vori de Lladó, deixava passar els dies no pas sense treballar ni sense esforçar-se a assolir aquella plenitud que es desenrotllava en el fons de la seva ànima com la gestació d'un mestratge pressentit.

Emprant les paraules d'un escriptor gironí, hem de dir avui en parlar de l'esforç d'En Llavanera, que

la compensació de l'esforç esmerçat pel futur, rau a besllumar l'èxit final, a sentir la carícia del triomf llunyà, palpar el convenciment de la victòria remota, premi a més de l'abnegació i si cal del sacrifici que no es dona en va, sinó que té una virtualitat transcendental i excelsa. Aquells besllums, aquelles carícies, aquells convenciments, estan a més dulcificats i avalorats per les veus de la pròpia consciència satis-

feta i radiant per causa de major guasardó de l'home: la jocunda realització del deure acomplit...

Com tot artista veritable, la seva vida es compartia entre les tristes realitats i les il·lusions de projectes que mai no realitzava plenament. Per fugir de l'ambient resclosit del poble petit, que el feria amb els seus blasmes contra la seva vida irregular, intentava anar a viure a fora: unes vegades era Barcelona el lloc escollit, altres Itàlia, altres París. Però ben tost s'enyorava: aquell enca-liptus alterós i noble com un plomall de cimera, de la seva casa pairal, emmarcant la façana daurada de la seva estimada Col·legiata de Santa Maria, li era indispensable per al seu viure quotidià.

En el Prado, el Louvre, Florència, no trobava En Llavanera la persistència en l'esforç, la serenitat del treball diari, però en canvi hi trobava la deu d'inspiració que el llançava a assolir totes les perfeccions i totes les plenituds.

En Capdevila en un fulletó de *La Publicitat* ens contava:

Fà uns dos anys que el vàrem trobar a la sala gran del Louvre. Després de passejar una estona, ens va portar davant de les *Noces* del Veronès i va començar a descabdellar projectes. Volia fer coses grans, importants: l'enorme tela del venecià l'al·lucinava. Quan tornaria a Lladó començaria una cosa d'aquelles, volia provar-ho. A Lladó se sentia amb pit per tot.

I així ho intentà: en retornar a la seva Garrotxa, el primer que féu fou enderrocar una paret mestra del segon pis, bastir-li una arcada a fi de capacitar el seu taller per una gran tela, i començà a pintar les seves *Noces de Canà*. Muntà un bastidor de tres metres per cinc, llogà robes de teatre, i aprofitant la bona voluntat dels de casa seva i dels amics benivolents que li feien de models, començà a pintar el quadro que no havia de poder acabar i que ens mostra tota la seva confiança, tot el que es podia esperar de la seva pintura feta amb la seva sang, que res ni ningú no aconseguiren aigualir.

L'anhel d'exposar la inacabada tela de *Les noces de Canà* el féu mirar amb menys cordialitat els amics que li aconsellaven de no exposar-la. Però tot fou endebades, car, com a bon pagès, era tossut. Solament vàrem obtenir que en el catàleg de la seva darrera exposició (9-23 abril de l'any passat) inserís unes paraules que deien:

En exposar avui la tela començada de *Les noces de Canà* em crec en el deure de dir, als meus amics i al públic, unes paraules.

En començar aqueixa tela, em creia arribar a avui, amb el quadro, si no acabat, almenys ple d'aquella maduresa que llargues hores de treball hi posen. Malauradament per mi, no he tingut la sort d'una plena salut fins avui, i amb tot, em sento corprès per l'anhel vivíssim de fer-vos compartir els esforços que porto fets.

Per això exposo avui, per primera vegada i tal com es troba, la tela *Les noces de Canà*: vulgueu-hi veure els meus anhels i les meves esperances, per a la realització de les quals, mitjançant Déu, confio en la salut meva i en la cordial simpatia vostra.

Hem parlat de l'ànima d'infant d'En Llavanera: per molt que en diguéssim no en donariem la mesura.

El seu gran cor — que després havia de matar-lo — l'havia fet per estimar i ésser estimat, però la seva llar mantinguda sota la protecció de l'avi solament, sense l'escalf cordial d'un conjunt familiar, havia deixat orfes de correspondència els seus sentiments amorosos. Un dia, en la intimitat d'una posa, ens deia corresponent a consells nostres:

—Què vol fer-hi! Jo he nascut per estimar, amb follia, donant-m'hi tot. De petit vaig estimar bojament uns gats. L'avi me'ls féu llençar, però jo els vaig portar a un dels nostres masos. Cada dia feia jo dues hores de camí per a portar-los-hi menjar i veure'ls. Després vaig posar el meu amor a la meva escopeta, més tard a la moto. Quan després vaig vendre-me-la i la sentia espeternegar a la llunyania, el cor se me n'hi anava... Després vaig procurar casar-me, però les noies que a mi m'agradaven no reunien les condicions que l'avi volia... Un dia que em plagué una noia que tenia diners, hi intervingué un capellà i em desféu el matrimoni... No he trobat mai la cosa justa... i m'he entregat al que s'ha presentat, al que l'atzar m'ha posat a l'abast...

Una de les dèries del pobre Llavanera era l'ésser esportiu. A Lladó havia provat la força del puny amb tots els pagesos. Havia vençut a tothom menys al peroler del poble, i cada vegada que parlava d'aquest home sentíeu que era per a ell una veritable obsessió.

—Jo hauria servit per a la boxa, deia ingènuament. Sé preveure els cops i els perills.

Una vegada s'informà que a Banyoles estaven preparant uns festeigs solemnes per a la Festa major. Maquinalment llegí el programa, però l'únic que li acaparà l'atenció fou l'anunci d'un "Gran premio de Honor para unas carreras de lentitud en bicicleta".

—Aquesta és la meua, es digué. I, fins a la diada de la festa de Banyoles, En Llavanera s'entrenà, posant-hi tots els sentits, per a la "gran carrera de lentitud".

En arribar la diada de la festa ciclista, l'home s'encaminà cap a Banyoles esperançat d'obtenir el cobejat llorer. Abillat amb tots els estres esportius que la prova imposava, En Llavanera prengué part a la cursa de lentitud: un quilòmetre de carretera que s'acabava al bell mig de la plaça Major i sota un arc de triomf decorat amb l'encoratjadora llegenda: "¡Gloria al vencedor!" Des que els jutges de sortida aixecaren la bandereta, ensems que una cobla s'arrencava de *paso-doble* per fer més difícil la *lentitud*, En Llavanera semblà que s'havia adormit damunt la bicicleta. Allò no era *lentitud*; allò semblava un retrocés. Però el nostre Marian demostrà que la fe fa miracles, i l'aguantar-se damunt la màquina sense córrer fou un miracle.

Els jutges d'arribada arribaren a perdre la paciència de tant esperar. Però, si tardà, obtingué l'ovació més veritat que hom pugui gaudir en vida: visques,

hurres, *marcha real*, tot el que es dóna als vencedors, fou donat profusament a En Llavanera per la seva brava gesta.

Al cap de vuit dies de la cursa, tornà a Banyoles, i naturalment, ningú no es recordava d'En Llavanera ni del seu premi ciclista.

Fou una de les més cruents desil·lusions de la seva vida.

Un dia En Llavanera vingué a casa a fer una sessió per al retrat de la meva esposa. — Avui, digué en arribar, farem una sessió curta. Aquesta tarda he d'anar a veure un bosc magnífic que em donen a baix preu, i els amos han vingut expressament. Per no fer tard posaré el despertador a un quart abans de migdia, i així tindrè temps d'agafar En Cels, l'ordinari.

—El despertador?, vaig preguntar, ignorant del que es tractava.

—Sí, tingui... veu?... És un rellotge com els altres, però que serveix de despertador. Vegi! I fent córrer l'agulla més gran, una diminuta campana sonà llarga estona, ressonant fortament per haver-lo recolzat damunt d'una taula que actuava de caixa de ressonància.

—Això és el *súmmum* de la previsió, amic meu!, vaig dir-li sincerament, mentre ell arranjava novament l'atuell perquè li recordés l'hora de la partença.

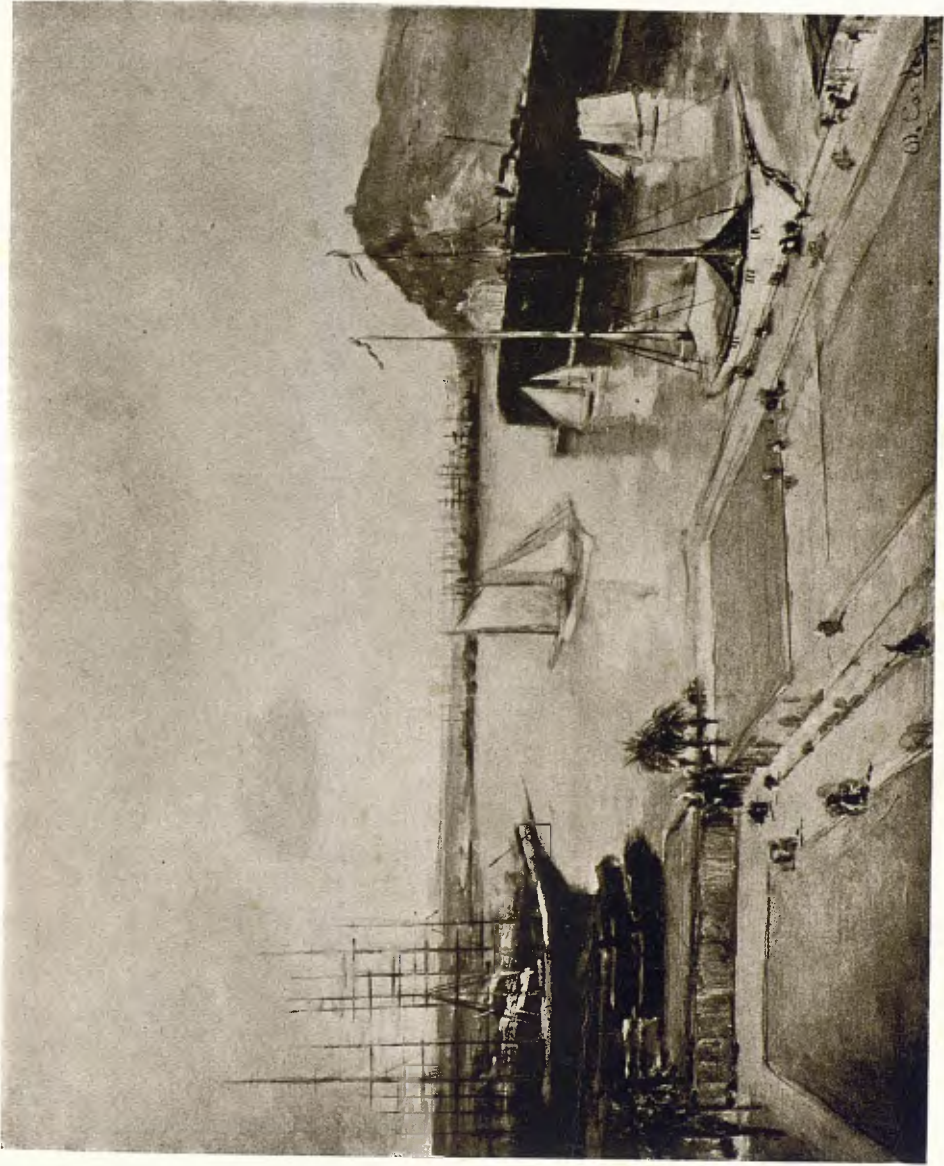
—Així no m'escapa mai el tren, afirmava satisfet En Marian. Però... veu?... l'altre dia, aquest rellotge em posà en un compromís. Li ho explicaré. Em trobava a Barcelona i tenia cita donada a un senyor que volia comprar-me un quadre. Em quedava una bona horeta en vaga, i, no sabent què fer, em vaig ficar a un cinema de la plaça de Catalunya. Però abans, vaig pensar, donaràs corda al despertador perquè t'avisi discretament: no fos cas que et passés l'hora i perdessis la venda del quadre. Ben cordada l'americana i el gavany, el soroll restaria apagat. I així ho vaig fer.

"La primera pel·lícula era de les còmiques; la rialla envaïa tot el teatre. Jo mateix em vaig deixar emportar per la hilaritat general. Insensiblement, vaig descordar-me el gavany i l'americana, per poder riure millor.

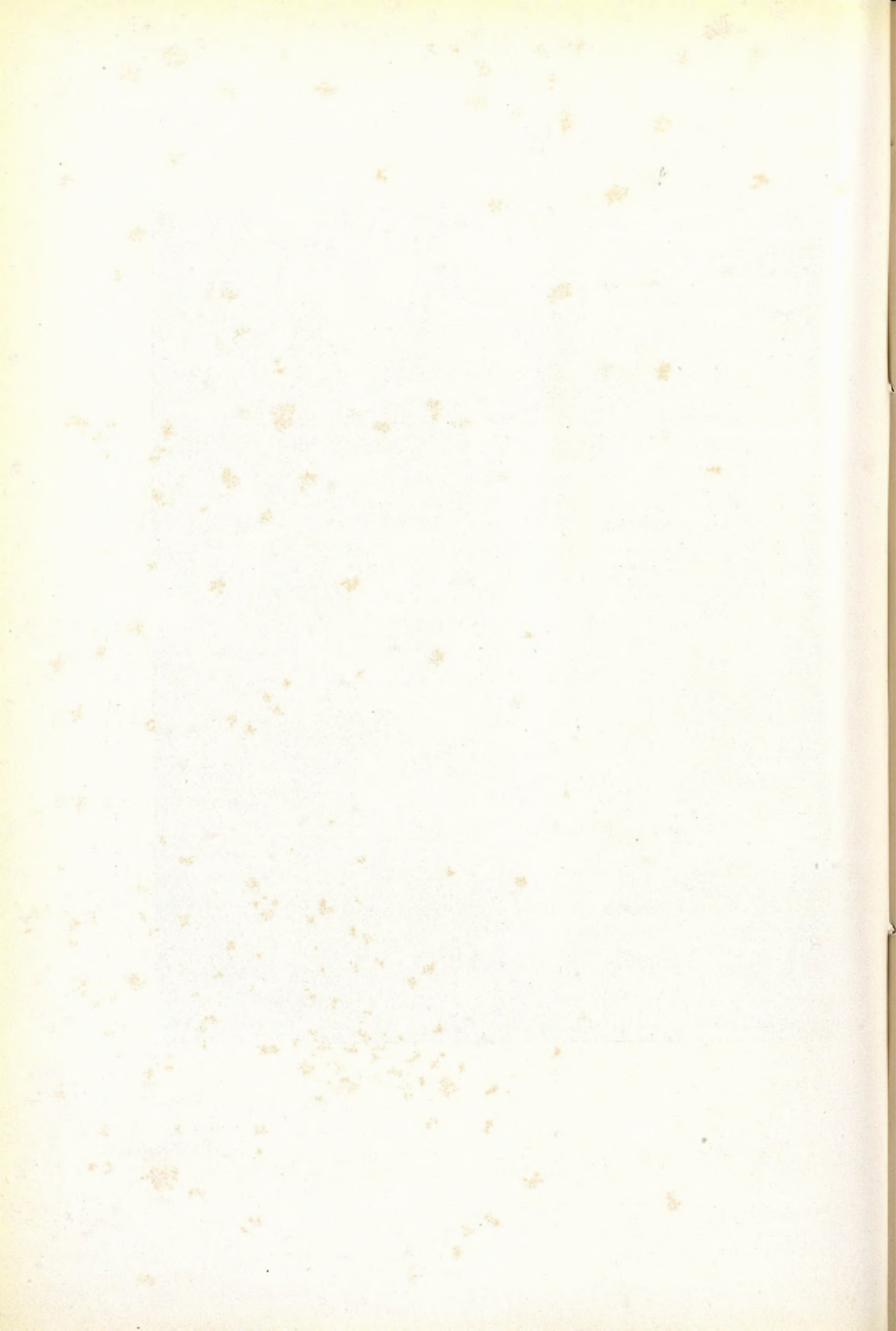
"La segona era un drama abassegador, deliquescent, d'aquelles pel·lícules italianes plenes de llangor i passió malaltissa. Uns magnífics jardins d'Itàlia em van absorbir l'atenció. El temps passà com una exhalació. La pel·lícula es trobava en el rovell de l'ou de l'idiili: feia una estoneta que els protagonistes no hi veien de cap ull, i moltes parelles dels espectadors els corejaven. Davant meu, una jove parella estava a punt de desmaiar-se. Al costat, un senyor vell restava enertat contemplant la pantalla. Més enllà unes senyoretetes es tocaven mútuament els colzes, cridant-se llur ja desperta atenció.

"El quintet feia un instant que havia callat per reprendre alè, i al mateix temps per deixar fruir millor, en el càlid silenci que dominava la sala, l'escena culminant de la pel·lícula.

"De sobte, el meu rellotge despertador va ressonar estridentment, com mai hauria sospitat, fent-se sentir com un crit d'indignació en mig d'aquell

PL. N.º XII. — DOMÈNEC CARLES: MARINA

silenci apassionat que ho envaïa tot. Prou premia jo el meu rellotge damunt de la cintura per ofegar l'esquellerinc; com més volia ofegar-lo, més es feia sentir; el meu cos semblava una caixa de ressonància. Tothom es girà verament indignat i amb aire agressiu. El promès del davant s'aixecà, disposat a agredir "l'autor de la broma", segons ell deia cridant. El senyor del costat, renegant com un oriol, em digué amb menyspreu: — Ja és massa gran!...

"Aquelles noies m'escometeren amb tota llur indignació: — Que el treuguin! Deu ésser un ximple!

"Me'n vaig veure un embull. Prou vaig provar de parar el rellotge; però amb l'esverament i la fosca, no ho encertava, i en canvi, en treure'l de la butxaca, ressonà amb més força encara. L'aldarull augmentà de tal manera que van encendre els llums quan tot just tenia el rellotge a les mans. M'era impossible dissimular, però hauria estat endebades, i qualsevol és capaç de fer entendre la veritat a un públic ple d'indignació.

"Com vaig poder, vaig sortir, no sense que els crits del públic i els acomodadors m'acompanyessin com si fos un malfactor o un infecte escandalós."

I el bon amic Marian anava contant a batzegades les seves trifulgues, mentre el seu pinzell matisava com ell sabia fer-ho el retrat que estava pintant. D'una cosa passàrem a una altra, i el temps corregué com un bé de Déu.

Quan vaig mirar el meu rellotge eren ja dos quarts d'una.

—Amic Marian: no havia de marxar abans de migdia?, li vaig dir.

—Sí, a tres quarts, perquè En Cels no m'esperaria. Però ja tinc el meu rellotge: no passi ànsia, em digué confiat.

—Oh! És que ja són dos quarts d'una, en el meu rellotge.

—Coi! Vol dir?, i amatent es tragué el seu atuell i restà astorat. Coi! S'ha parat!... Mai m'havia passat!...

—No es pot ésser massa previsor, amic; li diguí.

—Ai coi! No m'havia mai escapat el tren!..., insistia En Marian, refractari a admetre la fallida del seu rellotge.

En Màrius Aguilar ens contava també una anècdota fina i lleugera del nostre plorat amic. El Dr. Estillas que tant l'estimava l'hi havia contada.

—En Llavanera, digué, ha aconseguit un triomf. Abans de marxar a Itàlia es proposà pintar el retrat d'una veïna seva de Sant Gervasi. El seu promès s'hi oposava fermament. Però aquella xamosa xicota va deixar el promès i s'oferí seguidament al pintor per a la tela projectada.

Cal rendir un fervorós homenatge a les burgesetes de les afores que tenen un bocí de jardí i molt de cel per somiar, i que en mig de la prosa del seu pa quotidià, sempre esperant el promès que se les emporti, senten les seduccions de l'art i li sacrifiquen una mica de cor i si convé fins el promès.

L'anècdota del rei de Bèlgica, sobretot, és expressiva. Un dia llegí al diari que el rei de Bèlgica anava al Marroc en avió i pel camí que fan regu-

l'arment els avions del servei postal. Aquests avions passen precisament per sobre Lladó. El diari portava que es coneixeria l'aparell del rei perquè duia pintada a la part de sota les ales la bandera belga. Quan En Llavanera veié venir l'aparell pujà dalt d'una muntanya de sobre el poble i l'esperà. Quan el tingué a sobre es quadrà i saludà militarment mirant en l'aire. Us contava l'anècdota i per acabar us deia:

—Què vol que li digui? Vostè ho hauria fet perquè el rei s'ho mereixia...

La vida d'En Llavanera, plena de lluites i d'amargors, obeïa, amb tot i per damunt de tot, a una suprema idealitat: el seu art, la seva pintura, estrella d'Orient de la seva vida i a la qual anava seguint, cercant sempre una major perfecció, fins a trobar la plenitud que havia assolit.

Aquest seu suprem amor a l'art li havia servat, per damunt les dolors i les amargors de la seva vida familiar, un cor d'infant. Aquella seva puresa íntima, en topar amb les insinceritats del viure social, produïa un alè de salut, de vida sana, que desconcertava a la majoria, acostumada a respirar l'aviciat ambient de les grans urbs. L'esperit d'En Marian Llavanera, en enfrontar-se amb el nostre paisatge, devia produir forçosament aquella seva pintura sincera, clara i lluminosa; pintura verista, sense literatura ni abstraccions de cap mena; pintura tan empordanesa, que semblava pastada amb la nostra mateixa terra argilosa i amb el blau del nostre cel ventejat.

Fitorat ja per la malaltia que se l'ha emportat, el seu art excels havia assolit la suprema perfecció, talment com si el depauperament del seu cos es compensés amb l'afinació del seu esperit... I entre crisi i crisi del seu cor malparat, En Llavanera sentia, fins als seus darrers instants, el suprem gaudi d'estergir damunt les teles aquell seu art cada dia més subtil i més intens alhora.

Quan el vaig veure per darrera vegada llevat, el seu cos no era ja ombra d'aquell jove esportiu per al qual les lluites físiques eren jocs. Amb prou feines podia trascamar.

—Miri, em digué, demà marxo a Lourdes. Allí em posaré bé.

—I amb què hi va?

—Amb el meu automòbil; el menarà En Cels.

—Vol dir que no és una imprudència?, vaig insinuar-li.

—Fugi, home. Jo sé que allí em curaré..., digué resoltament i amb certa duresa.

—No es faci massa il·lusions, vaig dir-li. No tractant-se de malalties nervioses...

—Si vostè sabés els miracles que s'hi operen, no diria el que diu..., i els seus ulls adquirien per moments una ja perduda brillantor, i afegia: Vostè mateix vindrà a proclamar el miracle de la meva curació.

—Què més vull jo, vaig dir-li, i baixàrem al pati, vora l'eucaliptus on En Cels engrassava i untava tot el que convenia.

—Li ha entrat un furor religiós, em digué un familiar. Ell sempre ha estat creient, però ara ho demostra a tothora.

El viatge a Lourdes fou una tragèdia. Després de la seva immersió a la piscina, degueren refer-lo. Ja de retorn, en ésser a Foix, es creien que se'ls hi moria.

En trobar-se a casa, el repòs el féu reaccionar i li semblà que es curaria.

—Si, com espero, em curo aviat, he de reparar tots els mancaments de la meua vida. Legitimaré la meua situació familiar, em casaré per reparar les meves faltes... Sí... sí... i fins potser em faré monjo, deia a qui volia escoltar-lo.

Pobre amic! La treva fou curta... Va haver de casar-se a les portes de la mort. Entre les passions desfermades dels uns i les concupiscències dels altres, arribà a les seves hores darreres, no trobant ni a l'hora de la mort aquella pau familiar que tant havia ansiat i que hom deu desitjar a l'hora del trànsit.

El diumenge, dia 6 de novembre proppassat, En Josep Pla ens deia: —Fa temps que vaig prometre a En Llavanera que l'aniria a veure. Voleu venir-hi?

—Accepto. Precisament fa dies que no l'he vist ni n'he sabut res.

Disposats a passar una bona tarda, vàrem emprendre el camí de Lladó. La carretera serpenteja per entre les oliveres. Al fons, les muntanyes de la Mare de Déu del Mont i del Puig de Bassegoda tanquen l'horitzó. En arribar a Lladó, En Pla exclamà:

—Quin poble tan bonic! És ben bé el dels quadros d'En Llavanera.

Davant la façana daurada de Santa Maria, ens deturem uns instans, contemplant la seva bellesa imponderable.

—Mireu, aquí davant viu En Llavanera, dic a En Pla. Aquell finestral blau del segon pis dóna al taller...

Creuem la portalada que s'obre al pati silenciós. Al vestíbul de l'entrada, l'auto d'En Llavanera, polsós per recents viatges, ens suggereix uns comentaris.

—Es coneix que es passeja l'amic Llavanera..., dic jo.

Truquem a la porta del pis i ens rep l'esposa de l'amic:

—Ja ho veuen, exclama plorant. En Marian se'm mor...

Quedem esglaiats...

—Potser una crisi passatgera..., murmurem nosaltres.

El Dr. Estillas, coral amic d'En Llavanera, que l'estava cuidant de fa temps i que resta a l'espona del llit del malalt des de fa uns dies, ens dóna la terrible nova.

—La mort d'En Llavanera és imminent... No crec que allargui gaire.

El nostre astorament fa dir a l'esposa del volgut malalt:

—Que no en sabien res?

—Ni paraula, li responc. Figuri's, si n'haguéssim sabut quelcom del seu veritable estat, com no hauríem vingut...

El nostre aclaparament, davant l'horrible realitat, és complet.

Passen unes hores. L'espectre de la mort de l'amic volgut anega els ulls d'En Pla.

—Sortim un moment a fora?, ens demana el celebrat autor del *Viatge per Catalunya*.

Trescant per carrers i places, cerquem una mica de serenor per als nostres esperits trasbalsats.

Arreu no es parla de res més que de la mort imminent del pobre Llavanera... Paraules respectuoses, cordials, sobre l'amic caríssim, surten de totes les portes i finestres.

En tornar a can Llavanera, entrem uns breus instants a la cambra de l'amic moribund... En Llavanera pateix... pateix molt... La respiració és difícil... No ens coneix... Aquells seus ulls, en els quals brillà la guspira del geni, són velats ja per l'ombra del més enllà...

Eren les sis de la tarda quan sortíem de prop d'En Llavanera, després d'haver encaixat les nostres ànimes fins a l'eternitat.

A les deu de la nit, En Llavanera, aquell gran infant, home cordial, esperit pur, noble i gran artista, havia mort.

Després d'haver dinat, el dia dels funerals, vàrem pujar amb l'Iu Pascual i En Vayreda al taller del plorat amic. La tela inacabada de *Les noces de Canà*, muntada en el seu bastidor, partia l'ampla sala que En Llavanera s'havia fet construir expressament per pintar-hi la magna tela. Al seu costat, recolzada a l'ampit d'un finestral, romania dreta una tela fosca, emmarcada en una motllura daurada molt ordinària. A la tela hi havia una dona alta i esvelta embolcallada en un vistós mantó de Manila que ens en rememorava unes de *La Esfera* i del *Blanco y Negro*. Era un dels quadros que havíem tingut exposats feia onze anys, un dels seus primers quadros.

A un costat, al peu de l'ample finestral auriolat per l'eucaliptus que muntava a l'espai com la glòria d'En Llavanera, una motllura senzilla emmarcava un diploma: era el de les curses de bicicleta de Banyoles. Un xic més enllà, una taula, estultament mutilada per un fanatisme sacríleg, plorava la seva dissort.

La malaurada taula, les restes de la qual són aquí presents, era un dels pocs exemplars de composició que deixava En Llavanera i ens deia el que havia arribat a fer i més encara el que podia fer el plorat amic.

Carles Rahola, suara, des de *La Publicitat*, comentant aquesta lamentable facècia, deia:

En aquest cas, la destrucció és irreparable, car l'obra d'art, creada, potser, en un moment d'inspiració genial, no pot pas ésser reeditada com el llibre, del qual pot quedar algun exemplar escadusser.

¿Quan hi haurà entre nosaltres el grau de cultura suficient i la sensibilitat necessària per fer-nos estimar l'art en si, per damunt de tot altre interès, i evitar, per tant, aquest furor destructor?

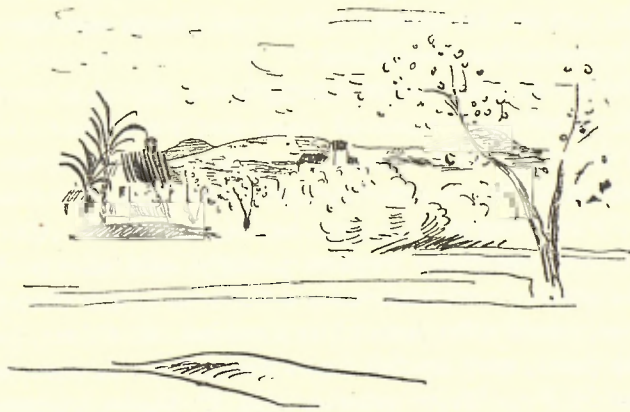
Allà dalt, en l'ample i avui desert taller de la casa pairal, niu de tantes il·lusions, font de tantes esperances esvaïdes, deixàrem la primera i la darrera tela d'En Llavanera, posades per l'atzar frec a frec; eren les fites flamejants d'una vida dolorosa com un etern infantar.

Sapiguem demostrar, amb l'eternal recordança del gran pintor empordanès, que Catalunya no és terra d'oblits i de desagraïments... i col·laborem amb la fervor de la nostra admiració a la consagració que Barcelona ha fet dels mèrits d'En Llavanera, adquirint per al seu museu la tela *La noia empordanesa*.

Els qui hem gaudit de l'amistat del pintor que hem intentat evocar, sabem com estaria de content si pogués veure aquesta seva darrera consagració amb la seva entrada al Museu de Barcelona, reconeixement unànime de la valor de la seva pintura.

Que aquella vida d'En Marian Llavanera, truncada en plena maduresa, vida de treball i esforç constant, ens encoratgi per viure lluitant per al conqueriment d'una major perfecció.

J. PUIG PUJADES

LL. MERCADER

NOTES SOBRE EL PAISATGE DE LA COMARCA D'ARTÀ

Els elements espirituals

LA Serra de Mallorca més que travessar l'illa la guarda de la tramuntana i enclou perquè no fugin les nostres coses més estimades. Un dia hi volà una cançó i quedà la serra consagrada; les tradicions gòtiques hi havien penjat abans el seu misteri. Quan la seva ossada gegantina es fica dins l'aigua, hi ha una torbadora eclosió de colors que inquieta el fons verdós i mòbil de la mar. Les seves transparències han incitat amb un encant de sirenes les provatures de les paletes més valentes. De fet l'anomenada de la serra mallorquina es troba estesa arreu del món.

També el pla ha trobat la seva cadenera cantadora: ametllerars, figuerals que donen belles ombres regalades, garrigues que mesclen sos aspres perfums a l'embat de la mar, molins que grinyolen, oronelles transhumants fidels al niu, abelles que pengen el seu buc a les persianes velles; tota la vida feïnera i endreçada de la pagesia mallorquina es reflecteix dins l'obra inspirada de la poetessa del pla, que ens ha donat a més a més l'única descripció sentimental que tenim de la nostra flora més humil.

Mes del llevant de l'illa, pesant d'antigor, tot just si es coneixen les Coves de l'Ermita. Adesiara hi passa un poeta com En Carner i ens deixa una visió fugissera del castell de Capdepera, o cisella ràpidament una teoria d'atletes artanènques fines i esveltes com tanagres, passejant, amb tranquila gràcia, per la carretera i inundant de rialles les hortes i quintanes. Altres poetes han intentat fixar la seva impressió d'aquest paisatge, mes sempre d'una manera ocasional i sense que realment intentessin una síntesi ni una descripció. L'única excepció és tal vegada la d'En Joan Lluís Estelrich, fill d'Artà, que descriví la contrada en una poesia molt sentida i que recorda, per la manera, la visió de l'illa des del cim del Puig Major que ens deixà En Mateu Obrador.

Com sigui que el meu propòsit és simplement cridar l'atenció del lector sobre aquesta comarca poc coneguda, em limitaré aquí a retreure la impressió fragmentària de dos dels més grans dels nostres escriptors: En Miquel dels Sants Oliver i En Costa i Llobera, per entrar de seguida a exposar el que crec característic del llevant de Mallorca i més concretament, en aquestes primeres notes, del terme d'Artà.

L'any 1894 hi passà una excursió romàntica. En Miquel S. Oliver, Albèniz, Noguera, Fernández Arbós, Uetam, Gàlvez, Rubio... Anaven a interpretar o a escoltar dins les Coves d'Artà l'*adagio* del quartet en la menor de Schumann i un altre *adagio* de Schubert. Mes, el paisatge què els digué? Evidentment, tractant-se d'esperits tan selectes, que els parlà, encara que de les seves impressions sols sabem el que escriví N'Oliver, que fou el cronista retardat d'aquella peregrinació: notes breus i una mica vagues. És natural que en redactar-les — quinze anys després — tingués més viva la impressió de la música escoltada que la del paisatge vist. P'logueren, ens diu, damunt d'aquells peregrins "les aigües lustrals de la purificació anegades les seves ànimes dins aquell Leteu d'íntima dolçura". En sortir de les coves, després del concert ultra-romàntic, es comprèn que no tinguessin ulls per al panorama, amarada llur ànima de l'estupor inconfusible de les impressions rebudes dins la pregona fosca de les coves. Mes abans del concert sí que notaren que tan aviat com se surt de Manacor el panorama canvia totalment. "Hi ha allà, escriví N'Oliver, quelcom d'escocès, de celta, d'alzinars druídics, de landes dormides en el silenci dels segles. A alguna cosa es deu que sovintegi per allà el dolmen a l'ombra dels arbres millenaris que creixen distanciats com si esperessin les processons sacerdotals dels sacrificis, o la remor bèlica de les assemblees o dels camps de Mars; sembla que la soledat parli de remors de multituds remotes, de cultes terribles que defensen encara les alzines corpulentes amb el terror prestigiós de les coses inviolables i sagrades." Segurament que N'Oliver escriví això suggestionat per la lectura de *La deixa del geni grec*. És cert que si el talaiot no blanqueja arran del camí, no està gaire enfora, i els alzinars que el protegeixen el deixen prou endevinar. Altres marques de civilitzacions més acostades al nostre temps deixaren la seva empremta inesborrable per aquella ruta. La mateixa carretera que seguien passa, per exemple, per Son Peretó, de la basílica del qual tenim els bellíssims mosaics que estotja avui el Museu de Manacor, penyora gravada per la vitalitat de Roma damunt els camps amarats per les colònies gregues.

No és estrany, però, que tant En Costa com N'Oliver es sentissin influïts pel pas d'aquells pobles antiquíssims que bastiren els vells clapers "damunt la terra pel diluvi blana", el vell claper que mira passar "les races com onades — del temps en la corrent — immòbil com la roca". La fascinació d'aquells pobles primitius s'infiltra, vulgues que no, dins els esperits que travessen aquella comarca com si la història llur els pogués influir disposada en horitzons superposats i visibles; no debades hi deixaren el seu rastre, avui encara misteriosos, aquelles generacions prehistòriques mallorquines. Aquesta fascinació es deu segurament a les profundes diferències existents entre aquells pobles i els que els succeïren en l'estratigrafia històrica excitada pel desconeixement relatiu en què ens trobem respecte de les seves característiques cabdals. Quina esfínx misteriosa ens crida des de la fosca del temps? ¿Què té a veure l'antigor de la civilització romana, a què abans fèiem al·lusió,

contrastada amb la dels talaiots i clapers abundosos dins els termes d'Artà?

Vell eres ja quan sa paret primera
 alçava aquí el romà,
 hi ha mil anys que sa morta polseguera
 a tos peus la ventada arrossegà...

En Costa i Llobera, que s'anomenà a si mateix transmissor de l'ànima poètica de Mallorca, no podia prescindir d'aquestes arrels antiquíssimes del nostre arbre poètic, i dins el llevant de l'illa posà l'acció de *La deixa del geni grec* que cap altre comarca mallorquina no li hagués pogut inspirar.

Aquí on sembla que el temps ja no fa via
 pren millor sa volada l'esperit!

I quina volada la del mestre! "*La deixa del geni grec*, diu En Maragall, enclou un sentiment gran, reposat en els segles; un repòs ple de sentit. La grandiositat és allò que caracteritza aquest poema. La seva forma austera i dolça és com l'encarnació del seu assumpte, és a dir, la vida de l'esperit grec en el món català catòlic." En Maragall amb la seva intuïció crítica diu unes paraules que poden definir un aspecte del paisatge artanenc, perquè En Costa, encara que colloqui el seu poema dins la comarca d'Artà, no en fa cap descripció. La terra que trepitgen Melasigeni i Nureduna, l'aire que respiren, el ramatge de les sagrades alzines socarrat per les flames fatídiques dels sacrificis, l'alzina mare, símbol de la tribu i de sa llibertat rendint les mortes branques damunt la morta gent, el camí de roques passant entre pins que seguia silenciosa la tribu portant lligat entre guerrers l'harmonios rapsoda cap a la penya brava del Cap Vermell amb el flanc obert per l'horrenda arcada; la sortida plena d'emoció de Melasigeni i Nureduna cap a la llum incerta, blavosa i moradencia del cel crepuscular; el comiat que trencava l'amor inexpressada; Nureduna soliu a la punta de la marina veient bogar el rapsoda cap a la llibertat; tot es mou dins un escenari que el lector endevina. La visió que es va formant de la contrada d'Artà prové, com és natural, de l'emoció que el vers d'En Costa li comunica i és En Maragall que com a tal lector diu paraules definidores del paisatge: en efecte, col·locats davant el paisatge d'Artà, imperceptiblement li apliquem les paraules que digué Maragall del poema: gran, reposat en els segles, un repòs ple de sentit. Sense voler, quasi, parlem de la forma austera i dolça d'aquells turons i pujols, dolça per la suavitat del seu contorn, austera per la color (olivars, alzinars) i tot vivint amb claredat, bellesa i religiositat.

Amb tota intenció he volgut començar aquestes notes, materials per un estudi de més volada, recordant les paraules de dos dels nostres millors poetes que sentiren el que diu la història del paisatge artanenc en son començ. Ja sé que no sempre la història del paisatge es confon amb la història de

l'home, mes és digne d'ésser notat com tot just iniciats els estudis de la prehistòria d'Artà les ànimes més sensibles no es poden ja sostroure al pas misteriós d'aquells pobles que gairebé desconeixem; realment sembla que suri dins l'aire el rastre mai esvaït dels pobladors primers; es pressent la seva grandesa i la seva tragèdia plasmada en les muntanyes i les valls llevantines. L'empremta que hi deixaren és tan forta que ningú que per allà passi amb els ulls oberts no sabrà prescindir-ne. És una vertadera llàstima que els arqueòlegs i prehistoriadors no hagin esmerçat més temps per aquella comarca. No són solament els talaiots les restes més antigues que per Artà han quedat. Quantes de cavernes i avencs hi ha sense explorar, amb mostres de civilitzacions antiquíssimes! I no tan sols per la marina que s'estén més enllà del Coll de Morell, per Sa Canova, Son Marí, Son Serra, etc., sinó arran mateix de la vila d'Artà. Per exemple, a la possessió dita Sa Cova hi ha un coval grandíols on a flor de terra s'han trobat bastons de comandament d'ivori, polseres i altres objectes de bronze. Quantíssims documents no esperen allà la mà amorosa i sàvia que vulgui extreure aquell tresor intacte. Aquestes investigacions, juntament amb els estudis geològics començats sistemàticament fa pocs anys, ens han d'ajudar força a comprendre l'ànima del paisatge d'aquesta contrada.

Per l'alta solitud dels cims, per les almantes dels olivars, per la temerosa foscúria dels pinars i alzinars on creixen mates com arbres, romanins, arboceres i xipells gegants, vaga errívol el record dels primers pobladors; mes pel conradís, per l'alou, aquests records foren foragitats de bona hora. Mai no es podrà reclamar com per aquí amb tanta veritat la paternitat de Roma que recordava En Costa i Llobera per Mallorca. Com tota l'illa, Artà "guarda en ses terres per llavor de glòria cendra romana". Dins la mateixa vila no es pot remoure la terra sense trobar testos, monedes, tombes que parlen del geni romà, com per exemple les belles mostres que guarda el Museu de la Caixa rural d'Artà.

A Roma es deu probablement un canvi parcial dins el paisatge. Ignorem si els pobles que bastiren els talaiots eren conradors o pastors, mes Artà, part de l'Imperi romà, fou amb tota seguretat agrícola i aquesta manera d'ésser comunicà al país un nou canvi, al manco parcial, dant-li el seu aire de pagesia que encara conserva. Car, com molt bé ha dit Spengler, "el que cava i conrea la terra no pretén saquejar la naturalesa, sinó transformar-la; plantar no significa canviar sinó produir; per produir l'home mateix es torna planta, això és, pagès arrelant dins el camp cultivat. La naturalesa hostil es fa amiga; la terra ja és ara la terra mare".

I com les figures que es mouen dins un paisatge en són part principalíssima, aquest nou element li infongué un segell per ara definitiu: el camp en la seva accepció més pura; la possessió amb els casals clavats dins els segles com un arbre, immòbils davant el passar dels temps; el nucli de cases, l'alqueria i possiblement també el llogarret o el poble primitiu.

El paisatge té ja el senyal que hi posa la combinació dels dos elements esmentats: per una banda la boscúria guardant l'eco de les processons sacerdotals d'un culte misteriós, i per l'altra la casa pagesa on els déus familiars eren rectors i consellers de les feines del camp.

Mes aleshores arribà el cristianisme a foragitar a son torn els lars i penates familiars. Chesterton ens explica en *L'home perdurable* el simbolisme dels pastors presents al primer Nadal, i aquesta explicació es pot fer extensiva a l'entrada del cristianisme dins totes les pagesies romanes. "Els homes del poble, diu, com els pastors, els homes de la tradició popular, havien estat arreu els creadors de mitologies. Eren ells els que havien sentit més directament, sense el més lleu obstacle o refredament produïts per la filosofia o pels cultes corromputs de la civilització, la seva necessitat; les imatges eren una mena de recerca; les vagues visions i llums temptadores i fascinants de quelcom mig humà que es troba en la natura; la muda significança de les estacions i dels indrets determinats. Eren els que havien comprès millor que l'ànima d'un paisatge era una història i que l'ànima d'una història és una personalitat. Però el racionalisme ja havia començat a corrompre aquells tresors verament irracionals encara que imaginatius dels pagesos, d'igual manera que l'esclavitud sistemàtica havia devorat el pagès arrabassant-lo a la llar. Damunt aquelles pagesies queia arreu una ombra i un crepuscle de desengany a l'hora en què aquell grapat d'homes descobrí el que cercava. Per totes bandes tret d'allí l'Arcàdia s'esvaïa dins el bosc. Pan era mort i els pastors dispersos com ovelles. I encara que cap home no ho sabés s'atansava l'hora en què s'havien d'arrodonir i acomplir-se totes les coses; i encara que cap home no el sentís, hi havia un crit llunyà d'una llengua ignorada sobre l'alta solitud de les muntanyes." Havia arribada l'hora del compliment de la profecia de Nureduna proclamada des de l'entrada de les Coves d'Artà.

Aquest nou element diví informarà des d'ara i marcarà amb un signe perennal el paisatge i en contemplar-lo no ens podem negar a la seva dolça i certíssima suggestió. En el temps de la seva entrada, Virgili acabava de cantar la glòria i la bellesa d'Itàlia, la grandesa de Roma, mes des d'ara ningú no sabrà cantar la pagesia mallorquina sense posar esment a l'esperit cristià. Quan un dels nostres poetes, En Llorenç Riber, traduí el gran poema virgilià no pogué fer omissió en els versos liminars que encapçalen la traducció d'aquest nou caire de la nostra terra:

Mes, les desertes pagesies nostres,
perquè una verge devingué partera,
tenen un surt august que no tenia
el silenci verdós de les planúries
etrusques, plenes de vacades lentes,
tonent l'herba del pasturatge, alloure.

En mon camí d'errant passava l'*àngelus*
amb àgils peus d'argent damunt ma testa
i anava a dir al segador: Aixeca't,
i anava a dir al pastor: Surt a pastura,
i deia a l'hortelà: Tanca la síquia
que a bastament les prades ja begueren.

Nou caràcter que corre a confondre's amb els altres, a modificar-los, com havia de modificar tot el món i tots els homes, però és massa important perquè el puguem tractar a correu i l'haurem de deixar per una altra ocasió.

* * *

Potser algú trobarà que els caràcters fins ara estudiats, o millor dit, esmentats ràpidament, no són privatis de la comarca d'Artà. És cert; mes tampoc ho són els terrenys juràssics o triàsics i ningú no podrà eliminar-los en descriure l'estructura geològica d'aquella comarca. No oblidem que els elements més o manco universals poden comunicar un caràcter particular als pobles que, en assimilar-los, ho fan d'una manera especialíssima. No és debades que per als poetes més moderns, Rilke, per exemple, tots els esdeveniments exteriors sota el cel i sobre la terra no signifiquen sinó color i moviment, mentre que el que afecta a l'ànima, el que madura lentament en la sang és el que afirma la pròpia personalitat. Així quan un pintor o un poeta ens voldrà descriure un paisatge no tindrà més remei que identificar-se amb el sentiment immediat i profund de l'universal que deixà la seva marca dins aquell paisatge. Únicament les causes ens poden explicar l'efecte. Un paisatge ens commou tant pels seus elements formals com pels espirituals, i ambdós solen anar en perfecta concordança. Al nostre temps no podem mirar més que d'una manera intel·lectual un paisatge que s'infiltri en la nostra ànima, i el sentiment que resulti de la contemplació serà sempre la resultant dels fets acumulats per la nostra experiència; serà la concreció de tots els sediments dipositats per la humanitat en son llarg camí, talment com el fi de la geologia, per mantenir-nos dins l'exemple posat, és preveure la successió de capes o terrenys que ens explicaran llur història, els paisatges exerciran damunt de nosaltres, conscientment o inconscientment, una emoció diversa segons els elements humans que incloguin. La impressió sentimental d'aquests sediments és innegable. Ja ho hem vist, per posar-los de manifest no ens ha calgut més que recordar les paraules dels nostres poetes col·locats amb els ulls oberts i atents davant el paisatge d'Artà; el repàs dels elements espirituals és imprescindible si volem intentar una visió sintètica del conjunt; ens podem emocionar per sa bellesa formal, mes sols entendrem la nostra emoció si la disgreguem en un anàlisi minuciós i conscient. En passar pels comellars d'Artà o en escalar els seus cims, en resseguir sa costa alterosa, a tot arreu ens hem de sentir còmplices per una modalitat especial del repòs, d'un repòs

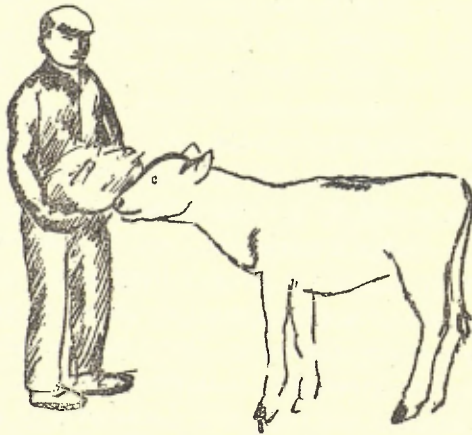
ple de sentit, que se'ns entra pit endins; mes sols l'ànima vigilant serà capaç d'apreciar-lo; sols qui entén les febres de la lluita sap per contrast el valor del repòs.

Tot quant hem vist fins ara implica un cert fons de religiositat, que s'accentuà en establir-se definitivament el cristianisme dins aquesta contrada, i és potser degut a això que el paisatge d'Artà no s'entrega fàcilment. La llum fascinant de la Serra de Mallorca pren dins el llevant de l'illa, especialment terra endins, suavitats i dolçors insospitades; aquella llum frenètica i sensual queda per aquí com a cernuda. No sé si ho fan les ombres de les muntanyes o la color de les arbredes. Els olivars, tan abundosos per aquest terme, hi posen el seu matís delicat verd i blanc com a

dosser sagrat d'eternitat serena.

I l'ànima inquieta dins aquella gran quietud desitja volar dins el cel clar per assaborir el glop d'eternitat que li arriba.

JOSEP SUREDA BLANES

J. SUNYER

NOTES I COMENTARIS

LITERATURA GENERAL

■■■■■ EL CAMÍ DE LA UNITAT CRISTIANA

Amb aquest mateix subtítol ha publicat, no fa gaires setmanes, el menoret caputxí P. Antoni Maria de Barcelona un opuscle interessantíssim, breu per la seva extensió, densíssim i massís, però, en el seu contingut, que tracta d'aquest apassionant afer.

El P. Miquel d'Esplugues, anomenem-lo així senzillament — hi ha noms que per ells mateixos s'auriolen — el prologa amb unes pàgines magnífiques rubletes, no cal dir-ho, d'un sentit cristianíssim i d'una lògica contundent, espurnejada d'una punta de ironia finíssima molt nostra.

Aquest llibre ha vingut, com diu la saviesa popular, com anell al dit. Val a dir que en aquesta qüestió, d'un interès tan directe per als fidels romans, estàvem gairebé a les beceroles. Havíem sentit a parlar de determinades converses, de la Conferència de Lausana, de Lord Halifax i del Cardenal Mercier; no havíem, però, copsat el veritable sentit de tot això. Ha calgut que un esperit selecte i un home intel·ligent ens fes a tots aquesta gràcia de caritat, que tant haurem d'agrair-li. D'ara endavant podrem situar-nos, i aquesta qüestió palpitant que podia devenir, i que de fet havia ja devingut, una cosa equívoca i plena de nebulositats, se'ns presenta ja, després de l'atenta lectura del llibre que comentem, com una qüestió claríssima i transparent, plena d'una lògica formidable, naturalíssima i incontrovertible.

Aquest magnífic estudi sobre el pancristianisme i l'Església Catòlica deuria ésser — no sé si ho ha estat — àvidament, goludament llegit per tots els catalans, com una font documentadíssima de doctrines que han d'interessar-nos fortament. Àdhuc per aquelles persones al marge d'una confessió religiosa, preocupades però per aquests temes d'alta espiritualitat, el llibre alludit té un interès màxim que no es pot defugir.

El millor comentari que podríem fer fóra una fervorosa recomanació de la seva lectura. Àdhuc ens fa l'efecte que unes lectures collectives — sistema no gaire emprat a casa nostra i que judiquem de la més alta eficàcia —, foren força convenients. Així el nostre poble, en la seva més àmplia i liberal accepció, coneixeria l'estat i els antecedents d'una pila de qüestions interessantíssimes, i, concretant-nos ara al nostre cas, d'aquesta magna qüestió de la qual no pot desinteressar-se. Justament ara que amb un entusiasme i un fervor ben significatius acaba de retre a l'illustre representant del Sant Pare de Roma, les proves més cordials i afectuoses del seu respecte, en el decurs del seu sojorn per terres de Catalunya.

Si ens arriscàvem a parlar més del llibre cauríem certament en la temptació d'anar-lo transcrivint tot ell punt per punt. Tant és de sucós i tan plenes de sentit són totes les seves pàgines. L'exposició colpidora dels orígens i temps primitius de l'Església cristiana, la patètica desfílada dels cismes i heretgies amb què conscientment o inconscientment s'ha pretès dividir-la, la presentació crua per bé que justíssima de les dissidències orientals i de l'eixorc protestantisme, són altres tants capítols d'un interès vivíssim que no us deixen apartar l'atenció un sol moment i, tot emprant una frase vulgar, és un llibre que el devoreu.

Hi ha i tot passatges en què — l'autor sabrà perdonar-me aquesta afirmació en gràcia a la bona voluntat que la inspira — a l'interès viu i fonamental de la història s'ajunta el picant de la novella.

Té raó l'illustre apologista del Pobriçó quan en el pròleg referit ens presenta el seu germà com home dotat per al conreu de múltiples disciplines i en dir-nos que sobresurt entre elles la de l'escriptor i fa bé d'aconsellar-li que s'hi decanti i ens enllamineixi amb els fruits saborosos de la seva collita.

Aquest tema de la unió de les Esglésies cristianes és per a mi d'un interès i d'una suggestió tota particular. Per aquest motiu m'he decidit, i els lectors excusaran la meua gosadia, a fer aquest modestíssim comentari. Dol tant, en trobar-se en terres cristianes però no catòliques, comprovar l'existència de tants milers de germans nostres en la Fe, separats, però, del recer de la materna Església romana per qüestions que poden semblar aparentment de pura fórmula, que tanmateix, però, ben estudiades, contenen diferències bàsiques inadmissibles. Tot i això no poden deixar d'anomenar-se cristians, talment els descendents de nobilíssima família enfangats en una miserable decadència no poden desèixer-se del seu estat de postració, tot conservant, però, els senyals de llur heràldica gloriosa.

La caritat, que és la pedra de toc i la clau de volta de la nostra religió, llavors ens hi decanta naturalment i ens sobten uns desigs fervents de veure el retorn a la cleda única i veritable de tots els ramats que pasturen per les prades resseques de l'heretgia.

L'origen tèrbol dels cismes cristians, imposició dels interessos de l'Estat sobre els de l'Església, vanitats inconfessables, o cobejances intolerables, ens són presentats en el llibre que comentem d'una faisó neta i contundent. És per això que dol més encara el constatar que persones d'indubtable bona fe combreguen amb l'error per manca de coneixença de la veritat.

Si l'Església catòlica tingués la llibertat suficient per tal de predicar equànimement la seva doctrina en els països dissidents, el retorn d'aquests pobles a la fe fóra sens dubte un fenomen naturalíssim, talment el desglaç de les blanques congestes en venir les primeres tebiors de la primavera.

Restarien al marge tan sols els intrigants, els interessats, els qui de la separació catòlica fan un instrument de les seves cobejances. És clar que d'aquests n'hi ha molts més dels que ens creiem. Poc podíem sospitar que haguessin arribat a un tal grau de cinisme i de depravació moral algunes de les més altes representacions de la jerarquia sacerdotal dels cismàtics!

Vàrem començar a llegir aquest llibre del P. Antoni amb el vehement desig de trobar-hi una esperança, si més no, de possibles i mediates realitzacions, ho confessem ingènuament. En aquest sentit, però, hem sortit decebuts després de la seva lectura. Altrament, cal fer-ho constar així, i és per aquest motiu més que per cap altre que ens hem vist gairebé obligats moralment al comentari, la seva dialèctica poderosa ens ha convençut del tot. Roma ha parlat, i les paraules de l'encíclica, que l'Església no pot entrar en componendes, donen, al nostre parer,

el to a tota aquesta qüestió. I vertaderament aquest altíssim afer espiritual, llevat potser d'algunes rares excepcions, ha estat enfocat, millor diriem desenfocat, a base del regateig i de l'habilitat. Contra això, l'Església, administradora i dipositària del tresor doctrinal del Crist, no pot sinó mostrar-se intransigent i contrària. No es tracta de discutir ni d'afluïxar ni d'estirar. És qüestió únicament d'un bell retorn incondicionat. No és pas l'Església romana la que ha alterat els seus dogmes. Ben al contrari, ella ha mantingut bimillenàriament l'eternitat esplendorosa del seu credo i és justament contra això que han protestat els innovadors.

És clar, però, que la dificultat, tot i no ésser insuperable, d'aquest retorn produeix en tot esperit sensible un punt de desolació. Com diu el nostre autor amb frase justíssima, "És cosa ben dolorosa l'haver de refusar una mà que s'allarga amb angoixa quan hi ha el desig de retenir-la per a sempre". Aquesta és una de les sensacions — agredolç punyent — que sentim en acabar de llegir aquest notabilíssim estudi. Sempre però, i en tot moment, repetim-ho, sentim ben ferma la posició del catolicisme en la no participació fins avui en els treballs dels unionistes pancristians.

Recordem ara, a propòsit de ço que venim comentant, una anècdota ben escaient de la qual vàrem ésser testimonis i actors ara fa un parell d'anys.

Sojornàvem per unes setmanes en terres de Normandia, no gaire lluny del famós Mont Saint-Michel, el gran monestir feudal de França, el nom del qual ja de temps ens atreïa amb una rara suggestió. Aprofitant l'avinentesa que se'ns ofería, decidírem visitar-lo i combinàrem l'excursió amb un jove i intelligent sacerdot belga, professor en un col·legi brussel·lès. Deixeu-me repetir quelcom del que en aquella ocasió vàreig escriure a propòsit d'aquesta visita. Travessàrem en l'espai de dues hores i mitja la plana de Normandia en suau inclinació cap a la mar. El dia era gris i rúfol i els verds de les prades xopes de rosada prenién, dessota la grisor perlejada del cel, una tendra qualitat d'esmalt. Passàrem per una munió de vilatges de cases baixes i allargades i de teulades rogenques. A mida que ens acostàvem a la costa, les cases devenien més aclofades i les teulades no eren roges ni lluentes, sinó d'una espessor d'herba atapeïda com les barraques valencianes. Lluny encara de la mar la veïem brillar de sobte com una cinta de seda en l'horitzó. I en un revolt de carretera, a la nostra dreta mirant a Ponent, ens aparegué mig esfumada entre les boires finíssimes la silueta inconfusible del Mont. Per uns moments la pluja del cel interposà entre nosaltres i ell una cortina d'aigua, i quan al cap d'uns minuts el sol, joguinejant entre els núvols, féu de nou l'ullet, se'ns presentà enfront nostre com una màgica aparició, majestuós, ferm i immovible, assentat sobre la roca viva, l'illot del Mont Saint-Michel, amb la seva munió de cases com de joguina, assegurades sota el seu recer, amb les teulades, murs, contraforts i agulles afiligrades, tot circumdat d'un cinzell de muralles que el volten i situat en el començament d'un sorral inacabable d'arenas finíssimes i resplendents de la salina, creuades ací i allà per unes llenques d'aigua de color terrós. En aquells moments el Mont Saint-Michel amb la seva silueta agudíssima — gemma gegantina i misteriosament evocadora — se'ns presentava com una mena de piràmide cristiana, monjoia venerable de passades civilitzacions.

No escauria pas al nostre intent l'estendre'ns ara en la descripció de les meravelles artístiques d'aquesta fortalesa-monestir, ni d'explicar l'espectacle imponent de la mar que en els dies dels plenilunis arriba d'una vintena de quilòmetres lluny, i per espai d'unes hores, reculant després vers l'Atlàntic, envolta amb les seves onades el Mont convertit circumstancialment en una illa d'encantament.

Acabada la visita del monestir, no sabem ben bé com, ens trobàrem isolats

i separats de la resta dels visitants el meu company i jo, en un dels terradets més alts; gairebé tocant amb la mà la gòtica estàtua de Sant Miquel que d'una faïso inversemblant corona amb gosada ardidesa la fletxa altíssima del monestir.

El vent feia allà dalt uns bufaruts fortíssims i ens calgué arrecerar-nos en un dels contraforts — veritables brodats de pedreria — i ens era necessari esperar que una altra tanda de visitants ens obrís les portes de l'escala de cargol, buidada dintre del mur, per on havíem pujat.

Distrets en la contemplació del magnífic punt de vista, havíem romàs tancats allà dalt. No estàvem, però, sols com de primer antuvi sospitàvem. Una altra persona ens feia companyia. De seguida vàrem veure que es tractava d'un pastor protestant. Ens saludàrem. Era un nordamericà vingut a Europa en viatge d'estudis. Alt, eixut de carns, jove encara, amb negra americana tancada, coll blanc rodó i una mena de capell entre la teula i el bombí. Bescanviàrem uns mots. El moment era bellíssim. El dia que havia estat grisenc i plujós s'aclaria insòlitàment a l'hora de la posta. Un contrallun daurat inundava de claror tot el ponent i unes ditades de groc es posaven sobre la pàtina de les pedres. La mar arribava tota adalerada fins a tocar el gran cinyell de pedra de la fortalesa.

No feia pas mitja hora que encara era com una ratlla incerta en l'horitzó. Dintre uns minuts el Mont seria circumdat per ella totalment.

Fins que mitja nit passada les aigües s'entornen altra vegada atretes i aixecades per la màgica força del pleniluni. El moment era d'una suggestió vivíssima. Una campana invisible tocava l'oració del capvespre i a un centenar de metres dessota nostre un vol innombrable de gavines juguinejaven damunt les aigües i xisclaven estranyament. No ens dolgué pas la nostra distracció. Fruïrem de debò i en separar-nos, en arribar la darrera colla de visitants, el nostre company el pastor, llevant-se el capell, allargà la mà al sacerdot catòlic i amb certa majestat i amb una mica de tremolor en la veu li digué tot encaixant fortament: "Per la unió de les Esglésies cristianes". L'encaixada va ésser cordialment corresposta; jo m'hi vaig associar, i confesso que em vaig sentir commogut.

La mar que ja ens voltava venint de les immenses planúries atlàntiques justament del costat de l'Anglaterra, se'm va llavors imaginar com una imatge simbòlica del retorn cobejat de l'anglicanisme al si amorós de la Comunió romana i semblava que l'Arcàngel des de dalt del seu pinacle contemplava el triomf de la seva missió.

En acabar de llegir el llibre del P. Antoni, ens adonem com no és tan fàcil ni planer aquest retorn i com tal vegada és convenient que sigui així:

Cal, gairebé sempre, malfiar-se de les improvisacions. Quina perdurabilitat la de l'estalactita gegant formada multiseccularment per l'acció, lentíssima però constant, de la gota d'aigua, i quina impressió de fragilitat contràriament la del pompós edifici de ciment armat aixecat en quatre dies per tal de solemnitzar un certamen internacional.

Les catedrals gòtiques, les nostres il·lustres executòries, han estat també l'obra de moltes generacions. El nostre sant arquitecte Gaudí volia que les almoines per la Casa de Déu que anava bastint, afluïssin a poc a poc ininterrompudes, i se les estimava més que no pas el possible do aparament d'un multimilionari desproveït del veritable sentit cristià.

A la perennitat indiscutible de l'Església més li escau el retorn individual de protestants i cismàtics, ben sincer, ben lleial, ben convençut, que no pas el retorn col·lectiu, l'aportació en massa diriem de tot un poble en virtut d'unes hàbils negociacions. Això podria constituir un espectacle teatral per a omplir grans editorials periodístiques i prou.

Aquell retorn individual pot, però, intensificar-se, i de fet les estadístiques prou assenyalen i confirmen aquest increment. És una aportació constant, ininterrompuda, de cada dia i de cada hora. La resta no té importància. Com diu l'autor del llibre que atrevidament hem comentat, l'Església no porta pressa per tal com vol fer bé les coses. No li ve d'un any perquè compta amb l'eternitat.

Altrament segons Lloyd George, testimoni ben imparcial, l'única confessió religiosa que no ha sofert minva en el fervor dels seus fidels és l'Església catòlica, i una bona part de l'anglicanisme tendeix, cada dia més, cap a una interpretació podríem dir més catòlica del seu ritual.

Per resumir crec que cal situar-nos així: Tenir i sostenir l'ideal cristià del retorn a Roma dels dissidents; al mateix temps, però, no impacientar-se gens ni mica.

I emprar per a la consecució d'aquest afer transcendental, no pas l'habilitat i la diplomàcia, eines oscades i rovellades, sinó els instruments inatacables, no caducats encara, de la persuasió, de la pregària i de l'exemple. — A. MARTÍ MONTEYS.

■■■■■ CARLES SINDREU I PONS: *RADIACIONS I POEMES*

Dintre la nostra activitat literària, un llibre de debutant que sigui agosarat i audaciós és una cosa que cal assenyalar. Ens sembla un vertader refrescant.

Diríeu que la mandra o la inèpcia regeix la major part dels nostres llibres nous. Quatre motllos rescalfats, tres llocs comuns rebregats i dos sonets que ja havíeu llegit en un altre autor.

Una mica de vaitot, doncs, és una cosa que ens allibera. Ara que l'audàcia i la gosadia, massa vegades també, són la resultant d'un temperament incultivat i pobre.

Però quan dintre d'aquesta audàcia batega una vertadera joventut, quan per dintre d'aquesta gosadia es veu una sinceritat, el llibre puja de to i cal rebre'l — a despit dels possibles defectes — amb les canonades de reglament.

Aquesta joventut i aquesta sinceritat ens semblen les característiques essencials de les *Radiacions* de Carles Sindreu.

Vet ací un xicot — en el millor sentit d'aquesta paraula — que viu sense orgull en una mena d'isolament i que no escriu per professió i que es despenja amb un llibre palpitant de lirisme i que ha estat escrit no per matar l'estona sinó per no perdre trossos de la seva sensibilitat que les coses de la ciutat i del paisatge li esfilagarsen i li arrenquen.

Radiacions són dites curtes escrites en una prosa àgil, clara, despreocupada. Són impressions ràpides, una mica inconscients, d'un escarbat a la nit, d'un parell de cargols sota l'ensiam, d'un tramviare en ple dia o una dama emprovant vestits.

És un d'aquells llibres que tenen la virtut d'exasperar els parents de l'autor i els coneguts de la família; perquè hom s'adona que l'escriptor parla de coses massa vulgars o massa insignificants; s'adona d'això, però no veu que totes aquelles coses les ha tingut davant del nas mesos i mesos i no les ha vist fins que una fina sensibilitat aliena les hi ha ensenyat.

És un gènere literari — no prou cultivat entre nosaltres — exposat a molts perills. Per exemple el perill de l'excés de subjectivisme; un hom diu allò que *només* pot comprendre ell mateix.

El perill de la insinceritat; un hom diu una cosa que *només* li sembla però que no l'ha sentida mai.

El perill de l'alambicament; un hom diu una cosa que *només* pot trobar després d'un veritable masoquisme cerebral.

I ens sembla que de cap d'aquestes coses no pateix el llibre de Carles Sindreu. Diríeu que l'autor arriba a dir tot el que diu a través d'una gran sinceritat, a través d'una gran comprensió. Cert que potser en diu massa, cert que a vegades més hauria valgut callar i que fins en algun moment s'ha encarat amb els objectes no pas com un sensitiu sinó com un investigador. És aleshores quan la seva imatge es torna menys lírica i més feixuga.

Però hi ha prou coses belles per recordar. Diríeu, seguint la lectura d'aquest llibre, que ara la seva sensibilitat s'aguditza amb una punta d'ironia que la fa més punyent:

El nou cobrador del tramvia ha tingut uns dies la son pertorbada per un viatger clandestí aferrat a la plataforma posterior del seu llit.

Diríeu que adés la seva sensibilitat s'enterboleix amb una mica d'emoció:

Aquell arc voltaic del suburbi cada nit fa l'ullet a la lluna i ningú no se n'adona.

I que més enllà la seva sensibilitat de tan fina es torna alada i tem d'espantar les coses amb el seu trepig:

Els escarbats voladors són bombons de xocolata fugissers de la capsa blava de la nit.

Solemnement incompetents en la matèria, defugim de comentar la segona part del llibre titulada *Poemes*.

Tant se val, però; amb la primera en tenim prou per alegrar-nos i satisfer-nos. — JERONI MORAGAS.

■■■■■ FRANCESC ROSSETTI: *EL CAVALLER DEL PLER*

En principi, tot exemplar resolt de poesia és un poema en un cant. El concepte de poesia lírica ha perdut els límits al llarg del temps i a força d'ús. Un volum de poemes no és sempre un volum de poemes lírics. Sembla, però, que la poesia lírica sigui el signe que embandera tot volum de poemes, enc que no sempre siguin lírics. Si un literat, com ara Francesc Rossetti, escriu un poema en vint-i-tres cants, la resultant no caurà de ple, exactament, dintre els límits de la poesia lírica. I, no obstant, *El cavaller del pler*, subtítulat per l'autor "poema d'amors i d'aventures", és un poema en vint-i-tres actes de lirisme.

Goethe recomanava als joves que s'hi pensessin molt abans d'empendre un poema de llarg alè. És evident que els grans poemes no s'avenen gaire amb el concepte de la poesia que avui priva. Cal preguntar, però: ¿el poema llarg ha caigut en desús per anacronisme o bé per abandó rutinari? Avui és més usual escriure poesies que escriure grans poemes. La poesia lírica, però, tant té a veure amb aquelles com amb aquests. Crec que la rutina, i a Catalunya sobretot, ha desviat el concepte poètic. Potser el retorn al paisatge, tan de tradició maragalliana, ha contribuït en part al petit esclat de lirisme. Després d'ell, no obstant, J. M. de Sagarra ha emprès el poema de gran alè; i precisament amb temes

paisatgistes. Tot això per dir que si algun dia surt a casa nostra el poeta capaç d'escriure un llarg poema, àdhuc prescindint dels temes paisatgístics, de pura psicologia, o, si voleu, de complicació psicofisiològica, ben resolta en art noble, serà el ben rebut per qui visqui i judiqui sense prejudicis mentals. I Verdaguer li farà de bon padrí.

Francesc Rossetti ha emprès la tasca d'escriure un poema, tot ell, en quartetes de vers hendecasil·labs en joc altern. Això dóna una estructura rígida, una mica mecànica, al conjunt ben ordenat. Això és un principi de bellesa. Hom s'adona de seguida que l'autor no s'ha proposat bussejar en l'ànima del protagonista. Diríem que el fons de l'obra, més que no pas el retallament en caires de l'ànima del cavaller, és el conjunt de contactes d'aquest amb la gent que el volta. Si hi ha quelcom d'amor en ell, hi ha encara més d'aventures. El personatge central, sovint, no és més que un mer pretext per a copsar el paisatge, d'arbres o de cases, de cambres o de carrers, d'hostals o de muntanyes, reflectidor de la figura velada del cavaller. És un procediment ben bé de novella d'aventures, més que no pas de poema. He llegit, de poc, i de nou, el *Don Joan* de Lord Byron. Doncs bé: ¿què és, també, la figura central sinó una mena de clau obridora de portes d'aventura? Diríem que, paradoxalment, el protagonista, en lloc de llençar-se contra les coses, llença damunt d'elles un reflex de la llum que porta a dins, vestint-les com d'una lleu escalfor anímica que dura mentre ell viu entre elles i que fuig quan ell s'allunya. Quelcom d'això té el cavaller del poema de Rossetti. En conjunt, *El cavaller del pler* fa l'efecte d'un argument viu resolt en juxtaposicions d'estampes velades. I el romanticisme que l'acció comporta queda atemperat per la rigidesa martellejada de les estrofes estrictes.

La intenció de Rossetti ha estat bella. La realització ho és en conjunt. Llàstima que la tècnica interna dels versos no sigui sempre ben traduïda en perfecció. Abunden els castellanismes i els mancaments sintàctics i prosòdics. Al costat d'estrofes normals de poètica i de versificació, hom troba quartetes mortes, de mera prosa amb rima, i algunes de farciment complet. Crec que hom n'hauria pogut prescindir. I la presència d'aquestes no esborra l'excel·lència d'aquelles. Francesc Rossetti és un poeta. Però el fet d'empendre un poema llarg és una prova, àdhuc per un bon poeta. A Catalunya, on qualsevol noieta que ha escrit tres estrofes de mètrica curta i contingut verdosenc ja es creu un renovador, cal rebre amb joia una obra com la de Rossetti, d'intenció atrevida si no de realització exacta. Jo, llegint-la i rellegint-la, he passat per alt sense parar-m'hi damunt els moments apagats; i m'he deturat, reposant-hi, en els bells moments encertats. Convé, en efecte, que les obres siguin ben fetes. Però quan la intenció comença ja per ésser ben feta, i parts de la realització també ho són, jo ho accepto. Puc dir de mi que em plau més una obra com la de Francesc Rossetti que qualsevol llibret de versets molt ben deixadets, però d'atreviment nul i de facilitat excessiva. *El cavaller del pler* comporta una intenció noble, i pren per patró obres nobles. La comprovació de la bondat d'un conjunt complex salva la fallida dels detalls. La prova d'això és que, després de la lectura d'*El cavaller del pler*, hom resta tranquil, amb un residu al cervell de claror serena. Finalment, donem gràcies a Rossetti per haver trencat la monotonia d'arguments que ensopeix la nostra lírica. Francesc Rossetti s'ha situat en un estadi d'alta poètica, per damunt de floralismes més o menys ben o mal refinats. I, per ci per lla, tot el seu poema s'ennobleix amb la intenció i la realitza en estrofes càlides de retoricisme ben treballat. Simplicitat, és clar. Però al fons d'aquesta simplicitat amb què Rossetti conta, poèticament, les coses, hi ha una complicació que no es veu, però que existeix. Les estrofes llisquen com si es fessin soles; però són retallades amb mà destra. Si el contingut és ara vivent, ara mort, la perfecta equilibració del

joc retòric ho dissimula. Podria marcar les estrofes o els versos on l'esforç intencional de Rossetti falla. Prefereixo, però, pendre l'ordre del conjunt, en gràcia al bell ressò d'ennobliment que perdura en mi, encara, després de la tercera lectura.

¿No viurem, tots plegats, una mica en error, pel que fa al concepte de la tria d'arguments? Aquest to paisatgístic, que podríem dir-ne vegetal, tan empedreït a casa nostra, to de paisatge de pintor, ¿no serà un banal miratge sense cap mena d'importància? ¿No ha vingut l'hora, ja, de trencar d'un cop aquests lligams que ens havem posat, poèticament, nosaltres mateixos? Francesc Rossetti, amb una certa ironia protestatària molt elegant, sembla haver-ho mig proposat en emprar l'argument d'*El cavaller del pler*. És un argument en dignitat; i la realització, igual. A desgrat de les fallides de detall. Crec que, comprensivament, aquest és el millor elogi que pot fer-se del poema de Francesc Rossetti. Aquest, i el fet que no agradi a molta gent que té de la poesia no pas un concepte d'alt lirisme, sinó un pseudo-concepte de passejada dominical i de rutina moral d'estar per casa. Francesc Rossetti és un noble constructor d'estrofes ben tallades. Déu l'hi conservi i l'hi augmenti. — A. ESCLASANS.

■■■■■ J. AGELET I GARRIGA: *LA TARDA OBERTA*

Pocs llibres amb tanta poesia com aquest. Poesia, però, eminentment, sensualment imatjada. L'autor fa tot el món, de dins i de fora, sensible per imatges. De tal manera, que elles sovint vesteixen, de dalt a baix, tot el poema, sense fer-ne perceptible l'estructura, fent-nos-en oblidar el pretext. Imatgeria verge, puixant, aguda, esplèndida i molt original, però. L'Agelet hi corrobora una sensibilitat extraordinàriament afinada, un gest instintiu, una densitat de percepció singular. En els seus versos, el color, la llum, el descriptivisme tot, tenen, tanmateix, una qualitat supra-pictòrica. Més aviat que un quadro impressionista us recorden a voltes la delicada perfecció d'una estampa japonesa. Riquesa de formes, luxe de metàfores, però aristocràcia emotiva i sobrietat de dicció. Llibre antològic, certament, aquest, imprès a Londres, i escrit — l'autor ha d'ésser-ho — per un veritable *gentleman* espiritual. — O. SALTOR.

■■■■■ QUÈ ÉS LA POESIA?

Què és la poesia? — No la poesia en el sentit estricte d'escriure versos: la poesia com a font de sentiment estètic.

Brémond, dins un llibre recent i discutit (*Poésie et Prière*, Grasset, 1927), intenta una resposta a aquest enigma etern. Molts literats insignes han fet costat a l'inquiet Reverend: citem, entre ells, Georges Legrand, col·laborador equànim de la *Revue Néo-Scholastique* (1928, maig). Per a Brémond, Poesia és l'expressió d'un enyorament, *la intuïció* de quelcom de més profund i de més etern que els variables fenòmens accidentals, l'endevinalla boirosa del jo substancial i el Creador absolut: "La poesia, diu, no ens dispensa ni de definir, ni de pintar; però no s'hi atura pas; si no anés més enllà, freturariem d'ella? Definir i pintar són mitjans de poesia, no el fi cobejat. Com la *Sainte-Chapelle* la poesia és tota bastida de finestres que donen, si goso dir-ho, damunt l'infinit, l'informulable. La poesia és vitralla: la prosa, mosaic." Ja ho havia indicat Paul Bourget (*Science et Poésie*, dins *Études et portraits*, Lemerre, 1888): "La poesia ha d'expressar l'inexpressable com a inexpressable." "El gran poeta, escrivia M. Walgrave l'any 1902, és aquell que sap callar a temps." "El poeta, ha afirmat

Guyau, ens encisa interrogant." I Maragall ¿no havia dit: "Sigui'm la mort una més gran naixença"?

A les antípodes del pensament de Brémond es situa Jules de Gaultier en les seves obres *Raisons de l'Idéalisme* i *La Sensibilité Métaphysique*, ben resumides per ell mateix dins un article que acabem de rebre (*De l'éthique à l'esthétique à travers la mystique* — *R. Ph.*, juny 1928). Per a ell poesia és possessió sense fins utilitaris. És el goig de la visió com a visió, del domini com a exercici contemplatiu. Teoria clàssica. Brémond, per contra, no dissimula una simpatia impetuosa vers el romanticisme i deixa caure, damunt dels poetes clàssics, un anatema implacable.

Clàssics o romàntics? Possessió o enyorança? ¿Ordenació dominadora, intuïció de llunyanes? (1). Heus aquí, doncs, els dos pols antitètics entre els quals oscilla el concepte de poesia.

Possiblement la poesia comença per ésser fam i goig de possessió. Desitgem dominar i contemplar, posseir sense utilitarisme, i aquí s'inspira l'art clàssic, jardiner pacient que conrea cada indret de l'horta amb exquisida paciència i enllaça, amb caminois trapassers, la diversitat del parc. Però la tensió clàssica es fadiga: comprèn que tota possessió humana és efimera i parcial, i enyora, i intueix una possessió de l'Absolut. Aleshores l'art romàntic llença en l'aire les agulles fines i dibuixa, en les vitralls, allegòriques visions de l'indescifrable. Però aquest maldar per la possessió absoluta torna a donar valor a la possessió relativa, si més no per tal com és el símbol de l'altra, i reneix de bell nou el gust clàssic. Així oneja — entre l'abstracció i la intuïció, entre el goig de posseir i l'enyorança de la total visió — la Poesia de la Humanitat.

Car la Poesia pròpiament dita és la Poesia divina. La possessió entranyable de l'Absolut. I per això un Art que menysprea l'Absolut i accepta qualsevulla Moral conculca verbalment la llei essencial de la creació artística. Fixar, però, els límits estrictes d'aquest conflicte i el punt en què el llibertinatge ofegaria l'Absolut és un afer molt delicat i en el qual el bon sentit cristià dirà sempre l'última paraula. — J. TUSQUETS.

||||| *LE MANUSCRIT AUTOGRAPHE* (Sis números l'any. A. Blazot, editor, París).

Seguint, encara que sigui per alt, les ressenyes de les subhastes, hom s'adona de l'increment que pren la dèria de colleccionar autògrafs: des del senzill bitllet han estat dispersades entre diversos colleccionistes, sense que, per dissort, ningú comprador i a preus fabulosos. Recentment, unes lletres de Flaubert a Feydeau han estat dispersades entre diversos colleccionistes, sense que, per dissort, ningú hagués pres cura de treure'n còpia. (Cada nova edició de la *Correspondència* de Flaubert és més completa que la precedent. Només faltava aquesta escampada recent per dificultar encara més la tasca dels collectors.) Temps enrera, Valéry es queixava, amb un deix d'ironia, que haguessin estat venudes unes lletres seves escrites a darreries del passat segle, sense demanar permís a llur autor. ¿Però quin colleccionista, digueu, no sent un *béguin* per les més insignificants produccions de Valéry?

Aquí, per ara, si la bibliofília no compta encara amb prous adeptes per assegurar una producció de llibres bells com caldria, ¿què ha de succeir quant als manuscrits, forma la més refinada de l'obsessió de l'exemplar únic que, un dia

(1) Els lectors habituals de *Criterion* hauran trobat, a la Crònica dels darrers fascicles, el ressò d'aquest conflicte a Alemanya.

o altre, o sempre, tortura tot col·leccionista? Recordem la subhasta de manuscrits organitzada per *La Gaceta literaria* i no caldrà parlar més.

A defecte de posseir autògrafs de mà dels autors, heus ací una revista dirigida per Royère, l'ànima de *La Phalange*, que serveix cada dos mesos als seus lectors una abundant i interessant collita de facsímils, no sols interessant per ai curiosos i el grafòleg, sinó, àdhuc, per a l'historiador de les lletres.

(Ja Vanier i Champion han editat obres en facsímil, però hi ha una nombrosa producció que, per les seves curtes dimensions, no pot ésser objecte d'un llibre: una revista n'és el lloc escaient.)

La xafarderia, que té una base comuna amb l'erudició, troba pastura en les amples planes de *Le Manuscrit Autographe*. S'entreté desxifrant les lletres (en doble sentit) de Flaubert i de Maupassant, de Descartes o de Montesquieu; les variants que de la reproducció del manuscrit al text imprès hi ha, per exemple, en *La première disparition de Jérôme Bardini*, de Giraudoux; les proves corregides de Balzac o d'Anatole France (pobres tipògrafs!); la lletra sumptuosa, artificiosa, amb grans caplletres, de Suarès que, com Barbey d'Aurevilly escriu amb tintes de colors diferents (vegi's, d'una pàgina d'aquest, una reproducció a tot color en *Arts et métiers graphiques*).

Valor de curiositat i de document, doncs, el d'una revista com *Le Manuscrit Autographe*; ara, quant a revista de gran públic, res: no cal parlar de la diferència de comoditat de llegir un text imprès a la de llegir els manuscrits, no massa entenedors sovint, de la majoria d'escriptors. És cert que tampoc són de gran públic alguns llibres editats per Kieffer, il·lustrats i calligrafiats per algun artista, o aquells insuportables *Gynecée* i *La fin de l'amour* de Remy de Gourmont amb dibuixos i lletra gravats al boix per André Rouveyre. Però aquestes coses fóra difícil de saber ben bé per què són editades en la forma que ho són, si la febre de l'especulació bibliofílica i l'esnobisme dels tiratges limitats (?) d'obres de la vàlua més diversa no donés, junt amb les falles del gust que l'excessiva innovació comporta, una explicació no massa afalagadora. — J. C.

EMILIA BERNAL: EXALTACIÓN.

Veus aquí una bona amiga de Catalunya: la poetessa cubana Emília Bernal que, després d'haver fet coneixença a París amb alguns dels nostres poetes més apassionats, ha passat a residir al centre de la península, i ara es prepara per a fer una visita a la nostra terra.

Exaltación és el cinquè llibre de poemes d'aquesta autora. En ell, a través d'una sensibilitat finíssima, càlida, vaporosa, l'autora hi alia els ritmes i les cadències tradicionals amb les noves. Una varietat immensa de matisos ceneix els horitzons vastíssims d'aquesta poetessa, que té amplament obert tot el seu reialme íntim de visions, d'evocacions, de confessions, en un gest d'inlassable oferiment, a totes les coses.

Compareu, per exemple, el *Canto del tallador*, dedicat a l'artífex Bonome, bategant d'antiga saba poètica, amb la descripció tan simpliciíssimament original com colpidorament suggestiva del paisatge de Coimbra, titulada *Olivos*. Aparelleu aquella tranquil·la suavitat clàssica, renaixentista, de la primera tercina de *La Casa*, amb la tràgica ardència imaginativa tancada en l'acabat sonet *Persecución astral*. Dels uns als altres hi ha un abisme de motius i fins de tècnica.

Apar que Emília Bernal vulgui ésser, un cop més, en aquest seu llibre d'avui, plenament, totalment femenina. Infantilismes trèmuls d'apòleg, madures vibracions passionals, llanguideses decadentistes, s'ajunten en aquestes pàgines

amb un sentiment homogeni, com esqueixos d'un cor lligat per tots els camins del món. Pesombres tenebrosos, clarors repicaires, refraccions greus de la natura, alternen en el volum d'Emília Bernal. En ell s'hi sent tothora un amorós desig de felicitat, la qual, però, a penes arriba a espurnejar-hi. Llibre enyorós — l'autora sent una evident afinitat amb la melangiosa Musa portuguesa — del món i dels afectes, que passen, com un riu, deixant només llurs imatges en l'ànima de la poetessa, hom hi endevina que aquesta és massa sensible, massa inquieta, per arrodonir la seva emoció amb una pruïja purament estètica. L'autora canta i canta per desfogar incessantment la seva febre interior, el seu daler de fondre's líricament i donar-se en poesia, dintre tot el que fibla la seva impressionabilitat amatent. Peregrina del cosmos, dolçament o fortament elegiaca, mística d'infinits anhels humans, Emília Bernal us encomana sempre la sensació d'ésser submergida en una mena de pietat sofrent, crucificada de lirisme, sospirosa d'eternitat en bellesa.

Ocupen una part important d'aquest llibre, assenyalades versions del portuguès i del català. Entre aquestes, *La vaca cega* de Maragall, *Desolació* d'Alcover, *La llàntia apagada* de Maseras i *Voluptuositat de la mort* de Folguera, ens semblen les més ben resoltes. Aquesta darrera va precedida d'un breu estudi de la traductora, ple d'una exacta comprensió psicològica i literària. Diguem de pas que els nostres autors han correspost per endavant a la gentilesa d'Emília Bernal, nostrant poemes d'aquesta autora: del mateix llibre que comentem, en recordem les versions catalanes que dels fragments *Gemido* i *La cabrita*, feren respectivament Alfons Maseras i Ventura Gassol, i que foren publicades a les pàgines de *Ciutat*.

Afegim també que Ventura Gassol, Alfons Maseras, Pere Guilanyà i el qui signa, tenen fetes, a més a més, altres versions d'aquesta poetessa, la qual, per altra banda, ultra les nombroses interpretacions de l'autor d'*Amfora* que ha vingut ja publicant fora d'ací, ens n'anuncia la traducció del seu poema dramàtic *La Dolorosa*.

Quant a les versions portugueses, de Guerra Junqueiro i Antonio Nobre, són gairebé totes divinament felices. Per temperament i per afecció, Emília Bernal ha sabut assimilar-se bellament la lírica lusitana, com ja va palesar-ho adés en vessar íntegrament al castellà els sonets d'Anthero de Quental, versió que en aquestes mateixes pàgines comentà al seu temps En Maseras. Avui, la traducció dels dos sonets de Nobre, la deliciosa versió de *La molinereta* i la greu de *La llàgrima* de Guerra Junqueiro — per no citar altres títols — corroboren l'excel·lència d'aquesta predilecció que esmentem.

Sigui, doncs, el present llibre, per la part que en ell concretament ens afecta, per la simpatia que ha de merèixer-nos l'autora i per la seva vàlua lírica, tan ben rebut com ho seria ací un volum autènticament nostre. — O. S.

ELS HOMES I LES OBRES

■■■■■ RAMON RAMON I VIDALES

Per a merèixer l'admiració popular, no cal pas fer-se superior al poble. El secret de molts artistes està a confondre-s'hi, a identificar-s'hi com homes, sense deixar d'ésser artistes. Aquest és el cas de Ramon Ramon i Vidales.

Hi ha vendrellencs il·lustres que han assolit fama mundial, però no n'hi ha cap que hagi pogut ésser tan comprès com En Ramon en la seva esfera. Ell esdevingué viva encarnació de la vila que el veié néixer, que el tingué sempre en el seu si, i que fou plasmada per ell en una brillant successió d'obres escèniques en les quals, ultra la nota humorística, batega un gran sentit d'humanitat i de vida.

Com la Barcelona vella tingué un Vilanova i un Pons i Massaveu, la vila del Vendrell ha tingut un Ramon i Vidales; és a dir, un autor que l'ha feta amable fins en les manifestacions més vulgars i quotidianes. Tota l'obra d'En Ramon és filla de l'observació directa. Barrejant-se amb el poble, li emprà les dites i els acudits, cercà i trobà sense esforç tantost la nota còmica que ridiculitza benignament humanes debilitats, com la situació pintoresca i sòbriament sentimental que realça hàbituds i tradicions. Fou un excellent costumista, d'una plasticitat per pocs superada. Sense una gran cultura prèvia, per sentiment innat, per natural intuïció, humilment, devotament, va produir els seus sainets vilatans, que han estat l'encís de dues generacions i que, a través d'èpoques artísticament més refinades, no caducaran fàcilment. I no és qüestió de *transigir* davant d'aquest art aparentment fàcil, sinó d'estimar-lo en tot el que val i significa. Un home de tanta cultura i comprensió com Massó i Torrents, va manifestar-se altament satisfet i agraït un dia que li vaig fer a mans la novella vilatana *Vaca de llet*, que En Ramon m'havia encarregat de fer publicar a Barcelona i que, gràcies a En Massó, va sortir a la Biblioteca Popular de "L'Avenç".

Això em porta a fer esment de la meva antiga amistat amb la família Ramon, començant pel germà gran, l'il·lustrat notari i cronista vendrellenc, autor de preades monografies comarcals i company d'infantesa d'Àngel Guimerà. Penedesc com ells, no puc menys de fruir amb les seves obres. Les de Jaume Ramon m'ensenyaven a estimar el passat i les de Ramon em lligaven al present en allò que té de pintoresc, de bo, d'optimista... I tinc de dir que sempre m'ha semblat altament espiritual el saineter senzill que va produir models del gènere com *El carro del vi*, *A cal notari*, *El Pau de la Gralla*, *Lluïta de cacics*, *La Des-enfeïnada*, *Aquí ha caigut la grossa*, i molts altres en els quals personatges i situacions apareixen en bella combinació, com en un jardí les flors gentils i ben conreades. Però enc que així no fos, enc que es tractés de flors incultes, mai no resultarien grolleres als ulls dels que les sabessin ben mirar, i sempre, als sainets d'En Ramon, els serien aplicables aquests versos de Rostand:

Comme les chardons bleus qui poussent sur les plages,
ils ont des cœurs d'azur dans des piquants sauvages.

I serien també aplicables al mateix autor, que fou ingenu en la seva inspiració, i tingué un cor humil i fervorós, i mai pels èxits de ciutat no deixà l'ambient de la vila que tant estimava i on tan estimat era; la vila que ell tant va honrar, i que ara li ha correspost dignament, col·locant una placa commemorativa en la seva casa pairal. — LLUÍS VIA.

ELS AMICS DE G. K. CHESTERTON

L'èxit que ha tingut l'aparició d'*Herètics*, el primer volum de les obres de G. K. Chesterton traduïdes al català, ha ultrapassat les previsions dels més optimistes. No hi ha hagut solament l'èxit de venda, molt interessant per tal com revela un estat d'avidesa del públic català per aquest ordre de literatura, sinó també el bon acolliment explícit de gent significada i solvent de diversos sectors del nostre món intel·lectual.

Perquè el lector se'n pugui fer càrrec, reprodueix a continuació diversos fragments de treballs apareguts aquests dies a la premsa diària.

★

D'una editorial d'*El Dia* de Terrassa.

"I quins avantatges pot reportar-nos aquesta aportació total? Podria semblar, en principi, que l'estil paradoxal i agudament hiperbòlic de Chesterton, que el seu oportunisme polèmic, que el seu humorisme sa que té so de riallada, no són aclimatables a Catalunya. Llegiu, però, aquesta insuperable introducció que al primer volum, traduït també per ell, ha escrit Pau Romeva, on són puntualitzades i sintetitzades totes les raons en pro i en contra de la seva tasca, i us convencereu del tot. Nosaltres en som, fins a cert punt, testimonis. Després de convèncer-vos l'introducció i de preparar-vos, entreu a veure si l'autor també us convenç. I us trobareu tot seguit que us semblarà que ja hi teníeu coneixença feta; se us esvairan els prejudicis, i aquella dificultat que, a través d'algun article dispers que n'havíeu llegit, semblava oposar-se a la vostra comprensió de Chesterton, veureu amb sorpresa que haurà desaparegut.

"No voldríem afegir res més, en defensa de la lectura d'aquest apologeta. No ens sabríem estar de dir, però, que una de les eficàcies que ell pot tenir entre nosaltres, és la d'infondre'ns una reacció estimulant. L'obra de Chesterton és una mena de massatge espiritual. Una mica abaltits com estem, una mica freds, una mica passius, una mica sedassers, una mica massa olímpicament intel·lectualistes, la lectura de Chesterton és, avui per avui, la millor recepta d'higiene moral, el millor reconstituent anímic que podria escaure'ns."

★

Unes paraules del pròleg d'*Herètics* han dat pretext a A. Rovira i Virgili pel següent "Diàleg dels amics" a *La Nau*.

—"Té tota la raó En Pau Romeva, en el seu pròleg a *Herètics*, de Chesterton: ací hem renunciat tàcitament a lluitar per les coses que realment valen la pena, i ens molestem i

piquem les crestes per coses sense importància.

"—Sí; En Romeva té, en aquest punt, molta raó. No goso dir tota la raó.

"—Per què?

"—Perquè la renúncia tàcita a què es refereix, és més aviat unilateral. Són els de cert costat—o una gran part d'ells—els que han renunciat a discutir les coses importants. Millor dit, volen parlar-ne ells i no volen que els que no pensen com ells en parlin amb llibertat. ¿Quina discussió pot haver-hi en aquestes condicions?

"—Crec que no és cap mal el discutir, si es fa en bona forma.

"—Però molts amics vostres troben que hi ha coses indiscutibles.

"—Algunes n'hi ha, naturalment.

"—Tinc por que entre aquestes "algunes" hi hagi precisament les coses importants a què es refereix En Romeva.

"—Això és molt delicat.

"—No dèieu que En Romeva té tota la raó?

"—I torno a dir-ho. Però cal interpretar bé les seves paraules.

"—Les paraules seves posades al davant d'una obra de Chesterton, on és discutit tot, no poden tenir altre sentit sinó el de la defensa de la lliure discussió entre homes verament tolerants. A casa nostra, aquesta llibertat en matèria filosòfica i ètnica és doblement necessària. Tenim molts apologetes i pocs polemistes. I davant la raó humana val més una bona polèmica que cent apologies sense contrast."

★

Retallem de Marcel Brion, cronista ben informat, en un recent número de *Les Nouvelles Littéraires*:

"Dans LA NOVA REVISTA (Barcelone) nous trouvons une rubrique régulière consacrée aux "Amis de G. K. Chesterton". L'humour de l'écrivain anglais, ce mélange d'ironie et de certitude, ces fantaisistes entretiens d'un esprit solidement enraciné au sol, constituant, en effet, une figure complexe, passionnante, et bien faite pour séduire les Catalans. La traduction de *Heretics* annoncée depuis quelque temps a suscité un grand mouvement d'enthousiasme. Une librairie de Barcelone [allusion au nostre volgutíssim amic Viñas, de la Llibreria Americana] expose dans sa vitrine plusieurs ouvrages accompagnés de dédicaces. Enfin nous lisons dans LA NOVA REVISTA deux poèmes de Chesterton qui montrent dans toute sa plénitude le "formidable bon sens chester-

tonien", cette santé de l'esprit, cette ironie, thérapeutique pourrait-on dire contre les laideurs et les sottises de la vie."

★

D'una informació del *D'ací d'allà*, acompanyada de curioses fotografies:

"El gran i gros polemista anglès va passar una llarga temporada a Sitges. Les seves cases blanques, la noble mania de netedat que anima llurs habitants, el clima benigne, el paisatge de garrofers i de vinyars, la intensitat dels vincles familiars, el somriure innumerable de la mar, tot va contribuir a l'encisament del bon gegantàs fugitiu de les boires del Nord. En els intervisus que va donar als diaris anglesos va parlar amb afecte de totes aquestes coses i fins d'algunes altres que no fóra escaient de retreure. No dubtem que en la seva obra tan vasta i joiosa trobarem algun reflex de la llum de Sitges; ell tan amic — teòricament almenys — del seny llatí i mediterrani, no deixarà d'evocar en algun recó de polèmica o de novella, en alguna estrofa de poesia, en algun assaig de crítica, els pulquerrims topants d'aquesta vila que suporta una gran tradició literària.

"Però si cal esperar amb confiança que el pas de Chesterton per Sitges hagi produït en un grau més o menys intens la catalanització de l'autor d'*Heretics*, la cosa des d'ara indiscutible és que la seva presència entre nosaltres ha produït un principi de "chester-tonització" de Catalunya. És més que probable que la seva obra, tot i la colossal força que l'anima, no hauria entrat tan de pressa i tan bé a casa nostra, si no fos per la simpatia que hi ha desvetllat la persona de l'autor... Qui cara veu cara honra!"

★

Miss Rhoda Bastable a la qual "Els Amics de G. K. Chesterton" deuen tantes facilitats i encoratjaments, ha publicat un article a *La Publicitat* — un curiós document directe sobre *Chesterton íntim* — que reproduïm textualment:

"Una de les primeres notes d'interès en la infantesa de Chesterton era la seva extraordinària beutat.

"Molts infants són bells o tenen l'atractiu de la frescor i la simplicitat, però Chesterton, de petit, tenia una aparença diferent dels altres, la seva expressió gairebé espiritual mostrava que ell ja veia

amb ulls dotats per Déu.

"Quan tenia sis anys, un dia anava amb la seva mare en l'imperial d'un omnibus, un indret bastant prosaic, però que tanmateix no

privà a un eminent pintor italià d'observar la poc usual expressió i beutat de l'infant. El pintor s'atansà, oferí la seva targeta a la mare del noi i demanà permís per anar a estudiar una tan extraordinària troballa.

"El resultat fou un esplèndid retrat, acceptat per la Reial Acadèmia de Londres i subsegüentment ofert a la família per l'encisat artista.

"A l'escola Gilbert Chesterton no era pas un cap de brot; obtingué, però, distincions en els exàmens, i l'únic premi que copsà fou el de poesia original, si bé cal dir que aquest premi era el premi Milton, un gran triomf molt cobejat pels estudiants de St.-Paul's. Malgrat això, ell sempre estava "a la lluna": els seus llibres sempre apareixien amb pàgines esqueixades o plenes de gargots. No anava mai endreçat ni massa net—aquestes coses eren tan estúpides! — les seves butxaques sempre estaven farcides de guixos i llapis.

"A St.-Paul's els mestres sospiraven parlant d'ell: no treballava, no prenia part en els jocs, però... feia amics que avui dia encara conserva.

"Aquests amics anaren tots a Oxford. Gilbert, no. Ell anà a l'escola de dibuix Slade, i més tard a l'University College durant un breu període.

"Aviat, però, començà de somiar i no fer res. Ell i els seus amics d'Oxford es trobaven en aquell mundialment famós lloc de reunió de tots els aspirants a la fama d'escriptors que es diu Fleet Street; parlaven del que feien o volien fer, però Gilbert no feia res. Quan els seus pares es varen cansar d'això li varen aconseguir l'entrada en una gran casa editorial, on tampoc no sembla haver fet gaire cosa més que "dibuixar-nassos de Gladstone damunt bocins de paper secant", com ens diu ell mateix en un dels seus primers versos.

"Malgrat que el seu pare tenia un admirable talent de perfecte il·lustrador miniaturista, el seu fill només n'heretà el do fins a un cert punt, els seus dibuixos són dels més barrocs, però traçats amb una mà tan segura, que tant si són fets amb un tros de guix com amb el mànec d'una ploma, el resultat és sempre el mateix—un esbós sense una sola vacillació. La nota de la seva vida és il·lustrada pels seus dibuixos com pels seus escrits, i aquesta nota és "seguretat".

"Cap als vint anys conegué a casa d'un amic seu la seva futura muller—una noia fràgil i delicada que avorria les presses i les angúnies. Els seus primers versos (més tard publicats parcialment) foren escrits en aquella casa i adreçats a una petita cosineta; i foren el suposat fonament d'un club d'amadors de la pluja! El president i el secretari eren ell mateix i la cosineta, i l'"etern enemic" era la noia delicada adorada encara de lluny per un minyó que es debatia amb

unes dots tan estupendes que de vegades amenaçaven d'aclaparar-lo. Aquest amor i adoració fou l'impetu que calia per animar el somiador; només li mancava això per donar vida al seu jo condormit i somiós. El seu amor era infantil, estupend, però li féu veure que si volia assolir l'objecte de la seva adoració, s'havia d'esforçar.

"En aquell moment Anglaterra emprengué la guerra a l'Àfrica del Sud i Gilbert entrà a col·laborar al *Spectator* i al *Daily News*: ell sostingué l'ideal pel qual els bànders lluitaven, i els seus articles setmanals aviat es feren famosos. (La major part es troben col·leccionats avui dia en els seus llibres d'assaigs.) De llavors ençà ell ha seguit per aquell camí sense vacillar. Ell veié llavors, com veu ara, el seu ideal de patriotisme; ell s'adonà, com s'adonà ara, de la decadència de l'època, i s'orientà per un camí llarg i pedregós. La seva primera novella—*El Napoleó de Nothing Hill*— exterioritza simbòlicament el seu somni de patriotisme: de la mateixa categoria són *L'home que fou Dijous* i *L'Esfera i la Creu*.

"Avui dia és l'ànima d'un setmanari, una veu forta i robusta pregonant el *distributisme*—una millor distribució de la propietat, com a resposta al capitalisme i al socialisme—sempre amb la mateixa nota de patriotisme, però sempre defensant la dignitat de l'home i la causa dels oprimits.

"Malgrat d'ésser de natural una controvertista i un lluitador nat, ell és també de natural tan directe i tan senzill, que troba tant de plaer en actuar en un teatre de joguina o uns putxinellis com en una discussió teològica.

"¿És aquesta mateixa simplicitat que ha menat els seus passos a l'Església Catòlica? La resposta és amb tota seguretat "sí". La seva gran filosofia ha estat lentament, però segurament, evolucionant vers això, i un dels resultats és *L'home perdurable*.

"¿Què més pot ésser dit d'aquesta vasta mentalitat, una mentalitat que no solament té espai per encabir una meravellosa paciència i amistat amb els infants, sinó també per recordar un ca fidel com un de la família i com a mereixedor d'ésser recordat en els seus llibres (*L'hostal fugitiu*) com en el seu gran cor; un home que pot jugar amb joguines d'infant, i el gran plaer del qual és passar-se hores senceres en una gran estació contemplant amb indulgent allunyament la riuada dels viatgers, mentre el seu propi tren, probablement, està arrencant, deixant-li una altra hora o dues de gaudi, contemplació i flexió entre l'adolorat batibull del món?"

★

De Tomàs Garcés a *La Publicitat*:
"Herètics és un llibre de combat. Però constructiu. Tant quan escomet Mr. Wells

com quan desinfla—amb quin enginy!—el neo-paganisme, Chesterton, noblement tendenciós, corona la desfeta de l'adversari, millor dit, forja o teixeix la desfeta de l'adversari, amb la resplendor de les seves idees.

"El més personal de Chesterton són, però, més que les idees (enquadrades després de tot en el camp treballat, sempre fecund, de l'ortodòxia), la prodigalitat de la imatge i de l'exemple i el virtuosisme de la paradoxa.

"Chesterton, poeta, és un formidable creador d'imatges. Millor, de paràboles. Fixeu-vos, si us plau, en el paràgraf final del primer capítol d'*Herètics*. Quin simil més perfecte! Amb intenció polèmica, sense que ni un punt se li amolli, Chesterton representa amb un monjo vestit de gris l'esperit de l'Edat Mitjana. Una multitud d'enderrocadors són l'equivalència dels herètics contemporanis. Quan el frare, a la claror d'un fanal de gas, inicia unes consideracions escolàstiques sobre la valor de la claror, el fanal és tirat a terra. Com que cadascun dels enderrocadors ha obrat per un mòbil diferent, "hi ha guerra en la nit i cap home no sap on pega". Chesterton conclou, vencedor: "El monjo sabia el que es deia. Tot depèn d'allò que és la filosofia de la claror. Solament que el que nosaltres podíem haver discutit sota el fanal, ara ho hem de discutir a les fosques."

"En les lletres d'avui, Chesterton fa el paper del monjo. Dilucida qüestions prèvies. Contra els absurds de l'època exercita el seu atletisme sanitos. Ell sap que "llibertat", en molts casos, "és una argücia per no haver de discutir què cosa és bé" i que "educació" i "progrés" són, també, substitutius còmodes de la mateixa noció, vergonyoses inhibicions, en definitiva, Chesterton no és de la pasta dels que esquiven dificultats. Ell cerca la veritat amb afany, i no s'ajup davant el que creu errors. Al revés, propaga la veritat i combat l'error, sense treva, amb esperit jovial, brandant els focs d'artifici—que són, alhora, martells lògics—de les seves paradoxes."

★

A remarcar l'article *Chesterton*, signat Josep Miquel i Macaya a *Acció Comarcal de Valls*.

★

Josep Maria Planas, a *El Pla de Bages* de Manresa, deia:

"Inclús si voleu des d'un punt de mira simplement egoista, jo crec que la lectura de Chesterton ha de resultar enormement profitosa a tota la gent que a Catalunya es dedica a escriure. En una sola pàgina d'ell hi trobeu mil suggestions, us obre cent portes i us ofereix cent temes a seguir. La seva força original és d'una abundància torrencial: llegir Chesterton és absolutament l'antífesi d'a-

quell exemplar d'escriptor que té un capital petit, però molt ben administrat, tan corrent per aquestes latituds. Seguint el símil, podem dir que Chesterton posseeix un capital incalculable, que li sobreix per totes les butxaques. Per a molts escriptors, el gran problema consisteix a trobar alguna cosa per dir; jo crec que en Chesterton el problema s'escau precisament a poder encarriar el torrent exuberant de la seva imaginació. D'aquí ve la fuga, l'empenta formidable que trobeu en la seva obra.

"És evident que Chesterton no escriu per divertir la gent, sinó per convèncer-la. Als que ja estan convençuts, els distreurà i, de passada, acabarà de convèncer-los. Als altres també els distreurà i, de passada, els farà pensar una mica... I, prescindint de conviccions i de distraccions, jo crec que és un deure elemental per a tothom de llegir aquest home, que és un dels més importants, si no el primer, dels escriptors actuals."

★

De Ferran Valls-Taberner a *La Veu de Catalunya*:

"Saludem amb goig l'aparició d'aquest llibre, primer volum de la versió catalana de les obres del gran autor anglès. Llibre verament admirable i fortament suggestiu. De mi podria dir que, en haver-ne començat la lectura, no m'he sabut estar de seguir-la gairebé d'una tirada; i em penso que a la majoria dels lectors de casa nostra els haurà de passar el mateix. Perquè nosaltres, catalans, amics de l'alegria natural i de la llum resplendent, estimem l'estil enjogassat i lluminós, ple de bon humor i saturat de fonamental bon sentit, que caracteritza brillantment aquest llibre; i ens interessa més que l'ampullositat sistematitzada o la verboria boirosa d'alguns altres estils que amb llurs inflades i magnífiques pompes, sovint d'innegable elegància, tenen quelcom velada una part de claror, talment com en un saló fastuosament decorat és minvada la llum pel parament ric i solemni dels cortinatges. En aquest llibre es revelen de manera patent el vigor i la profunditat d'intel·ligència de Chesterton i així mateix hi traspuen ostensiblement els sentiments essencials de rectitud i de bondat de l'eminent escriptor; es destaquen també, sobretot, el seu pregon sentit humà i cristià i el seu noble optimisme i franc amor a la vida.

"Amb el seu procediment d'argumentar mitjançant exemples metafòrics, Chesterton sap jugar i maniobrar amb les imatges i els conceptes, sense ésser conceptuós. Ell, en la discussió de temes, recorre sovint al sistema de retorsió dels raonaments, mitjançant el qual procura redreçar conceptes que han estat deformats i arriba a posar de relleu admirables descobertes del món moral que ha-

vien quedat colgades sota les capes ideològiques esteses per determinats corrents moderns que, tot presentant-se antidogmàtics, han creat, en realitat, àdhuc amb llurs mateixes negacions, altres dogmes, però no vius, sinó estantissos. Chesterton, amb el seu do d'observació clarivident, ha sabut enfocar les qüestions principals, llevant molts postissos que havien arribat a desfigurar la veritable fesomia de les coses. Ell ha desfet molts tòpics erronis i enfarfegats, molts additaments artificials i pertorbadors, que s'havien anat superposant damunt una part de la intel·ligència humana i adulteraven conceptes, amanneraven opinions i enterbolien la visió espontània de diverses realitats importants. Ell ha obtingut, encarant-s'hi directament, una visió ingènua i lúcida de moltes coses fonamentals, de les quals ha pogut copsar llur sentit íntim. Llavors, mitjançant afortunades i suggestives paradoxes, ens ha mostrat fúlgidament una sèrie d'idees que capten tot seguit la convicció dels que desitgen alliberar-se d'encarcaments mentals i anhelan sincerament la depuració d'opinions que han estat cerebralment sofisticades. És com per un freqüent llampegueig que Chesterton, amb la seva prodigiosa agilitat polemicista, amb la seva portentosa fecunditat d'imatges i de símils, ens deixa albirar, apuntant-les molts cops ràpidament, mantes idees que altres autors exposarien a través de llargs i no sempre tan contundents raonaments. Controvertista temible, ell sap trobar just el punt feble del seu adversari ideològic; i, sense mancar ni un punt a la seva habitual elevació de to, compatible altrament amb una honesta però aguda ironia, sap posar-lo en evidència. Les seves impugnacions de l'escepticisme i del pessimisme materialista són particularment felicíssimes i formen, sens dubte, alguns dels passatges més sensorials del volum que motiva aquest article."

★

Ricardo A. Latham, professor a la Universitat Catòlica de Santiago de Chile, saça escrutador de l'ànima catalana, que serà el tema d'un llibre seu, ha escrit a *La Noche*:

"El milagro del autor de *Heréticos* es de transportarnos a la legítima verdad, sacándonos los prejuicios monstruosos y despedazando los lugares comunes que pueblan nuestra concepción del universo.

"La vida es heroica en los humildes y los grandes aparecen en el verdadero papel de servidumbre. Todo lo cristiano radica en lo humilde, en lo popular, en lo estrictamente espontáneo.

"Chesterton huye de los refinados, de los hedonistas, de los que por deporte hacen obra social, sin sentirla en la vida diaria, de los que sustentan tesis y destruyen con sus actos las consecuencias.

"Cataluña es un país destinado a captar este ideario y a asimilar su estupenda transcendencia.

"El tomo primero de las obras de Chesterton, recientemente vertido al catalán, significa una revolución abierta en los espíritus y un incendio de significaciones futuras. La paradoja aparente suele constituir en último término la más razonable de las lógicas. En el juego fino e ingenioso de Chesterton hace servir la gran causa del cristianismo por todas aquellas cosas que repugnan al imperialismo y al cesarismo. Los sectores humildes de la humanidad toman su venganza hidalga en esas luminosas y substanciales páginas.

"El éxito de Chesterton se debe a su humildad y la humildad bien empleada siempre es una fuerza que transporta las montañas.

"Los primitivos cristianos eran bastos, simples, un puñado de pescadores indoctos, y al remover los cimientos de la humanidad gentilica sólo contaron con la fuerza que da el no tener nada sobre las desnudas espaldas.

"Cataluña en la época espléndida tuvo su energía en los "carrers". Cada ciudadano se interesaba en la cosa pública y tomaba su

porción de responsabilidad en los actos de la nación. Toda su historia se encuentra impregnada de tal democracia y de una armonía colectiva muy eficaz. Los núcleos sociales se repartían los deberes y derechos y cada ciudadano era igual en ciertos actos solemnes que decidían de los rumbos de la patria.

"Chesterton hará revivir tal ideario, renovará las inteligencias con su sal cristiana y pondrá un resplandor de comprensión en muchos ciegos del espíritu."

★

El pròxim volum de les obres de G. K. C., *L'home que fou Dijous*, traduït per Pau Romeva, serà publicat el mes d'octubre.

Pels volts de Nadal publicarem el *Dickens*, amb un pròleg de Josep Pla.

★

Tot el que interressi aquesta secció pot adreçar-se a la direcció de LA NOVA REVISTA o al Sr. Pau Romeva, carrer Font de Sant Miquel, 4, 1.ª, 2.ª.

J.-R. BRUNET

ORIENT I EXTREM-ORIENT

El llibre de poesia xinesa traduïda per Marià Manent, que serà el primer volum de la nostra nova col·lecció "Orient i Extrem-Orient", ha entrat ja en màquina.

★

L'anunci d'aquesta col·lecció ha transcendit a les més altes i competents esferes de l'orientalisme. L'illustre i volgutíssim M. Ch. Vignier ens ha fet indicar, mitjançant el nostre benemèrit amic Pere Inglada, alguns documens gràfics per a la decoració dels llibres i àlbums que tenim en projecte. De la Xina i del Japó ens vindran directament altres indicacions i fins i tot originals tramesos

expressament per escriptors i artistes d'aquells països.

★

La Srta. Maria de Quadras, exquisida traductora de Rabindranath Tagore, ens ha promès, per a la col·lecció "Orient i Extrem-Orient", una obra del poeta indostànic la qual traduirà expresament.

★

Tot el que faci referència a l'esmentada col·lecció pot adreçar-se a la direcció de LA NOVA REVISTA, on hi ha també el dipòsit per a la venda.

R. MARLET

NOTICIARI

Acabada la temporada teatral, L. N. R. suspèn interinament les cròniques de teatres, les quals seran represes passat l'estiu. No volem, però, estar-nos de fer constar l'èxit obtingut per Lili, la darrera comèdia del nostre caríssim CARLES SOLDEVILA. "Lili — ha escrit NAVARRO COSTABELLA — és un prodigi d'agilitat i d'observació. En aquesta comèdia la vida burgesa hi és pintada d'una manera subtil i justa."

Els contribuents al PREMI JOAN CREXELLS han nomenat el següent Jurat qualificador: Pompeu Fabra, Agustí Calvet, Carles Riba, Carles Rahola, Josep M. López-Picó, Josep M. Junoy, Just Cabot, Lluís Nicolau d'Olwer, Nicolau M. Rubió i Tudurí i V. Solé de Sojo, aquests tres darrers en qualitat de suplents.

JOAN MIRÓ, de retorn de París, ha fet declaracions llarguíssimes, no igualment rebudes per tothom. L'Amic de les Arts dedicarà un número especial al pintor sobrerrealista.

El nostre caríssim amic i col·laborador CARLES CAPDEVILA ha estat nomenat director de La Publicitat.

El segon número de la Gasetta de les Arts (segona època), que apareixerà el vinent octubre, tindrà un interès extraordinari, dedicat com serà a la Col·lecció Plandiura, veritable museu que honora Barcelona i el seu propietari.

La Nau publica cada dijous una interesantíssima i nodrida plana d'Els Llibres, sota la cura d'ARMAND OBIOLS, amb valuosa col·laboració.

El Dr. JOAN FREIXAS I FREIXAS, que des de la seva sala de l'Hospital de la Santa Creu ha contribuït a la formació de tantes generacions d'internistes, ha publicat, a Monografies Mèdiques, una biografia del Dr. Robert.

CARLES RIBA i MILLÀS-RAURELL han assistit com a delegats del P.E.N. Club Català al Congrés de P.E.N. Clubs d'Oslo, acompanyats del pintor J. OBIOLS. El segon ha publicat en La Publicitat unes interessants ressenyes del Congrés.

A. ESCLASANS ha publicat, editada per La Mirada, la seva nova obra Històries de la carn i de la sang, i, editada per la Biblioteca "A tot vent" la seva traducció d'Adolf de Benjamin Constant, precedida d'un pròleg al-

guns punts del qual han de suscitar discussions.

Ha tornat a París, després d'una temporada de residir entre nosaltres, l'escultor JOAN REBULL.

La tela de TOGORES adquirida, mitjançant subscripció, per al Museu, ha estat refusada. A propòsit d'aquest refús, assenyalem un article, justíssim, de BOFILL I MATES a La Publicitat.

Està molt avançada la publicació de les Obres completes de MARAGALL, dins les quals seran incloses moltes poesies i treballs restats inèdits o dispersos encara.

Darreres publicacions de l'EDITORIAL BARCINO: M. Chevalier, El paisatge de Catalunya; Feliu Elias, L'escultura catalana moderna (vol. II); Els iniciadors de la Renaixença (vol. I, la Poesia); F. Maspons i Labrós, Jocs d'infants.

El nostre dilecte CARLES RAHOLA ha publicat Visions històriques, col·lecció d'estudis força interessants per al coneixement de la dominació napoleònica a Catalunya.

De pas cap a les Balears hem saludat el pintor JULIÁN CASTEDO. Ens ha parlat del projecte que té de celebrar una exposició a Madrid d'obres seves, dels pintors JOAN SERRA i ALFRED SISQUELLA i dels escultors JOSEP GRANYER, JOAN REBULL i JOSEP VILADOMAT.

JOSEP MARIA DE SAGARRA té gairebé acabat un poema d'alta volada, El Comte Arnau, que serà publicat, probablement, la tardor vinent.

Entre les publicacions catalanes de millor presentació i més escollit contingut, assenyallem Joia, de la qual acaba d'aparèixer el número doble III-IV.

El pròxim assaig de JOSEP M. CAPDEVILA que L. N. R. publicarà sota el títol general de Lectures i revisions, estudiarà l'obra d'Eugeni d'Ors.

La LLIBRERIA CATALÒNIA publicarà aviat el tercer volum de les Obres de VERDAGUER, el segon de la seva Biblioteca d'Art, que serà La masia catalana, per M. SANDIUMENGE, a més a més dels volums anunciats, a raó d'un cada mes, de la Biblioteca Univers.

La mort de Joan Apòstol, el darrer llibre de PERE COROMINES, marca una fita ascendent en l'obra d'aquest autor, no tan apreuat com caldria, el qual dona cada dia nous senyals de la maduresa literària que ha assolit. Catalunya està en deute amb aquesta figura de les nostres lletres.

Assenyalem, entre els llibres catalans apareguts darrerament, Tàntal, de MIQUEL LLOR. L'autor d'Història gris no segueix, en el seu darrer llibre, la tònica del primer, sinó que ha intentat donar al seu talent literari una nova forma d'expressió encara poc cultivada a casa nostra.

JOSEP PLA ha sortit cap al Nord d'Europa, on passarà alguns mesos.

Un de tants premis literaris com d'un cap de l'any a l'altre es distribueixen a França, ha estat atorgat a JEAN CAMP per l'obra Jep le Catalan, novella de clau, diuen, en la qual lectors ben informats podran substituir els noms dels protagonistes pels que porten en llur vida real.

Ha estat convocat un nou concurs de projectes per a un monument a FORTUNY, a Reus.

El nostre col·laborador J. NAVARRO COSTABELLA ha publicat una novella, La suprema voluntat, de la qual ens ocuparem aviat.

Una nova biblioteca catalana, La rosa d'or, ha iniciat les seves tasques amb la novella de PAU GRIERA I CRUZ, Montcada-Reixac.

Assenyalem als esperits curiosos la col·lecció de Carnets littéraires de la casa KRA. Comprèn dues sèries: la francesa, que publica preferentment obres d'autors joves, i la cosmopolita, on els noms més notables de les literatures no franceses troben una traducció com cal i una presentació sòbria i elegant.

JOAN PUIG I FERRETER ha inaugurat les Edicions "La Sageta" amb la seva darrera obra, Vida interior d'un escriptor, obra autobiogràfica de valor, sobretot, psicològic i documental.

Està a punt de sortir, dintre la darrerament inaugurada Antologia que publica l'EDITORIAL BARCINO, El teatre català anterior a Pitarra.

L'escultor VILADOMAT treballa en l'actualitat en un monument al bisbe Aguilà, el qual serà erigit a Manlleu, vila natal del monumentalitzat i de l'escultor.

LA NOVA REVISTA

PUBLICACIÓ MENSUAL DE LITERATURA I D'ART

Director: JOSEP M. JUNOI Redactor en cap: JUST CABOT Administrador: JOAN PAGÈS

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ

Semestre: 18 ptes. - Trimestre: 10 ptes. - Núm. solt: 3'50 ptes.

Estranger: Semestre: 22'50 ptes.

Redacció i Administració: Portaferrissa, 26, 1.^a

AQUEST NÚMERO HA ESTAT SOTMÈS A LA CENSURA GOVERNATIVA